

Fəridə RƏHİMLİ

**BİR XATİRƏ DƏFTƏRİNƏ
BƏNZƏYİR ÖMRÜM**

(Sənədli povest)

Bakı – 2018

RXK-31
AZ.2018
Seriya AV № 022049
A-049

Layihənin rəhbəri:
Nəzakət Məmmədova

Rəyçi:
“Bakı-xəbər” qəzetinin baş redaktoru
Aydın Quliyev

Redaktor:
Zülfüqar Şahsevənlı

Fəridə Rəhimli, “Bir xatirə dəftərinə bənzəyir ömrüm” (sənədli povest), Respublika Xatirə Kitabı Redaksiyası, Bakı ş., 2018, 119 səh. + 48 səh. şəkil-dəftərçə.

Bu kitab Respublika Xatirə Kitabı Redaksiyasının “Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz” silsiləsindən növbəti uğurlu nəşridir.

Tanınmış publisist Fəridə Rəhimlinin “Bir xatirə dəftərinə bənzəyir ömrüm” adlanan sənədli povestində Azərbaycan torpaqlarının bütövlüyü uğrunda döyüşlərdə qəhrəmancasına həlak olmuş İlkin Mirnəzir oğlu Seyidovun keçdiyi şərəfli ömür yolundan bəhs edilir.

Geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuş bu kitabda həmçinin Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvanımız, Qarabağımız uğrunda şəhid olan digər oğullarımız da sevgilə, məhəbbətlə vəsf edilir.

© Respublika Xatirə Kitabı
Redaksiyası, 2018

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin Xatirə Kitabı Redaksiyası “Bakı-xəbər” qəzeti ilə birgə layihə əsasında «Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz» seriyasından bədii-publisistik kitabların nəşrini davam etdirir. Vətənimizin bütövlüyü, bölünməzliyi, müqəddəs torpaqlarımızın – doğma Qarabağımızın erməni işğalından azad edilməsi uğrunda şəhid olmuş övladlarımızın keçdiyi şərəfli ömür yolunu əks etdirən bu kitablar onların xatirəsini yaşadan, ucaldan ən gözəl abidədir.

Respublika Xatirə Kitabı Redaksiyasında nəşr olunan nəfis tərtibatlı, rəngli şəkillərlə, unudulmaz xatirələrlə süslənmiş bu kitabları tanınmış publisistlərimiz qələmə alırlar.

Ümid edirik ki, «Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz» seriyasından çap etdiyimiz kitablar hər bir məktəblinin, hər bir Azərbaycan gəncinin stolüstü kitabı olacaq. Redaksiyamız bu arzuya, bu ümidlə uzun, çox uzun bir səfərə çıxıb. Bu yol bizi yurdumuzun hər qarışında uyuyan şəhid oğullarımızın böyüyüb boya-başa çatdığı ünvanlara aparır.

Bu seriyadan nəşrə hazırladığımız növbəti kitabımız şəhid İlkin Seyidova həsr olunub.

*Nəzakət Məmmədova,
Respublika Xatirə Kitabı
Redaksiyasının baş redaktoru*

O dağdan baxan igid...

Yatan millət ya ölər, ya da kölə kimi oyanar.

M.K. Atatürk

Min illərdir çiyində saxlayıb bu dağları babalarımız. Analarımızın göz yaşları duz dağlarına çevrilib. Kürəyini söykədiyi Araz dərdli-dərdli nəğmələr deyib ona. Amma uyumayıb, yatmayıb bu ulu torpaq. Dərdindən, kədərindən qılınctək sıyrılib, düşmənin bağına sancılıb.

Naxçıvan! Qara niyyətli, qara əməlli qarı düşmənin qara-qorxulu yuxusu! Dağların o üzündən burnuma dəyən Vətən qoxusu. Ayağım torpağına dəyən an başım göylərə ucaldı elə bil. Qanlı köynəklərini bayraq edən, bu torpağı ağ kəfən kimi əyninə geyən, son nidası “Vətən!” olan şəhidlərin sorağıyla qoynuna gəldiyim Vətən! Müqəddəs kədərən nə olduğunu duyduğum, gördüyüm, yaşadığım Vətən!

İlk sətirlərim göz yaşlarım oldu. Bu torpaqda uyuyan oğlum, qızım, qardaşım, bacım, anam, sizin şərafinizə yazılan bu kitab həm də dərd əkib, qəm göyərdən, Qarabağ həsrətiylə yaşayan, bağı şanşan olan bir ananın harayıdır...

Mən torpağın, gözəlliyin qədrini bilən, onu göylərə qaldıran, şəhidinin xatirəsini ürəyinin mübhəm guşəsində saxlayan, əzizləyən, ona ana kimi layla deyən əfsanələr, möcüzələr diyarı Naxçıvandıyam.

Kosmonavt Aleksey Leonov kosmosdan qayıdandan sonra söhbətlərinin birində deyib ki, kosmosdan Yer kürəsi çəhrayı rəngdə görünürdü. Yerə qayıdandan sonra hara yolum düşürdüse

gözlərim o rəngi axtarırdı. Nəhayət o rəngi Naxçıvanda tapdım. Sən demə, kosmosdan baxanda bütün Yer kürəsi qədim Naxçıvan torpağının rəngində görünürmüş.

Təbiətin bu canlı muzeyi qoynunda qərribə hisslər keçirirəm. Bu torpağı göz bəbəyi kimi qoruyan, onun uğrunda döyüşən, şəhid olan qəhrəman oğullarımızı bu dünyaya bəxş edən anaların qarşısında baş əyirəm.

Şəhid anası, dərd heykəli, heç vaxt susmayacaq qəmli ney, cənnət ayaqlarının altındadı! O torpaqda şəhid balan yatır. Şəhid oğullar məzarda belə anaları çiyində, başı üstündə saxlayır. Eşq olsun belə vətən oğullarına!

*İnsan insan olur öz hünəriylə,
Millət millət olur xeyri, şəriylə.
Torpağın bağına cəsədləriylə
Azadlıq tumunu əkdilər şəhidlər.*

Bəxtiyar Vahabzadə

Başını dik tut, ana! Sən şəhid anasısan!

Şəhid anası, torpağa bax, itkin ordadı! Torpağı sev, oxşa, ağını da, laylanı da, oxşamanı da torpağa söylə. Çünki oğlun bu torpağı canından çox sevdiyi üçün oraya üz tutdu, oranı beşik seçdi özünə, oranı çiyinlərinə qaldırdı.

Onun Vətən sevgisi də bu torpaqdan başlamışdı. Axı, qəhrəmanlıq ana qucağından, daşı-divarı halallıqla hörülmüş evdən, ailədən, ocaqdan başlayır. Vətən, torpaq sevgisi öz əxlaqi “kodeksi” olan “balaca dövlət” – ailədən keçir insana. Südlə, sümüklə, qanla, canla, genlə gəlir sevgi və demək ki, birbaşa anayla, atayla başlayır Vətən sevgisi. Bu ocaq da, ailə də, ev-eşik də torpağın qoynunda pərvəriş tapdığı, ordan şirələndiyi, rişələndiyi, bəhrələndiyi üçün ən ümdə sevgimizin içində torpaq xüsusi önəm daşıyır. Qeyrətli igidlər Vətənin dar günündə düşmən qarşısına – önə çıxır, sinəsini sipər edir və çoxu şəhid olaraq torpağın qoynuna köçürlər. Ana balasına, leylək yuvasına qovuşduğutək qovuşurlar torpağa. İgidlər torpağa əkilir ki, qeyrət, qəhrəmanlıq, hünər, təəssübkeşlik göyərsin...

Tarixən gülüstan torpağımız, onun yeraltı, yerüstü nemətləri “yağlı tikə” olaraq düşmənin gözünə batıb. Hər vəchlə bu cənnəti ələ keçirməyə hazır olan bədxahlar heç vaxt əskik olmayıb yan-yörəmizdən. Hər tərəfdən onu əldə etməyə çalışan acgöz qarğa-quzğunlar arasında barınmaq xalqımız üçün zaman-zaman çətinliklər, məşəqqətlər yaradıb. Yeganə dövlətlik ki, hər tərəfdən öz dədə-baba torpaqlarımızla həmsərhədik. Bu dərdin ağırlığını əsrlərlə daşımışıq, daşıyıyıq. Bu balaca Vətənin sınırlarını, sərhədlərini qorumaq üçün nə qədər qanlar tökülüb, İlahi! Azərbaycan əmin-arxayın kimsəyə kürəyini söykəyə bilməyib. Yalnız qəhrəman oğul və qızlarına güvənib Vətən.

Aslanın erkəyi, dişisi olmaz, deyib babalarımız. İgid qadınlığımız da dar gündə ərlərinə, ata və qardaşlarına arxa, kömək olublar. Bu mənada tarixin hər səhifəsində xalqımızın qəhrəmanlıq dastanını yazan qeyrətli oğullarımız, qızlarımız olub və bu gün də var.

Amma, nədənsə onları kifayət qədər qiymətləndirmək, şəhədlərinin aliliyini anlamaq gücündə olmamışıq zaman-zaman. Özümüzünkülər kənarında qalıb, yadları ideal seçmişik. Nümunə olaraq gözümüzün önündə Vətən üçün ürəyi təşnə olanı, yolunda canını fəda edəni deyil, filmlərdəki, kitablardakı qəhrəmanları nümunə seçmişik.

Artıq tilsimlər qırılır, millət özünə dönür, özünə qayıdır. Şəhidlərimizin xatirəsini əziz tutmaq, əbədiləşdirmək, bugünkü və gələcək nəsillərə çatdırmaq üçün onların hər biri haqda ayrıca bir kitab yazmaq ideyasını, təşəbbüsünü qaldıraraq, bu məsələni Respublika Xatirə Kitabı Redaksiyası və “Bakı Xəbər” qəzeti birlikdə layihə ilə həll etməyə başlayıblar. Həmin layihənin növbəti qəhrəmanı – qədim Naxçıvan torpağının igid oğullarından biri İlkin Mirnəzir oğlu Seyidovdur.

Bura Nəqşi-Cahandır

...Naxçıvanın tarixi çox qədimlərə gedib çıxır. Ən qədim yer adlarından olmaqla “Naxçıvan” toponiminin müxtəlif etimoloji yozumları mövcuddur. Brokhauz və Efronun ensiklopedik lüğətində Naxçıvan şəhərinin əsasının e.ə. 1539-cu ildə qoyulduğu qeyd edilir. Müasir elmdə isə Naxçıvan şəhərinin əsasının e.ə. 1500-cü ildə qoyulması fikri qəbul edilməkdədir. Şəhər haqqında ən erkən məlumat tarixçi İosif Flaviyə (e.ə. I əsr) və yunan coğrafiyaşünası Klavdi Ptolomeyə (b.e. II əsri) məxsusdur. Yəhudi tarixçisi İosif Flavi Nuhun gəmisinin dayandığı yer olaraq «Arobaterion» (yun. *Αροβατήριον*) toponimini qeyd edir ki, bu toponim də «Naxçıvan» kimi səslənir və adıçəkilən toponim də məhz müasir Naxçıvan şəhərinə aid edilir. Yəhudi tarixçisi İosif Flavi yazır ki, Naxçıvan toponiminin meydana gəlməsi Nuhun əfsanəsi ilə ədaqəddardır. Nuh peyğəmbər Allahın əmri ilə düzəltdiyi gəmidə öz ailəsi, götürdüyü canlılarla birlikdə xilas olmuş və indiki Naxçıvan ərazisində məskən salmışdır. Toponim «Nax», «çi», «van» olaraq 3 tərkib hissəsinə ayrılmış və «Nax» Nuh peyğəmbərin adı, «çi» türk dillərində isim düzəldən şəkilçi, «van» isə İran dillərində məskən, yer bildirən sonluq kimi göstərilmişdir.

Ptolomeyin “Coğrafiya” əsərində Naxçıvan şəhərinin adı ilk dəfə “Naksuana” (yun. *Ναξουάνα*, ing. *Naxuana*) şəklində qeyd olunmuş və şəhərin coğrafi mövqeyi göstərilmişdir.

C.Cəfərov şəhərin adının türk mənşəli olub eramızdan əvvəl yarandığını və ilkin variantda dörd hissədən (ak + üç + eb + on) ibarət “Akçiban” (qədim türklərin, ağ asların – oğuzların adı) olması fərziyyəsini irəli sürmüşdür.

Naxçıvan haqda bu məlumatları təsadüfən qeyd etmədim. Haqqında yazacağım qəhrəman da bu yurdun yetirmələrindən biri

olduğu üçün bu ulu torpağın keçmişini gözdən keçirmək istədim. Hər kəsə məlum olan rəvayətə görə, Allah Nuh peyğəmbərə, qövmünün günahdan əfv edilənlərini və hər canlıdan bir cüt olmaqla gəmiyə mindirib o günah məkanından uzaqlaşmağı və sevib-seçdiyi bu müqəddəs torpağa təşrif gətirməyi əmr etdi. Allahın sevdiyi, seçdiyi üçün bu ulu məkan illərdir onu mənimsəməyə cəhd edən düşmənin arzusunu ürəyində qoyub...

Ölkəmizə sonradan pənah gətirmiş, xalqımıza məxsus qonaq-pərvərlikdən, ürəyiyumşaqlıqdan və təəssüf ki, unutqanlıqdan istifadə edərək arxasındakı güclərdən ürəklənən bədxah qonşularımız o qədər həyasızlaşmışlar ki, ən qədim yaşayış yerlərimizdən olan Naxçıvana belə, iddialıdırlar.

Tanrının sevdiyi, Nuh peyğəmbərin pənah gətirdiyi bu torpağa kafir düşmən ayağının dəyməsi yolverilməzdir və ta qədimdən Naxçıvan torpağına öz halal haqqı kimi sahib çıxan, onu canı kimi sevib qoruyan oğullar bunu çox yaxşı anlayıblar. Belə qəhrəmanlar sayəsində Nəqşi-Cahanımız bu gün də göz bəbəyi kimi qorunur, mərd oğullarımız bu incinin keşiyində ayıq-sayıq dururlar.

...İki il əvvəl ilk dəfə qonaq olduğum bu şəhər təmizliyi, gözəlliyi, tarixi abidələrinə diqqətin pik həddi, göz oxşayan coğrafi mənzərəsi ilə yaddaşıma həkk olundu. Ən ucqar kəndlərinə belə çəkilən yolları ipək kimi rahat idi. Mən təyyarədən enib, şəhərə üz tutan zaman uzun avtomobil karvanının şahidi oldum. (Bəlkə də bu kitab bir zaman – çox illər sonra oxunacaq və o zamana qədər də Naxçıvanla aramızdakı maneələr dəf ediləcək. Qoy o oxucuya da bəlli olsun ki, biz mənfur düşmənin hiyləsinə uyaraq yolundan məhrum olduğumuz bu qədim torpağımıza avtomobil yoluyla gedə bilmirik. Naxçıvanı görmə arzumuz yalnız hava yoluyla və bir də İran İslam Respublikası ərazisindən keçməklə gerçəkləşir.)

– Naxçıvanda da Bakıdakı kimi tıxac olur? – deyə sürücüdən soruşdum.

O, qəmli-qəmli:

– Yox, bacı, – dedi, – şəhidimiz var, Qarabağdan indi gətirilir. Şəhərdən də, ətraf kəndlərdən də eşidən-bilən hər kəs bu igid Vətən oğluyla vidalaşmağa tələsir...

Bu kədərli xəbərdən, eyni zamanda qürurdan göz yaşlarımı saxlaya bilmədim (indi yazarkən belə, kövrəlirəm). Xalqın şəhidinə verdiyi qiymət məni təsirləndirdi və dərhal da gözümün önünə Qarabağdakı ilk şəhidlərimiz Əli və Bəxtiyar gəldi. Onda da bu şəhidləri Əsgərandan Ağdama izdiham çiyinlərində gətirmişdi. Bu, xalqın öz şəhidinə ilk ehtiramı idi. Mən bu ehtiramı Naxçıvanda da gördüm, halbuki bu, Naxçıvanın ilk şəhidi deyildi. Sadəcə, bu müqəddəs torpaqda Vətən yolunda canından keçən hər kəsə sevgi birmənalıdır, onları sıralamırlar.

...Bu qədim torpaqda şəhidə sayğı bir başqaydı. Avtomobil karvanının ucu-bucağı görünmürdü. Geri dönüb, o karvana qoşulmağı o qədər istədim ki, həmin an. Bunu sürücü də hiss etdi deyəsən və:

– Hələ təyyarə nə zaman gələcək bəlli deyil, – dedi...

Naxçıvan şəhidinə belə qiymət verir və mən buna, o şəhərə ilk addımımı qoyarkən əmin oldum və sevdim bu şəhəri, onun qonaqpərvər, qədərbilən insanlarını. Ona görə də bu şəhərin igid oğlanlarından biri – bu diyarın nə ilk, nə son olmayan şəhidi İlkin haqqında yazmaq qərarına gəldim.

O da bu şəhərdə doğulmuşdu – Seyidov İlkin Mirnəzir oğlu. Evin ilki, böyük oğlu olduğu üçün İlkin qoyulmuşdu adı. Amma gələcəkdə adı daha böyük mənalar kəsb edəcəkdi – Şəhid adını! Bu ad qoyularkən bunu bəlkə heç düşünməmişdi valideynləri.

Hər şəhid öz qanı ilə bir ilk səhifə açır, hər şəhid qəhrəmanlıq dastanının bir hissəsi olur, igidlər o dastanları Vətən adlı nəhəng kitabın vərəqlərinə qeyrət, təpər, hünər qələmiylə yazırlar. O yazını pozmaq üçün bütövlükdə bu millətin yaddaşını, hafizəsini silmək, ürəyini, beynini, xatirəsini məhv etmək gərəkdi, bu isə mümkün olan şey deyil! Türk özünə dönəndə məğrur, məğlubedilməz, möhtəşəm olur, – deyə bir deyim, inanc var. Heyif ki, səbri çoxdur bu millətin!

Adını İlkin qoymuşdular... Adı İlkin olan, yaşıdları arasında seçilən bu uşaq elə ilk addımlarından adını doğrultmağa başladı. Məhəllədə futbol oynayanda da, gizlənpaç oynayanda da hamıdan öndəydi. İlk qolu da o vururdu, uşaqlardan da cəld qaçıb, onu tutmaq istəyənlərdən uzaqlaşdı... Məktəbdə də beləydi. Hətta onun orta məktəb müəllimlərindən birinin söylədiyi kimi, sinifdə nəşə çatmayanda müəllimin baxışlarından bunu duyurdu. Dərhal “Müəllimlər otağı”na qaçıb tabaşır gətirirdi, ya da atlas xəritəsini. Verilən suallara da bildiyi anda ilkin olaraq o, əlini qaldırırdı. Nümunə olmuşdu sinif yoldaşlarına, məktəb uşaqlarına səliqəsiylə, intizamıyla, səmimiyyətiylə, xüsusilə özündən fiziki cəhətdən zəif yaşıdlarına qayğısıyla. Yağışlı, qarlı havalarda sinif yoldaşı olan qızlara göstərdiyi diqqətlə və beləcə, bir ad onun simasında, onun şəxsində ilkinləşirdi.

O, həyatda ilkin olduğunu addım-addım təsdiqləyirdi. Elə Sədərək uğrundakı o həlledici döyüşdə də ilk şəhid olan o oldu...

Masamın üzərindəki şəkillərə baxıram – İlkinin şəkilləridi. Sonra ailə albomunu vərəqləyirəm. Burada da İlkinin şəkilləri az da olsa var. Təsadüfdən baxmıram bu şəkillərə. İlkinli günlərə qayıtmaq üçün baxıram. Ona qoşulub orta məktəbə gedirəm – bir əlindən anası Rəhilə xanım tutub, o biri əlindən də mən. Bu xəyalımla onun oxuyacağı məktəbi görmək, sinif otağına daxil olmaq, oturacağı partanı və bir də onunla yanaşı oturacaq gələcək sinif yoldaşını tanımaq istəyirəm. Axı, o, bu məktəbdən böyük həyata doğru bir yolun işığından tutub gedəcək və təbii ki, bu məktəbdə onun taleyinə, yaddaşına ilk müəlliminin də adı yazılacaq. Ona görə də buraxmıram İlkinin əlini, gedirəm onunla. Gedirəm ki, onun onillik bir həyat tarixçəsini təkcə sinif-sinif deyil, həm də zaman-zaman oxuya bilim. Oxuduqlarımı da onun əbədi həyatı önündə baş əyən oxuculara çatdırıram bilim.

“...Tarixin nə qədər yazısı vardır”

“Yatan millət ya ölər, ya da kölə kimi oyanar” – Mustafa Kamal Atatürkün zərb-məsələ çevrilmiş bu dəyərli cümləsinin zaman-zaman təsdiqini görmüşük. Qarı düşmən bunu dəfələrlə xatırlamağa vadar edib bizi. Amma milli oyanışla ona qalib gələndə, burnunu əzib yerində otuzduranda yenə bağışlamışıq, “bu dəfə yəqin ki, etməzlər” fikriylə olanları unudub, yenə onlara etibar eləmişik ki, bu da elə, yenidən yatmaqdı. Düzdür, kölə olmamışıq, amma çox uzun yatmışıq...

Çox canını qurban verən oldu bu müqəddəs torpaq uğrunda. Adları unuduldu, tarixə gömüldü. Sadəcə unutduq! Bəzən elə oldu ki, özümüz də anlaya bilmədik kimik, nəyik? Amma insan unutsa da, onlar Allah dərğahında müqəddəslər sırasında yer qazandılar.

“Deyilən söz yadigardı”, – deyib ustad Səməd Vurğun. Ancaq deyilən yazılmasa, ağızdan-ağıza bəzən təhrif olunaraq, yanlış, bəzən tamamilə kökündən dəyişilərək sonrakı nəsillərə ötürülür. Yazılansa qalır. Ən qədim tarixin “dili” salnamələr, əşyalar, məzarlar... olub.

*Kim bilir neçədir dünyanın yaşı,
Tarixin nə qədər yazısı vardır...
Hər saxsı parçası, hər məzar daşı
Nəsildən-nəsilə bir yadigardır...*

Bu gün şəhidlərimiz haqqında yazılanlar da bir zamanlar dönüb arxaya baxan, el-obasının qəhrəmanlıq tarixini öyrənmək, mənimsəmək, təbliğ etmək istəyən gələcək nəsil üçün bir yadigardır. Bu yazılar da müxtəlif olacaq: savadlı yazılmış, həvəskar cəhdi, faktlara güvənən, pafosla, eyforiya ilə yazılmış və bir də yaşadığımız günün reallığını əks etdirən sənədli yazılar. Amma bir ümumi, ortaq nöqtə olacaq bunları yazanlar arasında – Vətən sevgisi, mil-

lätinə, dövlätinə, tarixinə, keçmişinə, bu gününə və gələcəyinə ehtiram!

Mən də yüzlərlə qəhrəman oğullarımızdan biri haqqında yazmağa cəhd edirəm – Seyidov İlkin haqqında. Bəlkə onun qəhrəmanlığını, vətənpərvərliyini, həyat eşqini, təəssübkeşliyini tam ifadə edə bilməyəcəyəm, amma buna cəhd edəcəyəm... Bunu, onun ruhuna dərin hörmət və onu dünyaya gətirən, tərbiyə edənlərə sayğıyla bir təskinlik olaraq yazacağam.

Seyidov İlkin Mirnəzir oğlu 1969-cu ildə Naxçıvan şəhərində doğulub. Orta məktəbi Naxçıvanda oxuyub. 1987-89-cu illərdə Sovet Ordusu sıralarında həqiqi hərbi xidmət keçib. Ordudan tərxis olunduqdan sonra Naxçıvan şəhərinə qayıdıb və işə düzəlmək üçün Naxçıvan Muxtar Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinə müraciət edib. Gənc yaşlarından idmanla məşğul olduğundan hündürboy və sağlambədənli idi. Ona görə də onun Daxili İşlər Nazirliyi Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinin (XTPD) sıralarına qəbul olunması çətin olmadı...

Müqəddəs kədər

Bir xəzinəm var – Şəhidlər xiyabanında basdırmışam...

Ölən adam Əzrayıldan soruşur ki, insan ölən anda mələk olaraq sən gəlirsən, nədən doğulan anda heç vaxt mələk gəlmir? Əzrayıl cavab verir ki, çünki doğulanın yanında Ana adlı mələk olur...

Bəli, o mələk ömür boyu qoruyur balasını, canından can verməyə hazır olur. Amma həmişə nail ola bilirmi buna?

Şəhid balalarını qoruya bildimi analar? “Hə”mi, “Yox”mu?.. Bildiyim bir cavab var – ana bu həyatda saxlamağa nail olmasa da, mələkdən yuxarıda olan Allah onları qəbul edir – mələk anaların şəhid balalarını...

İlkinin anasını – Rəhilə xanımı ziyarətə gedirəm. İlk dəfə görəəcəyəm deyə həyəcədən ürəyim yerindən çıxır. Hər övlad ana

üçün dünyanın ən böyük sərvətidir. Amma pəhləvan cüssəli, xeyirxah, şair təbiətli, rəssam qabiliyyətli, vətənsəvər, layiqli bir oğul itirən ana ilə üzləşmək çox çətindir mənə. Gözlərinə necə baxacağımı düşünürəm. O gözlərdəki ağrı, dərd, kədər yükünü necə qarşılayacağımı təsəvvür edə bilmirəm. “Şəhid analarının gözləri eyni olur”. Şair-publisist Zülfüqar Şahsevənlə demişdi bunu bir zamanlar mənə. İlkinin anasıyla qarşılaşanda bir daha o sözləri xatırladım. Ananın yaşını təxminlə bildiyimdən qapqara geyimdə qarşıma çıxan qadını İlkinin nənəsi zənn etmişdim. Nisgil gözlərində dolub-daşdı. Mənə haradan tanış gəlir bu gözlərdəki kədər? – düşündüm, hətta o qədər tanış gəlir ki, sanki bir yaxınımdır...

O nisgilli gözlər sanki:

Yara sızlar

Qan verər yara, sızlar.

Mən sızlaram yaradan

Nə bilər yarasızlar...

– deyirdi.

Hə, deyəsən tapdım – bu bayatı hafizəmə işıq saldı – onun gözlərində mənə tanış gələn bu saralmış dərdi əzizini itirmişlərin hamısının gözündə görmüşdüm. Zülfüqar müəllim haqlı imiş... Bu nisgil, bu kədər o qədər doğmalaşmışdı ki, anayla, sanki bu dünyaya birlikdə – əkiz doğulara gəlmişdilər. Amma yox, elə deyildi, ana belə kədərli doğulmamışdı. Kədər onun gözlərinə İlkin gedən gün çökmüşdü, yuva salmışdı özünə əbədi olaraq. Yox, yox, daha əvvəldən o kədər kök salmışdı ananın gözlərində, ilk övladı olan, cəmi səkkiz yaş yaşamış qızı qəzanın qurbanı olan zamandan. Rəhilə ana onu unutmamış daha bir ağır zərbə aldı – 23 yaşlı oğul itkisinin zərbəsini.

Bala dağı

Gözəldir lala dağı.

Hər yara sağalsa da,

Sağalmaz bala dağı...

O gündən geydiyi qara paltarı 26 ildir çıxarmır əynindən Rəhilə ana. Oğlum qara torpaq altında çürüyərkən mən necə çıxaram qara paltardan?! – deyir.

Son gedişində əllərinə, ayaqlarına xına yaxdırmışdı İlkin. Ananı yandırıb-yaxır bu xatirəsi: “Sevdiyi vardı, nişanlıydı, bir-iki həftə sonra toyunu edəcəkdik. – Gedib gəlim sonra, ana! – dedi və əlinə xına yaxmamızı istədi. – Birdən geri sağ qayıtmaram, xına yaxmaq arzun ürəyində qalmasın, – dedi. Ürəyimə ox sancıldı bu kəlmədən, içimə tələş düşdü. Sonra gülüb:

– Zarafat eləyirəm, ay ana! – dedi, məni sakitləşdirdi, – gələcəyəm!”

Sevdiklərindən ayrı qalmaq çətin işdir, dözümlü, mətanət istər. Bu ayrılığın kölgəsi belə ağırdır, hər kəs daşıya bilməz...

Son gedişdə ana həsrət baxışlarını oğlunun üzündən ayıra bilmir, sanki onu gözlərinə köçürmək və beləcə, nə qədər canında can varsa, gözlərində saxlamaq istəyirdi. Hər gedişində təlaşlanırdı, amma bu gediş bir başqaydı, ananın içində anlaşılmaz bir duyğu, narahatlıq vardı. İzah edə bilmədiyi bir narahatlıq. O isə tapşırığı yerinə yetirmək üçün tələsirdi. Anasını sakitləşdirməyə çalışır, gələcəyəm, narahat olma deyirdi. İçində isə, sağ-salamat yanındayam belə həyəcanlıdır, mənə bir şey olsa, anam nə edər? – düşünürdü.

Beyləqan şəhidi baş leytenant Tural Əhlimanlı: “Mən ölümdən deyil, sadəcə anam ağlayar deyə qorxuram”, – demişdi. Canını deyil, anasını düşünmüşdü qəhrəmanımız o anda. Bizim xalqın anasına, torpağına, el-obasına bağlılığı qanla gəlir, gen kodunda yazılır, izahı olmasa belə, qəbul olunur. Anaya sayğı, ana südünün halallığını almaq, onu, ümumiyyətlə hər iki valideyni razı salmağa çalışmaq cəhdi hər millətə xas olan bir cəhət deyil. Ana qarğışının qarşısına südü sərhəd çəksə də, ata qarğıışı keçən olur. Ata-ana xeyir-duası hər balanı mühafizə edir ömür boyu. Ona görə də onların dilindən bu duanı almaq lazımdır, vacibdir. İlkin də almışdı o

duanı, onu mühafizə etdimi? Xeyr! – deməyə tələsməyin! Bu yüksəkliyə, bu ucalığa hər kəs ucala bilməz. Ölümüylə də olsa, uca zirvəni fəth etmək anaların arzuları olmasa da, Allahın sevdiyi kəslərin məskunlaşdığı məqamdır. Düşünün ki, çox oğullar mənasız mübahisə üstündə, qumar oyununun gözlənilən nəticəsi sonunda, maraqlandığı bir qız üçün, toy mərasimində oynamaq üstə, oğurluq edərkən, əxlaqsızlıq nəticəsində və s. saydıqca bitməyən şəkildə dünyasını dəyişir. Belə oğul analarının dərdi ikiqat olar. İnanın, onlar “kaş ki, oğlum şəhid olaydı, şərəflə qarşılayardım bu xəbəri”, – deyər, şəhid analarına həsəd apararlar...

Ana şəhid oğlu haqda xatirələrini danışır... həyəcanla, göz yaşıyla, yanib-yaxılaraq. 26 il keçməsinə baxmayaraq sanki dünən olmuş kimi danışır, həyəcanlanır ana:

– Sevdiyi vardı, nişanlıydı... O qarabaxt da hələ də ailə qurmur. Sanki sevdiyinin nə vaxtsa dönəcəyini gözləyir. Arzu-kamı ürəyində qaldı onun da, balamın da, – deyir. Bir həftə sonra toyu olacaqdı. Saxlaya bilmədik. Hər ana balasını daha özəl bilər, amma oğlum həqiqətən dəyərlı oğul idi. Herakldı (qubar dolu bir ah qopur sinəsindən, göz yaşını qara yaylığının ucu ilə silir) – idmanla gündəlik məşğul olur, öz üzərində işləyirdi. Həm incə qəlbliydı oğlum, rəssamlığı, şairliyi də vardı. Riyaziyyat elminə çox həvəsi vardı. Universitet tələbələrinin kurs işlərində çertyojlarını bacarıqla çəkərdi. O, dənizçi olmaq istəyirdi. Amma 32 nömrəli peşə məktəbini oxudu, qismətinə avtomobil nəqliyyatını seçmək düşdü. Vətəni çox sevirdi, canından çox və bunu sübut etdi balam...

Yenə kövrəlir ana, səsi qırılır, göz yaşlarını əlindəki artıq islanmış dəsmala sıxaraq davam edir. Sanki balası haqda daha çox – bilmədiyim hər şeyi danışmaq istəyir. Ona görə də tələsir, birini bitirməmiş digərinə keçir və xatırlayır:

– Yoldaşım da, mən də peşə məktəbində müəllim işləyirdik. Həmin gün iş günümüz idi. İşə narahat getmişdim. Çünki gecə yuxumu qarışdırmışdım. Görmüşdüm ki, iki nəfər İlkinı qolları üstə dağdan aşağı endirir. Yuxudan oyanıb, Allaha dua etdim ki, İlkinimi də, onun yoldaşlarını da qorusun. Onlar düşmən gülləsinə tuş

gəlməsinlər, anaları, bacıları, sevdikləri gözü yaşlı qalmasın. Elə dua edə-edə də işə getdim. Məhəllədə görürəm hamı mənə qəribə baxır. Hər kəs eşidib bilirmiş balamın öldüyünü, mənim xəbərim yox... (ağlayır). Heç kim bu qara xəbəri mənə deməyə ürək etmir-miş. Mən də hər şeydən xəbərsiz... (dərindən ah çəkir). Sanki nə deyəcəyini, nə söyləyəcəyini unudur. Bunu onun çöhrəsindən oxuyuram. Hiss edirəm ki, oğlundan danışa-danışa xəyalən onun uşaqlığına köçüb gedir ana:

– İlk məktəbdən sonra idmana gedərdi. Onu boş gəzən görməzdik. Rəsm çəkərdi, şeir yazardı. Elə son dəfə öz şəklini çəkmişdi. Şəhid İlkinin şəkli dedikdə ilk olaraq onun öz çəkdiyi şəkil yada düşür. Çünki o şəkli verilib mətbuata. Özü də şəklini elə çəkdi ki, elə o yaşda da qaldı balam.

Culfada keçid sərhədində keşik çəkirdi. Həmin gecə yuxumu qarışdırdım (yenə yuxusunda ona ayan olan mistik xəbərdarlığı xatırladır). Onun sözünə qəddi bükülmüş həyat yoldaşı qüvvət verir:

– Azərbaycanımızın müstəqilliyi uğrunda şəhid oldu, – deyir.
– Təmizkardı, qorxmazdı, bacarıqlıydı... qeyrəti yol vermədi düşmənin özbaşınalığına...

Ana:

– İlk evə gələndə çox sayıq yatardı, birdən “trivoqa” olar gecikərəm, – deyərdi. – O, lap əvvəldən hər şeyə qarşı həssas idi. Hətta Sovet Ordusunda xidmət edəndə də diqqəti ilə seçilmişdi. Bunu onun yazdığı məktublardan da oxuya bilərsiniz.

Məktubu anadan alıb gözdən keçirirəm. 1989-cu ildə Rusiyada əsgərlikdə olarkən evə yazdığı məktubdan bunları oxuyuram: “Qardaş, sən mənə yazdığın məktublarda rusların Qarabağda ermənilərlə birlikdə etdiklərini öyrəndikcə mən də burda rusları, erməniləri əzişdirirəm. Əlimin altında işləyirlər”.

Başqa bir məktubda isə “Ana, dolmamı bişir, gəlirəm”, – yazırdı. Bu sözləri oxuyub ananın üzünə baxıram. Nə soruşacağımı duyur və titrək səslə deyir: “Yarpaq dolmasını sevərdi İlkin”, – deyir.

Məktubdakı “Ağa” müraciəti diqqətimi çəkdi. Amma bu dəfə yanımızda əyləşmiş Yalçının atasına müraciətlə “Ağa, yerin rahatdır mı?” – deyə soruşması mənə hər şeyi aydın etdi və mən hələ Naxçıvana gəlməmişdən öncə öyrənmişdim ki, İlkinin atası Naxçıvanın ağır seyidlərindəndir. Onun evi də müqəddəs ocaqdır. Adətən, xalqımıza məxsus müəyyən müraciət formalarını insanların vəzifəsinə, peşəsinə, inancına və xüsusilə aid olduğu nəslə, ocağa görə yaradıblar. Yəni, hələ lap uzaq keçmişdə yazı-pozu adamına “mirzə”, din təmsilçilərinə “şeyx, molla, axund, seyid, ağa” deyərək müraciət ediblər. Bax, bu mənada İlkinin atası seyid nəslindən olduğuna görə tək cə ailədə yox, bütün nəsildə, ətrafda da ona “Ağa” deyərək müraciət edirdilər.

– Bütün gözəl keyfiyyətləri ilə İlkin həm də çox qayğıkeş övlad idi, – ana davam edir, – bir dəfə kinoya getmişdi. Ordan evə zəng edib, eşitməmişəm. Kinodan yarımçıq qaçıb evə gəlib ki, görəsən anama nə olub ki, telefona cavab vermir...

Axırıncı gedişi 1993-cü il mayın 17-si oldu. Həftənin birinci günü idi. Şəhadətindən əvvəlki gecəni yuxumu qarışdırarkən qorxsam da, bədbin fikirləri özümdən uzaqlaşdırmağa çalışdım və işə getdim. Mən çıxmışam, balamı gətiriblər (sinəsindən çıxan ah göz yaşlarını yandırır...).

...Tabutuna Heydər Əliyev özü də girdi.

Qeyd edək ki, Moskvada ciddi təqiblər, nəzarət altında yaşayan Heydər Əliyev 1990-cı ilin iyul ayında Vətənə – Azərbaycana – Naxçıvana qayıtdı. Naxçıvan əhalisi onu böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşılayıb, ona böyük ümid bəslədiklərini bildirib, milli adət-ənənəyə görə ayağının altında qurbanlar kəsdilər.

1991-ci il sentyabrın 4-də Naxçıvan MR Ali Məclisinin sessiyası Azərbaycan Respublikası və Naxçıvan MR-in xalq deputatı Heydər Əlirza oğlu Əliyevi Ali Məclisin sədri seçdi.

Həmin vaxt Naxçıvanda səfərdə olan Süleyman Dəmirəl də yasa gəlmişdi. Ulu Öndərlə birlikdə mərasimdə iştirak etdi. Onunla gələn digər qonaqlar da şəhidin yasında iştirak etdilər.

Heydər Əliyev həmin anlar mənə ata oldu, təskinlik verdi, məni qucaqlayıb: “Qızım, möhkəm ol, sən igid böyütmüsən, başını dik tut!”, – dedi... Arxamız, köməyimizi Heydər Əliyev. O, vəfat edəndə arxamızdan dağ uçdu sanki. Vasif müəllim də H.Əliyev məktəbinin layiqli davamçısıdır. Şəhid ailələrinə diqqət, qayğı göstərir. Nə ehtiyacınız olsa mənə bildirin, deyir, qayğımıza qalır. Amma mən oğlumun ölümündən sui-istifadə edə bilmərəm. Maddiyyat nədir ki, o böyük şəhid zirvəsinin qarşısında?!

Naxçıvanın çox şəhidi var, biri də mənim balam. Yandırdı balamın ayrılığı sinəmi. Günü bu gün icazə versələr döyüşə gedərəm, şəhidlərimin qisasını yağı düşməndən gözümü qırpmadan alaram, bəlkə o zaman ürəyim soyuyar... amma bilirəm ki, buna icazə verməzlər, igid oğullarımızın canları sağ olsun!

Təskinlik üçün söz acizdi. Nə desək də, o göynərtini azalda bilmərik qəlbindən. Yalnız bircə təskinliyi ağbirçəyimiz, mərhum şairə Mirvarid xanım Dilbazinin diliylə verə bildik:

*... Səngərdir, sipərdir – dincliyi saxlar,
Kişisiz vətəni düşmən ayaqlar.
Kişi anası ol, ana olanda!*

...Bu böyük ürəyə sahib olan ananın mənzili çox kiçikdi. Bundan heç narahat da deyil. Ona görə ki, dünyaya İlkin adında qəhrəman bəxş edib. Qəhrəmanın evi də, ünvanı da doğulduğu məmləkət boyda olur. Bu mənada Naxçıvandakı, ümumilikdə Azərbaycandakı evlərin hamısında İlkinin də, anasının da yeri var. Bunu yaxşı anlayın şəhid anası dərindən mənzil barəsində bircə kəlmə də olsun dilinə söz gətirmir.

Amma mənəcə, şəhidin adını və ünvanını onun yaşadığı evdən, məhəllədən, küçədən, şəhərdən başlamış Azərbaycan boyda məmləkət tanınmalıdır. Hər şəhidimiz öz bir damla qanı ilə gələcək nəsələ bir qəhrəmanlıq dastanı yazıb və onu oxumaq, oxutmaq bizlərin borcudur. İlkinin ağır xəstə atasının, dərddən bükülüb yumağa dönmüş anasının, ailənin ağır yükünü çiyində daşıyan qardaşının,

onun həyat yoldaşının, onların oğulları – Azərbaycanın gələcəyi üçün hazır əsgər olan ikinci İlkin və Amin Seyidzadələrin yaşadığı bu kiçik mənzildə böyük Azərbaycan dövlətinin müdafiəsində izi, sorağı olan şəhid İlkin Seyidov yaşayıb. Fikrimcə, bu mənzilə şəhid ünvanına ziyarətə gələnlər heç olmasa, müəyyən rahat şəraitin şahidi olmalıdırlar. Təbii ki, göstərilən belə diqqət özü də həm ideoloji təbliğatdır, həm də şəhidə – Vətən keşikçilərinə qayğının əyani təzahürüdür!..

Azərbaycanın digər bölgələrindəki kimi, Naxçıvanda da şəhid, əlil və müharibə veteranları üçün mənzillər tikilib-tikilmədiyini bilmirəm, amma İlkinin yaşamış olduğu ünvanda həmin günlərdə, yəni şəhid ailəsini ziyarətə gedərkən, təmir işləri gəldirdi. Binanın divarında İlkinin şəhidliyinə qədərki həyatını burada yaşamasına dair lövhəni görmədim. Soruşanda da ailəsi bildirdi ki, binada əsaslı təmir işləri getdiyindən götürüblər ki, korlanmasın...

Söhbət zamanı onu da öyrəndim ki, Seyidovlar ailəsində Vətən sevgisi həmişə çox fərqli, diqqətçəkən olub. Hətta anası 20 Yanvar faciəsində evin balkonundan qara bayraq asmışdı. Bu barədə danışanda ana qürur hissiylə bildirdi ki, xalqımın, millətimin dərini öz dərdim bilmişəm və bu gün də bilirəm. İndi qəhrəmanlıq bayrağı oğlumun məzarı üstündə dalğalanır.

Dayısı Eldar Səmədov:

– Artıq neçə gündür ki, əllərim sanki klaviaturaya yatmır. Yaza bilmirəm bu sətirləri. Baxmayaraq ki, on səkkiz ildir müharibə qurbanları ilə işləyirəm, yenə də ağırdır yazmaq. Bağışla, mənə şəhidim, səninlə olan anlarımla sətirlərə köçürmək çətindir!

İlkin Seyidov yaşda məndən böyük olsa da, mən onun dayısıyam. Bir qayda olaraq əzizləyirmiş kimi: “dayday” deyirdi mənə. Bütün sovet dövrü uşaqları kimi bizim də uşaqlığımız ağ-qara rəngdə keçib. Biz Şərur rayonunun Araz çayı sahilində yerləşən İbadulla kəndində, onlar isə qədim Naxçıvan şəhərində yaşayırdılar. İlkingilin hər tətildə kəndə gəlişi bizim üçün bayram olurdu.

Uşaqılıqdan cəsarəti, qətiyyəti və zəkası ilə hamıdan seçilirdi. Özündən razı kənd uşaqları da o gələndə bizdən çəkinər, həndəvərimizdə çox dolanmazdılar.

İlkingil gələndə bizim səs-küyümüzü gecə yarısına kimi kəsmək mümkün deyildi. Həyət-baca geniş olsa da oynamaq, qaçmaq üçün yer bizə darlıq edərdi. Divarların üstünə, ağacların lap yuxarı budaqlarına dırmanardıq. O qədər oynayardıq ki, yatmaq da yadımızdan çıxardı. Yay günlərində bağçada oturub kəndin nemətlərindən dada-dada, uzun-uzun söhbət edən böyüklər isə səs-küyümüzdən qurtulmaq, bizi yatağa göndərmək üçün müxtəlif yollar arayardılar. Belə günlərin birində böyüklər artıq uşaqların yatmaq vaxtının çatdığını xatırladaraq, bizdən yatmağı tələb edərkən uşaqlardan kimsə ac olduğunu bildirərək yatmaqdan yayınmağa çalışdı. İlk yaranmış vəziyyətdən məharətlə istifadə edərək sonradan hamımızın uşaqılıq şüarına çevrilən və yaddaşımıza əbədi həkk olunmuş: “yeyəcəyik, içəcəyik, sonra yatacağıq” ifadəsini səsləndirdi. Bunu gözləyirmişik kimi bütün uşaqlar eyni anda bu şüarı səsləndirməyə başladıq. Bu bizim uşaqılıq dövrümüzün həm də “haqsızlığa” qarşı etiraz aksiyası idi, əsas şüarı isə İlk irəli sürmüş, liderliyi də o edirdi. Haqsızlıqla heç vaxt barışmazdı Şəhidim! Kimsə onun yanında başqasına haqsızlıq edə bilməzdi. Təbiətə cəlgün olmasa da, belə hallarda onu saxlamaq çətin idi. Bir dəfə hansısa toy şənliyində qonşu kənddən gəlmiş bir gəncə sözüm çəp gəlmişdi. Sən demə, o, İlkinin əmisi oğlu imiş. Bu söhbət hardansa gedib İlkinə çatmışdı. Sonradan eşitdim ki, əmisi oğlunu az qala döyəcəkmiş ki, sən kimsən mənim daydayımın xətrinə dəyirsən? Həmin vaxt mən Naxçıvan Dövlət Universitetinin hazırlıq kursunda oxuyurdum. Hər gün görüşsək də, o, əmisi oğluna xəbərdarlıq etdiyini mənə heç deməmişdi. Mən bu barədə başqalarından eşitdim.

Yaxşı yadımdadır, yay təillərinin birində yenə də İlkini bizə gəlmişdi. Birlikdə quzuları otarmağa aparmışdıq. Başımız çəmən-

likdə oynamağa o qədər qarışmışdı ki, quzular da yadımızdan çıxmışdı. Bir vaxt ayılında quzuları itirdiyimizi anladıq. Donub qalmışdıq, nə edəcəyimizi bilmirdik. Quzuları itirdiyimiz üçün cəzalana bilərdik. Biz təlaşlansaq da, İlkin şəhərdə yaşadığına baxmayaraq, qətiyyənlə narahat olmadı və: “qorxmayın, bizim körpə quzularımızı qurd-quş yeyə bilməz”, – deyərək önə düşüb axtarmağa başladı. Onun cəsarəti bizi həyəcədən qurtardı və quzularımızı qurd-quşa vermədən sağ-salamat tapıb geri qayıtdıq. Ancaq, Allah bizi bağışlasın, belə vaxtlarda uzunqulağımıza çox əziyyət verərdik. Yazıq heyvana ot yeməyə imkan verməz, növbə ilə minib çapardıq.

Təəssüf ki, ömürdən keçən günlər geri dönmür, hər anı xatirəyə çevrilir. Acılı-şirinli xatirələri bir ömür daşıyırsan. O günlərin ətrini duysan da, əlin çatmır, ünün yetmir. İlkinin şəhid olması hamımızı sarsıtmışdı, nəfəsimiz daralmışdı. Ən çox isə anam – İlkinin nənəsi sarsılmışdı. Taleyin işinə bax ki, anam həm də İlkinin süd anası imiş. Bunu həmişə ağlayarkən yanıqlı səslə danışardı. İlkin şəhid olduğdan sonra ömrünün sonuna kimi saçına həna yaxmayan anam 2016-cı ilin noyabrında dünyasını dəyişdi. İnanıram ki, onlar cənnətdə qovuşacaqlar.

O gün ailə fotolarına baxırdım. İlkinin mənə bağışladığı bir foto diqqətimi cəlb etdi. Arxasında öz xətti ilə şeir yazmışdı:

*Bu dünya çiçəkli, güllü bir bağdır,
Torpaq əbədidir, insan qonaqdır.
Gərək hər çiçəyin ətrini çəksin,
Hər gündən zövq alsın, nə qədər sağdır.*

O vaxtlar fotoları bağışlarkən arxasını yazmaq dəb idi. Ancaq təbii ki, foto bağışlanarkən yazıya o qədər də fikir verməmişdim. İlkin bu sətirlərdə torpağın əbədi olduğunu xatırladır. Əlbəttə ki, bu, onun uğrunda qurban getdiyi Vətən torpağıdır.

İnsanlığın hazırkı dövrdə keçdiyi bütün tarix boyu silahlı münaqişələr və müharibələr onunla paralel addımlamış, təəssüf ki, bir çox hallarda həyat tərzinə çevrilmişdir. Ancaq insana xas olan

bu təzahür elə insanın özünün müharibə qurbanına çevrilməsinə – həlak olmasına, itkin düşməsinə, əsir-girov götürülməsinə səbəb olmuşdur.

Xarakterinə və qarşısına qoyulmuş vəzifənin icrasına görə müharibələr iki kateqoriyaya bölünür. Birinci kateqoriya müharibələrdə işğal, qarət, qətl və vandalizm əsas məqsəd olsa da, ikinci kateqoriya qeyd olunanlara qarşıdır və başqa sözlə desək, Vətənin müdafiəsini önə çəkir.

Yaşadığımız müqəddəs Vətən torpağı Azərbaycan hələ qədim dövrdən etibarən qonşu xalqların hücumlarına məruz qalmış, işğalçıların, talançıların döyüş meydanına çevrilmişdir. Ancaq hər dəfə qəhrəman Vətən oğulları səfərbər olmuş və müqəddəs Vətən torpaqlarını, yurd yerlərimizi yağı düşməndən azad etmişlər.

1828-ci il Türkmənçay sülh müqaviləsindən sonra Azərbaycan torpaqlarına köçürülmüş ermənilər bu qədim türk yurduna sahib çıxmaq, onun tarixini, mədəniyyətini, incəsənətini, mətbəxini, adət və ənənələrini özününküləşdirmək iddiasına düşdü. «Böyük Ermənistan» ideyası XX əsrdə özünün ifrat və radikal həddinə çatdı. Bu məqsədlə 1905-1907 və 1918-1920-ci illərdə iki dəfə xalqımıza qarşı soyqırımları törətdi, ərazilərimizi işğal etdi, etnik təmizləmə apardı. Sosializm ideologiyası siyasəti ilə pərdələnsə də Sovet hakimiyyəti dövründə belə, bu işğal davam etdi.

Ancaq 1988-ci ildən etibarən başda SSRİ-nin prezidenti Mixail Qorbaçov olmaqla mərkəzi hakimiyyətdəki havadarlarından ciddi dəstək alan ermənilər Azərbaycan Respublikasına qarşı açıq şəkildə və genişmiqyaslı terror, soyqırımı, etnik təmizləmə və ərazilərin işğalı siyasətini yürütməyə başladılar.

1988-ci ildən başlayan münaqişə özü ilə respublikamıza, eyni zamanda bölgəyə çox ağır fəlakətlər, xüsusən də humanitar problemlər gətirdi. Ermənilər tərəfindən ilkin olaraq insanların qətlə yetirilməsi, öz doğma el-obalarından zorla qovulması, mülklərinin talan edilməsi sonradan inkişaf edərək yeni mərhələyə qədəm

qoydu. Bu mərhələdə artıq yeni təzahürlər – insanların əsir və girov götürülməsi, uzun müddət saxlanması və dəhşətli işgəncələrə məruz qalması, eyni zamanda itkin düşməsi halları meydana çıxdı ki, bu da lokal toqquşmalardan intensiv hərbi əməliyyatlara keçildiyini ehtiva edirdi. Həqiqətdə isə baş verən Ermənistanın Azərbaycanı ərazi iddialı təcavüzü idi.

Əsas hədəflərdən biri isə qədim Naxçıvan torpağı idi. Hələ münaqişənin əvvəlindən – 1990-cı ilin yanvarından Ermənistan Sədərək rayonu istiqamətindən Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisinə açıq silahlı hücumlar təşkil etmişdir. Lakin XX əsrin əvvəllərində olduğu kimi, sonlarında da naxçıvanlılar düşmənlə mərdliklə vuruşmuş və onu geri oturtmağı bacarmışdır. Bu nailiyyət həmin dövrdə Naxçıvanda işləyən Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi nüfuzu, sərkərdəlik bacarığı və Naxçıvan əhalisinin mərdliyi, Vətən uğrunda ölməyi bacarmaq qabiliyyəti ilə qazanılmışdır.

1992-ci ilin may ayında qanlı döyüşlər zamanı onlarla Naxçıvan övladı, o cümlədən polis əməkdaşı İlkin Seyidov da Vətən uğrunda şəhidlik zirvəsinə yüksəldi. Ancaq düşmən naxçıvanlıların iradəsini qıra bilmədi. Qıra da bilməz.

Biz bir ölər, min doğularıq! Naxçıvan yaşayıb, yaşayır və yaşayacaq!

Əziz gənclərimiz! Vətəni sevməyi, onun uğrunda həyatını qurban verməyi bacaranlardan – müqəddəs şəhidlərimizdən öyrənin! Heç vaxt “bitdi” deməyin...

İlk zəng

Naxçıvanda bir ünvan var – müqəddəs ünvan. Çünki bu ünvanın aid olduğu şəxs Cavid əfəndidir. O Cavid ki, təkəcə Azərbaycanın yox, həm də Şərqi söz, poeziya Günəşidir. O Cavid ki, “İblis”i diz çökdürdü. O Cavid ki, türkü, Turanı göylərə qaldırdı və bir də o Cavid ki, Ulu Öndərin qaygısı, yardımını ilə uzaq qarlı,

buzlu Sibirdən “qayıdıb gəldi” Nəqşi-Cahanına. Gəldi və bütün Azərbaycanı yenidən sözün işığına bələdi – Cavid sözünün işığına!

Bu ünvan Cavid əfəndinin adını daşıya-daşıya gənc nəsil yetişdirməyə başladı. Onun divarları körpə nəfəsiylə qızdı, onun ünvanı məzun adıyla Azərbaycanı və dünyanı dolaşmağa başladı. Bu ünvan Naxçıvan şəhərindəki Hüseyn Cavid adına 5 saylı orta məktəbdir. Bu məktəbin böyük pedaqoji kollektivinin peşəkarlığı, intellekti valideynlərin diqqətini çəkmişdi, hətta digər məhəllələrdən də burada təhsil almağa gələnlər var idi. Səs-sorağı ətrafa yayılmış bu məktəb barəsində İlkinin valideynləri də eşitmişdi. İlkinin dayısı İlyas da pedaqoq olduğundan bu məktəb barəsində məlumatlı idi. Elə buna görə İlkinin də burada oxumasını məsləhət bildi.

Ailənin razılığı ilə Rəhilə xanım İlkinin əlindən tutub 1976-cı il sentyabr ayının 1-də H.Cavid adına Naxçıvan şəhər 5 nömrəli orta məktəbə gətirmişdi. Məktəbin həyəti qələbəlik idi. Müəllimlər, valideynlər, yuxarı sinif şagirdləri bir-birinə qarışmışdı. Bu şən tələşin içərisində nisbətən sakit görünən məktəb direktoru idi. O, təmkinli şəkildə hər kəsə, xüsusilə birinci sinfə gələn şagirdlərin valideynlərinə üz tutub dedi:

–Hamınızı salamlayıram və yeni dərs ili münasibəti ilə təbrik edirəm. İndi zəng çalınacaq. Arzu edirəm ki, övladlarınızın bu zənglə başlayan ilk addımı Vətənin gələcəyi üçün ən dəyərli yürüşə çevrilsin!

Bir azdan zəng çalındı. Bu, əli Rəhilə xanımın əlinin içində həyəcədən tərləyən qaragözlü balaca İlkinin eşitdiyi ilk zəng idi. Onu sinfə, həyata çağıran məktəb zəngi. On il o, bu zəngin sədalarıyla özünü həyata, qəhrəmanlığa hazırladı və indiki prizmadan yanaşanda aydın olur ki, İlkinin bu zənglər həm də qəhrəmanlığa kökləyir, həyat mübarizəsinə çağırırdı...

Adətən birincilər ilk günlərdə sinifdə oturmağa o qədər də həvəs göstərmirlər. Hər kəs valideynlərinin, əsasən də anasının ya-

nında oturmasını, gözünün qabağında olmasını istəyir. Xüsusilə kiçik yaşlarından bağçaya getməyən uşaqlar bu məsələdə fərqlənirlər. Amma bizim qəhrəmanımız yaşadlarından – sinif yoldaşlarından fərqlənirdi. O, anası Rəhilə xanımın onun başını sıgallayıb, üzündən öpməsini ürəkdən gələn bir xeyir-dua kimi qəbul edib, sakit, ananın eşidəcəyi bir səslə dedi: “Sən get, mən qalırım”.

Rəhilə xanım gözləmədiyi bu təbii, amma həm də qürurverici mənzərədən kövrəldi. Təkrar oğlunun başını sıgallayıb sinifdən çıxdı. Yeri gəlmişkən xatırladım ki, sonralar kiçik qardaşı, məhəllə uşaqları birinci sinfə gedəndə artıq onlar üçün də İlkın bir qərībə maraqlı ünvanı idi, yəni Rəhilə xanımın söhbətlərini eşitdiklərindən, hamısı çalışırdı ki, İlkın kimi təkmlinli olsun. Bu da onun özünə inamını müəyyən mənada artırır, önə çıxmasına təkən verirdi.

Birinci sinfin demək olar ki, hər günü maraqlı idi, bütün müəllimləri onun üçün tamam doğmalaşmışdılar. Bunun bir səbəbi yaşadları Abbas Səfərov, Fariz İsmixanov, Heydər Kələntərov, Bəhrüz İbrahimov, Vidadi Nərgizov və başqaları ilə qaynayıb-qarışması idisə, ikinci səbəbi ibtidai sinif müəllimlərinin uşaqlara fərdi qaydada yanaşma üslubu idi. Onlar çalışırdılar ki, bu uşaqlar sinfə, kitaba, müəllimə alışı bilsinlər. Üstəlik bu alışma onları kitaba da, məktəbə də, müəllimə də bağlasın və zaman göstərdi ki, pedaqoji təcrübə öz işini görə bilib. İlk dərslərə çətinliklə, valideyn hesabına gələn uşaqlar artıq dərslər bitəndə evə tələsmirdilər, müəllimin başına yığışib əlavə tapşırıqların yerindəcə öyrənilməsinə, sual-cavabla bir-birlərini, müəllimlərini sinifdə saxlamağa çalışırdılar. Həmin pedaqoqların arasında İlkını sənətə, rəssamlığa, ədəbiyyata bağlayan müəllimlər də var idi. Elə buradaca vurğulamaq yerinə düşər ki, İlkın adını tarixə yazandan sonra onun barəsində ürək sözlərini söyləyən müəllimlər də məhz İlkını zamanında dəyərləndirən, ruhlandırان, yaradıcılığa həvəsləndirən pedaqoqlar idi.

... Həmsöhbətim İlkının əmək təlimi müəllimidir. Bu yaşlı insanla İlkının oxuduğu məktəbə tərəf yanaşı addımlayırıq. Gedirik ki, İlkının onillik həyatını öz daş yaddaşına köçürmüş illəri vərəq-

ləyək. Çox söhbətçil insandı Tofiq müəllim. Seyidov Tofiq Mirələsgər oğlu söhbətimizin ilk kəlməsində xüsusi bir qürur hissiylə vurğulayırdı ki, bizim ailə də seyid ocağı olduğundan mən İlkinə “əminəvəsi” deyirdim. Və ona xüsusi bir sevgiylə yanaşırdım. Bu sevgini də o özü qazanmışdı. Öncə səliqəsiylə, sonra da fərdi bacarığıyla. Əmək dərslərində onun əl işləri, çəkdiyi rəsmlər hər dəfə maraqla doğururdu. Hiss olunurdu ki, o, seçilənlərdən olacaq. Xüsusilə silah, döyüş maşını çəkməyə qəribə bir marağı vardı İlkinin. Hətta emalatxanada da o, silahların maketini düzəltməyə üstünlük verirdi. Özü də bu istəklər onda alınırdu. Düzəltdiyi tapança, avtomat həqiqi silahları xatırladırdı. İndi mən həmin o emalatxanayı, o sinif otaqlarını sizə göstərə bilməyəcəyəm, çünki İlkinin on il təhsil aldığı məktəb illərin vurduğu zərbələrdən, eroziyadan artıq ömrünün sonuna gəlib çatmışdı. Ona görə də xüsusi qərarla məktəb sökülüb, onun yerində yeni məktəbin ilk mərtəbəsi ucaldılıb. İnşalah, tezliklə tikintisi başa çatdırılır.

Biz həmin əraziyə ona görə gedirik ki, siz İlkinin bir vaxtlar çiçəklərini oxşadığı kolları, ağacları, bütövlükdə məktəbin ərazisini görə bilərsiniz. Zənnimcə, o ərazini şəhidə ehtiramla, sevgiylə seyr etsəniz, bunun özü də sizin üçün İlkin barəsində əlavə təəssüratın formalaşmasını təmin edəcək.

Biz Tofiq müəllimlə Naxçıvan şəhərindəki H.Cavid adına 5 sayılı məktəbə gəlib çatırıq. Məktəbin böyük tikinti işləri aparılan ərazisində əvvəlki illərdən qalmış güllər, ağaclar və buradakı lövhə məktəbin dənənki səliqə-sahmanından məlumat verirdi. O məlumatların arasında şəhid İlkin Mirnəzir oğlu Seyidovun adı qırmızı bir xətt kimi keçirdi. Elə həmin lövhənin yanında daha iri planda tikilməkdə olan yeni məktəbin layihəsi yerləşdirilmişdi. Ədalət naminə etiraf etmək lazımdır ki, layihədə görünən məktəb çox möhtəşəm idi. Bu bina Naxçıvandakı digər tikililərin, sosial obyektlərin diqqətçəkən mənzərəsini bir az da tamamlamaq gücündə idi. Hiss olunurdu ki, layihə müəllifləri böyük Cavidin adını daşıyan bu məktəbi Naxçıvanın digər möhtəşəm məktəblərinin, mədəniyyət ocaq-

larının sırasına əlavə etməklə onun gözəlliyini bir az da artırmaq istəyirlər. Aparılan tikinti işləri də layihənin uğurlu alınacağına artıq bəri başdan bizdə inam yaratdı. Elə Tofiq müəllim də yaşının bu ahıl çağında öz şagirdi barəsində xatirələrini yenidən tikilən məktəbin həyatında danışdı. O vurğulayırdı ki, İlkin vətənpərvər idi, qoçaqdı, Vətən üçün canını verəcəyi elə o vaxtlardan bəlliydi.

***“İnana bilmirəm sən yoxsan artıq...
İnana bilmirəm, qoy inanmayım...”***

***“Müstəqil Azərbaycanın hər bir gənci məktəbdə təhsil alaraq
gərək öz xalqının, millətinin qədim zamanlardan indiyə qədər olan
tarixini yaxşı bilsin”.***

Heydər Əliyev

Makedoniyalı İsgəndər: “Həyata gəlməyimə görə ata-anama, həyatda ləyaqətlə yaşadığıma görə müəllimlərimə borcluyam”, – demişdi. Çox şey öyrətdi bizə müəllimlərimiz. Elm, bilik verdilər, dünyanın gözəl olduğunu anladılar. Ona görə də hər şeyi gözəl görürdük biz əvvəllər. Dünya uşaq təsəvvürümüzdə tərtəmiz görünürdü. Namərdlikdən, satqınlıqdan, yaltaqlıqdan, savaştan, müharibədən... xəbərimiz yoxdu. Amma çox çəkmədi xain, namərd qonşularımız olan ermənilərin tipik xarakterləri ortaya çıxdı və təsəvvürümüzdəkiləri alt-üst edərək bizə, həyatın heç də tərtəmiz olmadığını sübut etdi. Dünyanı gözəlləşdirən xeyir əməllər olduğunu öyrətmişdilər bizə, dünya gözəl insanlarla doludur, dünya yaxşılarından xali deyil, – demişdilər, amma düşmən sayəsində əksini öyrəndik. Evdə valideynlərimiz, məktəbdə müəllimlərimiz xeyirxahlıq, dürüstlük, haqqı qorumaq öyrətdilər bizə. Amma görünür öyrətmədikləri, bəlkə də heç özlərinin də bilmədikləri şeylər varmış – xəyanət, gözgörəti haqqı tapdamaq, naqislik, ikiüzlülük, xəbislik,

xainlik. Mərhəmət bəslədiklərimiz humanistliyimizdən istifadə edərək bu mərhəməti sonsuz kinə, nifrətə çevirərək özümüzə tuşladılar.

Çox elmlərdən hali etsələr də, bunları İlkinə öyrətməmişdi nə ilk müəlliməsi Havizər müəllimə, nə də sonrakı illərdəki müəllimləri. Humanist olmaq, Allahın yaratdıqlarını sevmək, tolerantlıq yaxşı əlamətdir, amma görünür, dostunu tanıtdığın kimi düşməninə də tanıtmalısan övlada, şagirdə! Bu tanıtmə ermənilərin beşikdən başlayan və qəbirə qədər davam edən antitürk nifrəti, təbliğatı deyil, sadəcə bir düşməni olduğunu unutdurmaq və ondan ehtiyatlı olmağı öyrətmək lazımmiş...

İlkinin müəllimlərindən biri olan Tofiq müəllimlə üz-üzə oturmuşam. İndi təqaüdə olan Seyidov Tofiq Mirələsgər oğlunu dinləyirik. Birnəfəsə İlkinin gözəl məziyyətlərini sadalayır, ən əsası vurğulayır ki, o, sinifdə başqa uşaqlardan seçilirdi:

– O, əmək təlimi dərində israrla məndən tapança düzəltməyi öyrətməmi istəyirdi. Tez-tez xahiş edirdi ki, onun üçün tapança düzəldim. Mən taxtadan tapança düzəltməyi öyrətmişdim, amma bu, onu qane eləməirdi: “Müəllim, mən əsl tapança düzəltməyi öyrətmənizi istəyirəm”, – deyərdi. Sonralar düşmənin azğın hərəkətləri haqda duyduqca bu gəncin qisas hissindən boğulduğunu görürdüm. İntiqam, nifrət içini yandırır-yaxırdı. O zaman hələ uşaq olsa da, məndən tapança istəməsi səbəbinin də bu olduğunu çox gözəl anlayırdım. Çünki sərhədin o üzündə daim pusquda pis niyyətli qarı düşmən yatırdı...

Onun ölümünə hələ də inanmırıq...

Çox mərd oğuldu, qoçaqdı, hörmətçildi, bir kəsi dilindən belə incitməzdi. Şəhid olduğu xəbərini eşidəndə dünyanın faniliyinə bir daha əmin oldum. O cür layiqli oğulu itirmək çox çətindi. Məktəbimizdə İlkindən başqa da şəhidlər var. Bir təskinliyimiz var ki, onların yeri cənnətdir. Ümumiyyətlə, Naxçıvandan 108 nəfər Vətən yolunda şəhid olan oğullarımız var. Onlardan 43 nəfərin məzarı Naxçıvandır, qalanları Naxçıvanın müxtəlif rayonlarında. Mən

tez-tez Şəhidlər xiyabanına gedir, o igid oğullarımızı ziyarət edir, “Yasin” surəsiylə ruhlarını yad edirəm. Sizə də təşəkkür edirəm ki, belə qəhrəmanların sorağıyla buraya qədər gəlmisiniz, onun xatirəsini əbədləşdirmək, gələcək nəslə belə igidləri tanımaq üçün zəhmət çəkirsiniz.

“Vaxtlı gəlib bu dünyaya, Vaxtsız köçər bənövşələr”

İlkin Seyidovun dil-ədəbiyyat müəllimi Əmanət Musayeva gəlişimin məqsədini eşidən andan kövrək notlar üstündə köklənmişdi:

– Bütün şəhidlər mənim də balamdır, – deyən Əmanət xanımın sinəsi şəhid nisgiliylə, şəhid ağsıyla doludur. Hər bir şəhid vətən oğlunu öz balası kimi ağlayır, hər bir igid vətən oğluyla qürurlanır, fəxr edir Əmanət xanım. Bu qəlbi kövrək xanım həm də şairədir və dörd kitab müəllifidir. Bir zamanlar Hüseyn Cavid adına 5 nömrəli məktəbdə İlkinə dərs deyən Əmanət müəllimə sonradan Heydər Əliyev adına məktəbdə əmisinin adını daşıyan balaca İlkin Seyidova dərs deyib. İlkinin kiçicik bir yanlışı olardısı, mütləq daşdığı adın məsuliyyətini xatırladar, onu utandırardım, – deyir Əmanət müəllimə.

Müharibənin zərbəsi bu xanıma da dəyib – oğlanları Sadıxov Samir və Vüqar Əli oğlu Qarabağda igidliklə döyüşüblər, vətənin müdafiəsində canlarını verməyə hazır olublar. Böyük oğlu Ağdam cəbhəsində ağır yaralananda Əmanət xanım təmkinlə “Vətən sağ olsun!” – deyib. Oğlunun yanına tələsib, ağır yaralanmasına baxmayaraq şükür edib. Orada şəhid, itkin, yaralı analarına təskinlik verib, vətənpərvər təbliğatla söhbətlər edib.

Şəhid İlkin Seyidov haqda danışanda gözləri bir cüt çeşməni xatırladırdı Əmanət xanımın. Onun necə layiqli övlad, ləyaqətli oğul, nümunəvi şagird olduğunu həvəslə danışdı. Əmanət xanım 44 illik pedaqoji fəaliyyəti dövründə İlkin kimi şagirdləri az-az gördüyünü etiraf etdi.

Musayeva Əmanət özünü təqdim edir: Naxçıvan şəhərindəki orta məktəblərdə 44 ildir dil-ədəbiyyat fənnini tədris edirəm, şairəyəm, 4 kitab müəllifiyəm, mənə elə gəlir ki, bu illər ərzində müəllimlik şərəfini ləyaqətlə qoruyaraq işimi yerinə yetirirəm. Demək olar ki, Muxtar Respublikanın əksər uşaqları mənim şagirdlərim olub. Elə bu məktəbdə səkkiz nəfər şagirdim mənimlə çiyin-çiyinə müəllim işləyir.

Həm uzun illər pedaqoji sahədəki fəaliyyəti, həm şairlik qabiliyyəti üst-üstə düşən bu xanımla söhbət etmək daha asandı. Ürəyi sözlə doludur, amma söhbətin belə kövrək notlar üzərində qurulması, görünür həm də yaralı yeri olan mövzuya toxunmam onu çox həyəcanlandırır. İlkən haqqında sualıma geniş haşiyə çıxaraq cavab verir:

– Mən özüm tam əminliklə deyə bilərəm ki, qatı vətənpərvərəm.

Hələ hadisələr başlayanda Naxçıvanda savadlı, bacarıqlı hərbiçilər olsun deyə, iki oğlumu hərbi məktəbə yönəltdim. Birinin heç yaşı düşmürdü, amma yazdırdım ki, məktəbdən onların ardınca başqaları da getsin. Və böyük oğlum, anasına layiq övlad olaraq, ön cəbhədə döyüdü (qəhərlənir, göz yaşlarıyla davam edir), ağır yaralandı. Bir ay komada qaldı, indi birinci qrup əlildi.

Onu ziyarətə gedəndə məni qınayanlar oldu ki, sən necə razı oldun, öz istəyinlə oğlunu cəbhəyə yolladın? Müəyyən səbəblərə görə məni qıcıqlandırmaq istəyirdilər. Mən dedim ki, bizə, Vətənimizə ali savadlı, hərbi biliyə malik olan oğullar lazımdı. Ona görə də ayağı olmazsa, mən ona ayaq olaraq düşmənin qarşısına çıxaram, əsas döyüş taktikasını, texnikanı idarə edə bilən başı – savadı, biliyi, bacarığı olsun. Mən şükür Allahıma, başımızı əymədilər!..

Mənə verilən imkandan istifadə edərək yalnız İlkənə deyil, onun kimi çox oğullara, hətta qızlara vətənpərvərlik dərsi keçmişəm, vətənsəvərliyi təbliğ etmiş, düşməninə qarşı sərt, barışmaz olmağı aşlamışam. Dərsini zəif oxuyan şagirdlərə də məsləhət görürdüm ki, hərbi bilik əldə edin, silahdan istifadə qaydalarını öy-

rənin ki, bizim əbədi düşmənimiz var və o, həmişə bizi arxadan vurmağa hazırdır. Bizim şəhid İlkinin adını daşıyan, onun qardaşı oğlu balaca İlkinə də, digər şagirdlərimə də həmişə deyirəm ki, bilik əldə etmək mümkündür, bu lazımdı və istəsəniz, zəhmət çəksəniz bilik əldə edə bilərsiniz, amma vətənpərvərlik, hərbi bacarıq daha vacibdi, çünki vətəni sevmək, onun müdafiəsində iştirak etmək, yeri gələndə, yolunda canından keçmək xalqımızın hər bir nümayəndəsinin öyrənməli olduğu vacib məsələdir. Və bu da hər kəsə nəsis olmur. Məhz İlkin kimi qeyrətli oğullar bu yolu seçdilər və şəhidlik zirvəsinə ucaldılar.

Mən Hüseyn Cavid adına 5 nömrəli məktəbdə günü uzadılmış qrupda dərnək rəhbəri işləyirdim, orda İlkin tez-tez gəlirdi mənə yanına... demək olar ki, hər gün gəlirdi. Elə gözəl əl qabiliyyəti vardı, elə bacarıqlıydı ki, maraq məni bürüyürdü və ondan soruşurdum ki, böyüyəndə kim olacaqsan, hansı sənəti, peşəni seçəcəksən? Cavab verirdi ki, xalqıma, millətimə layiqli övlad olacağam. Dəqiq cavab vermirdi, yayınırdı sualımdan. Ona bir iş tapşırıdım, yerinə yetirəcəyinə tam əmin olurdum, çünki o, tapşırılan işi sona yetirmədən rahatlıq tapmazdı. Bu məsuliyyət hissi uşaq vaxtından onun çoxlu gözəl xüsusiyyətlərindən biri idi. Qrupda çoxu müxtəlif işlər görərdi, vaxt bitəndə hər kəs evə tələsərdi, o, işini bitirməmiş yerindən tərpənməzdi. Dərslərində də çox nizam-intizamlı idi. Bəzən dünyasını dəyişən insan haqqında ancaq gözəl sözlər deyirlər, amma inanın, vallahi-billahi, tam səmimi deyirəm ki, İlkin həqiqətən gözəl keyfiyyətlərə malik insan idi. Bəzən bizim kiçik İlkində bir nöqsan görəndə şəhid əmisinin gözəl keyfiyyətlərini yada salır, nümunələr gətirirdim. Ona xatırladırdım ki, İlkinə bir dəfə də olsun sinifdə dərs zamanı “sakit otur, düz otur, səs salma” kimi ifadələri işlətməyə ehtiyac olmayıb.

Hər kəs öz elinin-obasının qəhrəmanı ilə fəxr eləyir. Bəzən “mən filankəslərin torpağındanam” deyərək qürur duyur. Bu baxımdan Əmanət xanım doğulduğu yurdun qəhrəmanları, şəhidləri, qaziləri ilə fəxr edir. Onun İlkin haqqında şeiri, yazısı varmı, deyə

soruşduqda: Nəinki İlkin haqqında, ümumiyyətlə bütün şəhidlərimiz haqqında qəlbimdə kök salmış fikirləri çözərək kağıza köçürürəm, deyir. – İlkindən əvvəl on il bir sınıfdə oxuduğum Milli Qəhrəmanımız Yusif Mirzəyev haqqında yazmışdım. Döyüşə getməmişdən bir həftə əvvəl mənə dedi ki, televiziya veriliş çəkiləcək, hansı mahnını istəyirsən orda oxuyum. Mən “Ana” mahnısını dedim. Yusif anasını həddindən artıq çox sevirdi. Mən də dünyada ən qiymətlimi – anamı itirmişəm. O, sözünü tutub həmin mahnını oxudu və o son gedişi oldu, şəhid olduğu xəbərini aldıq. İnanın, bu günə qədər də şəhid mövzusunda yazılarımda nə İlkin Seyidovun, nə Yusif Mirzəyevin haqqında yazmaqdan yorulmuram. Onları fikrimdən, xatirəmdən uzaqlaşdırma bilmirəm, heç bunu istəmirəm də. İlk dəfə Şəhidlər xiyabanına ayaq basanda onların ikisini də yan-yana görüncə bu əzizlərimin həsrətindən içimdən bir nalə qopdu (ağlayır) və bədahətən gələn şeirim yarandı və bu şeiri sevimli şagirdim İlkin Seyidova ithaf etdim:

*Qalx, qalx ayağa, şəhid qardaşım,
Qalx, qalx ayağa, dostum, sirdaşım,
Qalx, gəzib dolaşaq bütün dünyanı,
Qalx, hamı tanıdı Azərbaycanı!*

*Qalx, birlikdə əzək düşmənin başın,
Qalx, qalx, silək anaların göz yaşın.
Qalx, qəmli gözlərdə çırağ yandıraq
Qalx, ata qəlblərdən kədərini daşın.*

*Qalx, cənnətə dönüb doğma diyarın,
Qalx, sənə qadanı mən özüm alım!
Qalx, qalx, düşməninini göstər tanıyım –
Gedim qisasını mən özüm alım!*

(Qəhər boğur, göz yaşları dayanmadan çənəsinə yuvarlanı).
Mən hər gün ağlayıram, hər gün o gənclər üçün yanıb-yaxılıram.

Elə olur ki, xiyabanın yanından keçərkən unudub musiqi səsini azaltmayan sürücü ilə savaşıram. Ona əsəbiləşərək söyləyirəm ki, sən dərk edirsənmi haradan keçirsən? Sənin bu şəhidlərin yanından keçərkən musiqi dinləməyə ixtiyarın yoxdur!

Mən şagirdləri tez-tez Şəhidlər xiyabanına aparıram, onlar haqqında məlumat verirəm, igidliləri, döyüş yolları, şəhidlik zirvəsinə ucaldıqları barədə danışırım. Onların adiləşəcəyindən, yaddan çıxacaqlarından, unudulacaqlarından əndişə edirəm. Oğlum döyüşçü olanda da mən bütün oğullarımızı öz balam bilirdim. Mən bu oğullarla fəxr edirəm. Şəhidlik mənim əsas yaradıcılıq mövzumdu. Mənim oğlumun biri Qazaxda, biri də Ağdamda döyüş bölgəsində olub, layiqli vətəndaşlıq missiyalarını yerinə yetiriblər. Prezident təqaüdü alırlar, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məcəlisinin sədri Vasif Talıbov onlara avtomobil də hədiyyə edib.

İstəmirəm təbliğat işi bir mənim fəaliyyətimlə bitsin. Məncə, bütün xalqımızı, anaları, ataları bu işə səsləməliyik. Övladlarımızı düzgün tərbiyə edək, vətənpərvər böyüdək ki, düşmən üstümüzə ayaq açmağa ürək eləməsin. Əgər biz torpaqlarımızı həqiqətən azad görmək istəyiriksə, Məmməd Araz demiş, “mənə nə”, “sənə nə” sözünü qırağa atmalıyıq. Və onda yəqin ki, bütöv bir Azərbaycan yarada bilərik. Ölənə qədər ən böyük arzum Bütöv Azərbaycan yaratmaq olacaq. Və var gücümlə, əməyimlə, biliyimlə, təbliğatımla bu iş uğrunda zəhmətimi əsirgəməyəcəm. Mən inanıram ki, bu əməyim boşa getməyəcək. Yəqin ki, hamısı da olmasa, şagirdlərimdən çoxu bu istəyimi, çağırışımı qəbul edəcək, nəticə çıxaracaqlar. Qəhrəmanlıq yolları bu gün şəhidlik zirvəsinə qalxan, ruhları bu gün bizimlə bir arada gəzib-dolaşan igidlərimizlə tamamlanmayacaq. Bu yol özünün yeni-yeni igidləri ilə düşməni sarsıdacaq, diz çökdürəcək, xalqımızı isə daha əzmkar, daha qüdrətli edəcəkdir. İlkin kimi igidlər öz qəhrəmanlıqları ilə yeni İlkinlərə nümunə olur, yol göstərirlər, yəni, İlkinlər bu torpaq üçün doğulur, bu torpaq üçün döyüşür, bu torpağın da uğrunda candan keçərək onun qan yadlığında yaşayırlar.

Bu gün sizi buraya İlkin gətirib, mənim sevimli şagirdim, əziz balam, igid Şəhidim. Çox gənc tərək etdi bu dünyanı. Hələ çox işlər görəcəkdə, öz zəngin mənəvi aləmiylə çoxlarına nümunə olacaqdı, vətən üçün daha çox əmək verəcəkdə. Neyləyərk ki, qisməti buraya qədər yazılmışdı. Amma onu da deyim ki, bu qısa ömrü ilə də bir əsrə bərabər nümunə qoyub getdi İlkin Seyidov və xatirəsi əziz tullanlar, bu torpaq üzərində haqqı olanlar sırasında əsrlərlə – Azərbaycan durduqca yaşayacaq!

Haşiyyə: Yusif Vəli oğlu Mirzəyev Naxçıvanın 108 şəhidindən biridir. Şəhidlər xiyabanında da məzarı İlkinlə yan-yanadır.

O, 1958-ci il may ayının 23-də Babək rayonunun Böyükdüz kəndində dünyaya gəlib. 1975-ci ildə 1 saylı Naxçıvan orta məktəbini bitirib. 1976-cı ildə Naxçıvan Rabitə Qovşağında əmək fəaliyyətinə başlayıb. O, işləyə-işləyə Dövlət Xalq Təsərrüfatı Universitetində (indiki Dövlət İqtisad Universiteti) ali təhsil alıb. 1987-ci ildə həmin universitetin mühasibatlıq fakültəsini bitirib və Bakıda bankların birində müfəttiş vəzifəsinə təyin edilib.

1988-ci ildə Xalq hərəkətinə qoşulur. 1990-cı il 20 Yanvar faciəsi zamanı rus əsgərləri Yusifə ağır işgəncələr verir. Lakin o sınırmır, əksinə daha da mətinləşir. Azərbaycanda baş verən ictimai-siyasi hadisələr, eləcə də Dağlıq Qarabağda ermənilərin törətdikləri qanlı cinayətlər onu bir an belə, rahat buraxmırdı. Yusif Mirzəyev 1991-ci ildə sakit həyatla vidalaşmış, könüllü olaraq cəbhə bölgəsinə yollanır. İlk döyüşü Ağdərə-Goranboy istiqamətində olur. O, tez bir zamanda xidmət etdiyi briqadanın fəal döyüşçülərindən birinə çevrilir. Komandanlıq onun belə cəsur əsgər olduğunu görüb, onu briqada komandirinin təchizat üzrə müavini təyin edir.

Yusif Mirzəyev on dörd nəfərlik dəstəsiylə bütün əməliyyatlarda iştirak edirdi. Ağdərədə 17 kəndin alınmasında isə onun müstəsna xidmətləri olub. Gənc komandir döyüşlərin birində öz dəstəsiylə mühasirəyə düşür, lakin çevikliyi və cəldliyi sayəsində erməni silahlılarının xeyli sayda canlı qüvvəsini məhv edərək heç bir itki vermədən döyüşçüləri mühasirədən çıxarır.

1993-cü il fevralın 19-da Ağdərədə gedən qeyri-bərabər döyüşlərin birində silah yoldaşlarını mühasirədən çıxararkən qəhrəmancasına həlak olur. Ailəli idi, bir qızı var.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 mart 1993-cü il tarixli 495 sayılı fərmanı ilə Mirzəyev Yusif Vəli oğluna ölümündən sonra “Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı” adı verilir. Naxçıvandakı məktəblərdən biri və Bakıdakı 44 sayılı məktəb onun adını daşıyır.

O vaxtın operatorunun çəkdiyi lenti izləyirəm. Ekrandan Yusif deyir ki, arzum budur, burdan piyada gedib çıxım Kəlbəcərə, ondan sonra da yolumuz Xankəndiyədi. Heç nədən də qorxumuz yoxdu, axır nəfəsimizə qədər də vuruşacağıq...

Elə səmimi, məsum üzü var ki, danışan əzizinmi, qanından-canından birimi, yoxsa vətən uğrunda şəhid olduğu üçün mü bu qədər doğma olduğunu ayırd edə bilmirsən...

Onun haqqında dostu Şəmistan Əlizamanlının xatirələrini dinlədikcə bu zənnimdə yanılmadığımı gördüm. Dostu da söyləyir ki, o qədər mehriban, səmimi, canayaxındı ki, elə ilk söhbətdən insan ona isinişirdi. Ş.Əlizamanlının söylədiyinə görə, “İgid əsgər, möhkəm dayan” mahnısını da onun istəyiylə, demək olar ki, təki-diyə hazırlamışdır və ona zarafatla “bunu sənə həsr edəcəm” demişdir. Amma mahnını Yusifin ölümündən sonra onu xatırlayaraq ifa etmişdir.

Əmanət xanımın Yusif Mirzəyevin adını dilə gətirməsiylə onun haqqındakı xatirələrim çözləndi və Naxçıvanın yalnız bir şəhidi – İlkin Seyidov haqqında yazmaqla bərabər Naxçıvanda neçə Qarabağ müharibəsi şəhidi olduğu ilə maraqlandım.

Sədarək şəhidlərinin ümumi siyahısı:

1. Abbasov Bahadır Bayram oğlu
2. Əsgərov Abdulla Rza oğlu
3. Abbasov Mehman Musa oğlu
4. Əsgərov Canpolad Ağaverdi (Ağoş) oğlu
5. Abbasov Namiq İlyas oğlu
6. Adnəyev Elşad Səxavət oğlu
7. Əsgərov Sədi Sabir oğlu
8. Ağayev Qulu İbrahim oğlu
9. Heydərov Hüseyn İsgəndər oğlu
10. Ağayev Musa Ağamalı oğlu
11. Heydərov Yusif Qafar oğlu
12. Ağayev Nəsib Ağamalı oğlu
13. Həsənəliyev Asəf Ələkbər oğlu
14. Babayev İlqar Kamil oğlu
15. Həsənov Bayram Həsən oğlu
16. Babayev Rəşad Abbas oğlu
17. Həsənov Cəfər Əli oğlu
18. Canməmmədov Vəli Eldar oğlu
19. Həsənov Fariz Sabir oğlu
20. Cəfərov Adil Allahverdi oğlu
21. Həsənov Muxtar Həsən oğlu
22. Əbülhəsənov Hidayət Allahverdi oğlu
23. Həsənov Müşfiq Hüseynqulu oğlu
24. Həsənov Nemət Arif oğlu
25. Əhmədov Eldar Paşa oğlu
26. Həziyev Namiq Əyyub oğlu
27. Əhmədov Etibar Rzaqulu oğlu
28. Hüseynov Araz Səməd oğlu
29. Əhmədov Kərim Yəhya oğlu
30. Hüseynov Coşqun Hüseyn oğlu

31. Ələkbərov Vahid Zahid oğlu
32. Hüseyinov Etibar İslam oğlu
33. Əliyev Elbrus Ələkbər oğlu
34. Hüseyinov Rəhim Həsən oğlu
35. Əliyev Elxan Vəli oğlu
36. Hüseyinov Şamil Telman oğlu
37. Əliyev Ənvər Bilal oğlu
38. Xanlarov Elmidar Nurəddin oğlu
39. Əliyev Kamran Yaqub oğlu
40. Xudaverdiyev Səməd İmran oğlu
41. Əliyev Malik Qabil oğlu
42. İbrahimov Əşrəf İbrahim oğlu
43. Əliyev Məhəmməd Nurəddin oğlu
44. İbrahimov Orxan Yusif oğlu
45. Əliyev Səyyad Əhəd oğlu
46. İmanov Əbülfəz Bəbir oğlu
47. Əsədullayev Kamal Fətulla oğlu
48. İsmayılov Elman Cabbar oğlu
49. İsmayılov Fərmayıl İsmayıl oğlu
50. Nəzərəliyev Abbasəli Qaragöz oğlu
51. İsmayılov Mehman Qurban oğlu
52. Kazımov İlham Cəbrayıl oğlu
53. Orucov Mehman Rövşən oğlu
54. Qasımov Əhməd Sadiq oğlu
55. Ramazanov Hidayət Əjdər oğlu
56. Qasımov İlyas Sabir oğlu
57. Rzayev Surxay İsa oğlu
58. Qasımov Qadir Qasım oğlu
59. Sarıyev Sədi Əhəd oğlu
60. Qaybaliyev Bəxtiyar Nəsib oğlu
61. Seyidov İlkin Mirnəzir oğlu
62. Qədimov Hamlet Əli oğlu
63. Seyidov Məhərrəm Mirəziz oğlu

64. Qədimov Vəli Rəhim oğlu
65. Seyidov Mirəyyub Miryusif oğlu
66. Quliyev Qulam Əli oğlu
67. Seyidov Mirhəşim Mirşəmil oğlu
68. Mahmudov Əbdül Qəhrəman oğlu
69. Səfərov Müşfiq Qasım oğlu
70. Mahmudov Vilayət Təvəkkül oğlu
71. Səfərov Sabit Vaqif oğlu
72. Mehdiyev Lətif Nəsib oğlu
73. Səfərov Şakir Səttar oğlu
74. Məmmədov Bəhlul Musa oğlu
75. Səfərzadə Vidadi Vaqif oğlu
76. Məmmədov Əhməd Həsənqulu oğlu
77. Səfərzadə Vüqar Nəsib oğlu
78. Səmədov Əli Səməd oğlu
79. Məmmədov Faiq Yaqub oğlu
80. Sultanov Kamil Hüseyn oğlu
81. Məmmədov İdris Ələsgər oğlu
82. Sultanov Nazim Fərman oğlu
83. Məmmədov Kamran Cəbrayıl oğlu
84. Süleymanova Səmərqənd İbrahim qızı
85. Məmmədov Məmməd Əli oğlu
86. Məmmədov Muxtar İsa oğlu
87. Şahverdiyev Mübariz İslam oğlu
88. Məmmədov Nüsrət Hüseyn oğlu
89. Şəfiyev Rasim Vəli oğlu
90. Məmmədov Surəddin Oruc oğlu
91. Şirəliyev Mustafa Hüseyn oğlu
92. Məmmədov Valid Qasım oğlu
93. Tağıyev Azər Nemət oğlu
94. Məmmədova Seyran Mirəli qızı
95. Tağıyev Rüstəm Rəşid oğlu
96. Mirzəyev Fərhad Səyyad oğlu

97. Vəliyev Rövşən Nizami oğlu
98. Muxtarov Vüqar Bayram oğlu
99. Vəliyev Şükür Məhərrəm oğlu
100. Musayev Firuddin Qulu oğlu
101. Yusifova Ruhiyyə Abdulla qızı
102. Nağıyev Elşad Arif oğlu
103. Zamanov Aydın Əhməd oğlu
104. Nəsibov Vüqar Şəmil oğlu
105. Zamanov Fazil İmran oğlu
106. Nəsirov Elvin Tofiq oğlu
107. Zeynalov Mahmud Zeynalabdin oğlu
108. Nəsirov Malik Tofiq oğlu

Həyatımızın rəngli təqvimləri

Təqvimdə özəl günlər qırmızı rənglə işarələnir. Hər kəsin özü-nəməxsus fərdi təqvimi də var – özü üçün tutduğu. Doğum günü, ali məktəbə qəbul olma, ilk iş günü, ilk maaş, toy günü, övladının ilk dəfə söz dediyi gün, ayaq açdığı, məktəbə getdiyi gün – bir sözlə, həyatın bəxş etdiyi ən xoşbəxt günlər – ömrünə qırmızı işarəylə yazılan ən əlamətdar günlər. Və bir də özünü ən bədbəxt hiss etdiyi günlər var insanın, onu təqvimdə qarayla işarələsən də görünməyəcək. Çünki o təqvimdə günlər onsuz da qara hərflərlə yazılır. Amma kağızda, təqvimdə görünməsə də, ürəkdə, beyində, hafizədə qap-qara işarəylə həkk olunur o günlər. Bəs şəhid olma günü necə qeyd olunmalıdır yaxınlarının təqvimində – qaramı, qırmızımı? Şübhəsiz, düşünmədən qara deyənlər çox olacaq. Amma düşündükdən, şəhidliyin zirvəsinə gedən yolu dərk etdikdən, şəhidin Allah məqamındakı ali yerini öyrəndikdən sonra bir daha düşünməli olursan, O təqvim qırmızı olmamalıdır mı?!

Xalqımızın “Adın qara daşlara yazılsın!” kimi bir qarğıışı var. Bu doğrudan qarğıışdımı, alqışdımı, yaranma tarixi haraya gedib

çıxır, bilmirəm. Bəzən fikir dəryasına baş vurub çox dərinə gedər-kən üzün astarla yerini dəyişdiyini görmək qaçılmaz olur. Bu mə-nada “adı daşlara yazılanlar”ımızın bu fikirlərdən hansı ilə düz gəldiyini araşdırsaq, heç də həmişə bu ifadənin qarğış olmadığını da şahidi olarıq. Onsuz da insan yarandığı gündən etibarən ölümə tərəf addım atır. Hər gün bir addım “oraya” yaxınlaşırıq, hər gün yuxudan oyandıqda kimsə həvəslə “o dünyama, məzarıma bir addım daha yaxınlaşdım”, – demir. Halbuki bildiyimiz ən real həqiqətimiz budur. Ancaq yaşamaq, gözəl günlər xəyal etmək var xislətimizdə. Amma ölüm də var, şəhadət də var. Bir də ölüm də var, ölüm də...

Gedənlərin adı daşlara yazılır. Əvvəllər qəbirlərin üzərində vəfat edən şəxsin nə işlə məşğul olduğunu bildirən şəkillər olur-muş. Əski məzar daşlarında bunu çoxumuz görüb. İlkının mə-zarı üstə at, çobanın qoyun, dərzinin iynə, alimin, müəllimin kitab, yaxud qələm və s. İndi o şəkillər olmasa da, şəhidlərin qəbri üzərində müqəddəs bayrağımız dalğalanır. Və bu müqəddəslik, zirvə elə bir yüksəklikdir ki, yalnız canını, qanını Vətən, torpaq yolunda əsirgəməyən seçilmişlərə nəsib olur. Və gələcək nəsil gəncləri də vətəni sevməyi onun uğrunda canını fəda edənlərdən öyrənirlər. Beləliklə, daşlara yazılan adlar da eyni deyil – o daş-dakı adlardan Şəhid adı hər bir insanın müqəddəs saydığı addır, ünvandır. Daşların dili olsa, altında uyuyanın qiymətini, yaxud qiymətsizliyini elə bir nida ilə etiraf edər ki, insan həyatın əsl mə-nasını onda dərk edər.

Onun da adı daşa yazıldı, eyni zamanda ürəklərə, xatirələrə – Seyidov İlkin Mirnəzir oğlunun.

Batsan da, Günəş kimi batasan bu dünyada...

Deyirlər heç bir insan elə-belə girmir həyatımıza – kimisi cəza, kimisi bəla, kimisi imtahan, kimisi də ərməğan kimi gəlir. Hər biri də öz gəlişiyə bəzən dəyişir həyatımızı – kimisi müsbətə, kimisi mənfiyə doğru. Bəzən o dəyişikliyin içində tapırıq özümüzü, o gəlişlə anlayırıq həyatın mənasını, dəyərini, gözəlliyini. O gəliş bir neçə saniyəlik də ola bilər, bir ömür boyu da...

Naxçıvan hava limanı... Buradan birbaşa Naxçıvan şəhərinin mərkəzindəki Şəhidlər xiyabanına yollanırıq. Məqsədim ancaq şəkillərini görüb, barəsində müəyyən bilgiler əldə etdiyim şəhid İlkin Seyidovu uyuduğu o müqəddəs ünvanda ziyarət etməkdə...

Həyat təsadüflərlə doludur, deyilsə də, mən bu səfər tarixini təsadüf saymıram. Naxçıvana Ramazan günlərində gəlmişəm Xüsusi Təyinatlı şəhidi ziyarət etməyə, onun barəsində bilgiler toplamağa. Xatirələr məni bir az geriye çəkir – Ramazan günlərinə – o zaman gerçəkləşən 2016-cı ilin Aprel döyüşlərinə.

Ramazan bayramı ərəfəsində Füzuliyə – kəndimə getmişdim. Məzarları ziyarət edərkən qaçqınlıq illərindən sonra kənd qəbiristanlığında məzarların sayının çoxaldığını müşahidə etdim. Burada yerli əhalidən başqa Kəlbəcər, Laçın, Cəbrayıl, Zəngilan qaçqınları da dəfn olunmuşdular. Həmişəki kimi üstündə bayraq dalğalanan məzarları da ziyarət etdim. Bir neçə ay getmədiyimdən daha bir şəhid məzarının artdığını gördüm və ona tərəf addımladım. İlahi, bu o gənc idi...

...Cəbhə zonasının insanları başqalarına nisbətən daha ürəkli, qorxmaz olurlar. İllərdi başlarının üstündən "uçan" güllələrə fikir vermədən çöldə, tarlada əkin-biçiniylə, mal-qarasını otarmaqla, gündəlik normal həyatları ilə məşğuldurlar. Gün-güzəranları ürəkəçən olmasa da, torpağa bağlı olan bu insanlar kəndi yenidən tərk etməyi düşünməzlər belə.

Martin son günləri atəşkəsin pozulması get-gedə daha da artırdı. Kənd sakinləri xəstəsindən, qocasından, körpəsindən nigaran olmağa başlamışdı. Atılan güllələr, mərmilər evlərin dam örtüyünə, pəncərələrə, həyətlərə düşür, insanların əl-qolunu iş-gücdən soyudurdu. Kəndin kişiləri gecə yarısındanək bir yerə toplaşb vəziyyəti müzakirə edir, çıxış yolu düşünür, bununla həm də kəndə keşik çəkirdilər. Qadınlar da rahat yatmırdılar təbii ki. Bircə körpələr dünyadan xəbərsiz yatır, güclü atışma olmayınca yuxudan ayılmırdılar. Bu vəziyyət bir neçə gün davam etdi.

İldırım sürətiylə yayılan xəbər səksəkədə yaşayan camaata bir rahatlıq gətirdi – kəndə Xüsusi Təyinatlılar gəlir!

Kəndin palçıqlı yolunda onların döyüş maşınının batdığı xəbəri gəldi. Bir neçə gənc köməyə tələsdi. Bu zaman qarşı tərəfdən gələn Vaqif kişi onların məqsədini anlayıb, özünəməxsus bəmərəliklə:

– Ayə, a bala, onlar sizi iki loxmaya yeyərlər, onların sizin köməyinizə ehtiyacları yoxdur! – dedi.

Bunu eşidən balaca uşaqlar "yeyərlər" sözündən ürpenən kimi oldular. Vaqif kişi sözünə davam etdi:

– Yəni, mənim çiyimə bir Vaqif də qoysanız, boyum onlarınkindən balaca olar. Onlar bir təkənla texnikanı palçıqdan götürüb kənara qoydular.

Kişinin sözünü söylərkən üzündəki məmnunluğu hamı sezdi. Demək rahatlamaq olardı.

Camaat onların tamaşasına durmuşdu. Onlar xüsusi tünd geyimli, üzlərinə o rəngdə boya çəkilməmiş, boyları ən az bir metr səksən santimetr olan, müxtəlif müasir silahlarla silahlanmış bu gənclərə baxmaqdan qürur duyur, qadınlar bu qürurdan, sevincdən göz yaş axıdır, kişilər eyni hissi keçirsələr də, yalnız siqaret yandırmaqla kifayətlənirdilər. Bu görüntü uşaqlar üçün daha maraqlı idi. Hər kəsdə bir məmnunluq, rahatlıq, onların düşməndən qisas alacağına böyük ümid vardı. Xüsusi Təyinatlıların üzlərindəki sərtlik,

özgüvən, qorxmazlıq hər kəsə sözsüz, səssiz şəkildə: “Arxayın olun, torpağımıza burnunu soxmuş düşmənin başını əzəcəyik!” – deyirdi. Tək bir gənc dönüb mehribanlıqla camaata baxdı. Qaragözlü bu gənc qonşu kəndlərin birindən idi. Baxışındakı səmimiyyət: “Sizin hər birinizin neçə gündü çəkdiklərinin hesabını çəkəcəyik, mənim ailəm də siz çəkəni çəkdi”, – dedi sanki...

O gecə kənd sakinləri neçə günlük yuxusuzluqdan sonra rahat yata bildilər. Aprelin 2-si səhərə yaxın güclü atışma başladı. Yergöy bir-birinə qarışmışdı. Atılan güllələrin, mərmilərin gurultusundan evlərin şüşələri cingildəyir, partlayış sanki hər kəsin qulağının dibində baş verirdi. Gələn xəbərlərsə ürəkaçan idi: Düşmən qısa zamanda geri oturdulmuşdu. Kəndin üstündən, aşağısından gedən döyüş texnikaları, əsgərlər əsl müharibənin olduğunu göstərirdi. Düşmən əsgəri postu buraxıb qaçır, silahlarını belə götürməyə macal tapmır, yaxud buna cəhd etmirdilər. Yaralanan, ölənlər yoldaşlarına kömək etməyi ağıllarından da keçirmirdilər. Ölənlər arasında Livandan gəlmiş muğzular, zəncilər də vardı. Dağlıq Qarabağdakı bütün xəstəxanalar, hospitallar yaralıyla, meyitlə dolu idi. Artıq yaralıları Yerevana daşımağa başlamışdılar...

Döyüş müvəffəqiyyətlə başa çatmışdı – kəndimizin üst tərəfindəki Lələtəpə yüksəkliyi düşməndən geri alınmışdı! İllərdi düşmən o yüksəklikdən kəndlərimizi, strateji əhəmiyyətə malik olan Horadiz şəhərini nəzarətdə saxlayırdı.

Tezliklə kənd camaatını məyus edən xəbərlər də gəlməyə başladı – çox sayda şəhidlərimiz var!..

Müharibədə udan tərəf olmur, hər iki tərəf uduzur. Çünki çirkin siyasətin qurbanı qəlbi həyat eşqi ilə dolu olan gənclər olurlar.

Bütün kənd camaatı şəhidlər üçün ağlayır, minnətdarlıq hissiylə onları son mənzilə uğurlayırdı. Amma onların kim olduqlarını görmə şansımız yoxdu. Buna icazə verilmirdi. Geri dönənlərin ara-

sında gözüm nədənsə o qaragözlu gənci axtardı. Özümə təskinlik verərək, yəqin başqa yolla gedib, deyə düşünürdüm.

Amma o gün – Ramazan bayramında üstündə bayraq dalğalanan məzarlıqda gördüyüm, qara gözləriylə mərmərdən səmimiyyətlə baxan gənc o idi – Şəhidim, Vətənin Ən layiqli oğullarından biri... Cənnət sakini...

Aprel döyüşlərinə qədər Xüsusi Təyinatlıları ancaq televiziyada, filmlərdə görmüşdüm. Amma Naxçıvanda Şəhidlər xiyabanında XTPD-nin ilk şəhidi İlkin Seyidovun məzarı üstə o qara gözlü şəhidi də xatırladım. Hər ikisinin şəhadətiylə çoxlarına necə bir təskinlik, təsəlli, dayaq olduğunu düşündüm. Hər ikisinin düşmənlə olan qəzəbinə, nifrətinə, içindəki intiqam hissəsinə rəğmənlə onlardan yardım uman dinc sakinlərimizə səmimi simasıyla necə baxmalarını, gözəl gülümsəmələrini təsəvvür etdim.

Yaxınlarından eşitdiklərimlə onun haqqında yaranan təxəyyüldən, səmimilikdənmi, yoxsa öz əlləriylə çəkdiyi son rəsmindəki – üzündə donub qalan məhzun, məsum təbəssümdənmi, yoxsa xəyalən onunla etdiyim söhbətlərin içində yaratdığı duyğulardanmi İlkin artıq doğmam, yaxınım olmuşdu. O şəhid məzarındakı gənc artıq mənim də şəhidimdir. Bu, yalnız şəhidlərimizin bütün xalqımıza məxsus olması mənasında deyil, ondan da artıq – dost, sirdaş kimiyik. Qəhrəmanımla ruhi bağlantım məni Naxçıvandakı o məzara çəkir. Artıq Naxçıvanda mənə doğma olan, məni ziyarətə çağıran bir ünvan – Şəhid məzarlığı var. Əbədi olaraq 23 yaşında qalacaq bir dost məzarı...

...Şəhidim, ərənim, bir an düşünmədən canını Vətən, torpaq yolunda fəda edən cəngavərim, qoçağım, nərim, igidim... qarı düşməndən öc almağa can atan təpərlim, qeyrətim, təəssübkeşim, Vətənin ən layiqli oğlu... İlkinim, nə düşündün düşmənlə üzərinə gedərkən? Kimi xəyal etdin? Yoxsa, heç kimi, hətta dünya nemətlərindən ən şirini olan canını belə düşünmədən qarı düşməndən öc almaq üçün bütün nifrətini silaha çevirib irəli atıldın – sonunu

düşünmədən, ölümü saya salmadan? Yox, özünü düşünmədin, çünki özünü düşünənlər o anlarda orada deyildilər. Qəhrəmanlığa əvvəlcədən hazırlaşmırlar, məşq eləmirlər, o, an məsələsi olur. İnsanın əsl xisləti belə anlarda üzə çıxır. Özünü düşünən qəhrəman ola bilməz. Əsl kişilər belə anlarda təmkinli olurlar, iti ağılla düşünə bilir, anidən qəti qərar çıxarırlar.

O da qərarını verdi – Vətən üçün ölməyə dəyər! – dedi...

Adətən belə bir ifadə eşidirik: “Ölüm mələyi yaxşılara seçib aparır”. Müharibə vaxtı isə qeyrətli, ağıllı, ətrafın sevimlisi olan, gözəgəlimli, pəhləvan cüssəli oğlanları. Əvvəllər bu sözə elə də əhəmiyyət verməzdim, hər kəsin zamanı gələndə gedəcək deyirdim, amma zaman keçdikcə, insanın yaşı üzərinə yaş gəlincə çox ölçülər, fikirlər, gümanlar, təxminlər dəyişir. Və həyatda heç də, heç nəyin təsadüf olmadığına əmin olursan. Bu ölümlər də təsadüfi deyil, sevimliləri Allah da sevir və şəhidliyi də hər kəsə qismət etmir. Çünki uca Yaradanın dərğahında mənəşəb qazanmış şəhidlərin şirkdən başqa bütün günahları əfv edilir. Bu, müqəddəs kitabımızda yazılır və şəhidliyin nə qədər böyük xoşbəxtlik olduğunu iman sahibləri çox gözəl anlayır. Bəzən bunu qəbul, həzm edə bilmirik. Çünki ucunda ayrılıq var, həsrət var... dözüüm, səbir istəyir sevənlərindən...

Amma şəhid valideynlərinin qəlbində qüssə, kədərlə bərabər bir qürur da yaşanmalıdır – Şəhid Anası, Şəhid Atası adının qüruru! Çünki onların dünyaya gətirdiyi insan xalqa nemətdir, vətənpərvərlik nümunəsidir, Vətəni, xalqı sevmək və təmsil etməyə haqqı çatanlardandır. Bəli, şəhidlər eyni zamanda həm bu dünyada, həm Allah dərğahında Vətənin təmsilçiləridir.

Bəlkə qanım bir bayrağa qan olar...

Ulu tanrım!

Sən şərəfli ölümlərə

Öyrət məni.

Sonra... sonra

Torpağımın sabahında

Öz qanından göyərt məni!

Musa Yaqub

1990-cı ilin yanvar ayının əvvəllərindən etibarən Ermənistanın silahlı terrorçu-quldur dəstələri Naxçıvan Muxtar Respublikasına bütün sərhəd boyu hücumlar təşkil edir, terror-təxribat aktları törədirdilər. Məqsəd Muxtar Respublikada yaşayan əhali arasında vahimə yaratmaq və əhalinin bölgəni tərk edərək qaçmasından, ərazinin işğalına nail olmaqdan ibarət idi. Ermənistan tərəfindən həyata keçirilən bu cür terror-təxribat aktlarının, bir çox hallarda isə açıq silahlı hücumların qarşısını əsasən, Daxili İşlər Nazirliyi, xüsusən də XTPD alırdı. Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinin əməkdaşları gecə-gündüz, qarlı-şaxtalı havalarda, keçilməsi çətin olan hündür dağlıq ərazilərdə müqəddəs Vətən torpağının keşiyini çəkir, qanlı döyüşlərdə onlara layiqli cavablarını verirdilər. Həmin vaxt düşmən müxtəlif növ iriçaplı silahlardan, hətta ağır artilleriyadan istifadə edirdi. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ermənistan tərəfindən tam blokadaya alınmışdı.

1992-ci ilin may ayında Ermənistan silahlı birləşmələri hər tərəfdən Naxçıvan Muxtar Respublikasına hücumu keçdi. Hücumun əsas hədəfi isə Türkiyə ilə sərhəddə yerləşən Sədərək qəsəbəsi idi. Sədərək çox strateji nöqtə olduğu üçün düşmənin oranı ələ keçirməsi bütövlükdə Muxtar Respublikanın işğalına şərait yarada-

caqdı. Bir neçə gün döyüş getməsinə və düşmənin böyük qüvvə ilə aramsız həmləsinə baxmayaraq bir qarış belə torpaq düşməne verilmədən hücumun qarşısı alındı. Həmin döyüşlərdə onlarla Azərbaycan oğlu canını müqəddəs Vətən torpağına qurban edərək əyninə şəhidlik kəfənini geydi.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Arxiv İdarəsinin əməkdaşı Fəxrəddin Cəfərovun qeydlərindən: “1992-ci ildə sabitlik yenidən pozuldu. Erməni yaraqlıları Muxtar Respublikanın bütün sərhəd kəndlərini müxtəlif döyüş texnikasından və iriçaplı silahlardan atəşə tutdular. Mayın 3-də Günnüt kəndində növbədə olan polis işçiləri radiostansiya ilə Şərur rayon Daxili İşlər Şöbəsinin növbəçisinə bildirmişdilər ki, Ermənistanın Sovetaşen, Yelpin Areni kəndləri tərəfindən qalxan 2 vertolyot onların olduqları ərazidə müşahidə aparır və hərdən atəş açır. Məlumatda qeyd edilirdi ki, həmin gündən bu vertolyotlar polis postunun yerləşdiyi əraziyə və Günnüt kəndinin özünə 64 raket mərmisi atmış və xeyli dağıntı törətmişdir. Mayın 5-də Günnüt polis postundan məlumat verildi ki, silahlı ermənilər yenə də kəndin yaxınlığında toplaşmışlar. Həmin yerdə 1 tank və 2 BTR-in olduğu da xəbər verildi. Cabbarov bildirdi ki, daşnakların bir hissəsi zirehli texnika ilə Günnüt kəndinə hücumu keçmiş və polis postunu zirehli texnika ilə güclü atəşə tutmuşdur. Ermənilərin Günnüt kəndinə basqını ilə əlaqədar oraya kömək göndərilir. Oraya gedən polis əməkdaşları yerli polis dəstəsi ilə birləşərək 21 nəfər zabit və sırayı polis işçisi erməni yaraqlıları ilə vuruşa-vuruşa dağlara çəkilirlər. Polis nəfəri Mərdan Abbasov yaralandığı üçün polis nəfəri Zakir Qənbərov onu UAZ maşını ilə mərkəzi xəstəxanaya gətirir. Polis baş serjantı Rəhimov Asəf Bayram oğlu mərdliklə vuruşaraq bir addım da olsun geri çəkilmədən polis işçilərinə mühasirədən çıxmağa kömək göstərir, özü isə son anda mühasirədə qalır. Bu dəhşətli anı hiss edən Asəf Rəhimov silahında qalan yeganə güllə ilə özünü vurur. Onun igidliyi və dönməzliyi heç vaxt unudulmayacaq... Onu da qeyd edirəm ki, 1992-ci

il 6 iyunda milisin adı dəyişdirilib, 72 ildən sonra yenidən polis adlandırıldı.

1992-ci ilin may-iyul aylarında erməni silahlı qüvvələrinin basqınları nəticəsində polis əməkdaşlarından şəhid olanlar və yaralananlar oldu. Xüsusən Sədərək, Havuş, Günnüt, Yuxarı Buzqov, Kərməçataq və Şada kəndləri ətrafında gedən ağır döyüşlərdə polis əməkdaşlarımızdan polis mayoru Əsgərov Əli Şirzad oğlu, polis baş serjantı Seyidov İlkin Mirnəzir oğlu, polis serjantları Rəhimov Asəf Bayram oğlu, Kazımov İlham Cəbrayıl oğlu, Hüseynov Etibar İslam oğlu, Seyidov Mirəyyub Yusif oğlu və başqaları Naxçıvan MR-in ərazi bütövlüyü və torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmancasına həlak oldular.

Bu döyüşlərdə neçə-neçə polis əməkdaşlarımız ağır yaralandılar. Polis baş leytenantı Bektaşi Ağabala Hidayət oğlu, polis serjantları Əhmədov Rasim Əhməd oğlu, Yusifov Əhəd Fərman oğlu, Rəhimov Qulu Qəhrəman oğlu, Ağayev Firdovsi Dostəli oğlu, Novruzov Ənvər Novruz oğlu, Novruzov Tofiq Məsimalı oğlu, Musayev Oruc Sərtif oğlu, Rəhimov İnşallah Xəlil oğlu, Həsənov Fazil Cəlal oğlu, Vəliyev Kərəm Səfər oğlu, Rzayev Hüseyn Məmməd oğlu, Vəliyev Kərəm Səfər oğlu, Əliyev Eyvaz Ələkbər oğlu, Zeynalov Qurban İslam oğlu, Əliyev Eyvaz Ələkbər oğlu, Sadıqov Nəsir Məmməd oğlu, Abdullayev Vəzir Yusif oğlu və başqalarını qeyd etmək olar”.

Erməni hərbi birləşmələrinin 1992-ci ilin may ayında Şərur və Sədərək rayonlarına genişmiqyaslı hücumları dünyanın 60-dək ölkəsi tərəfindən təcavüz adlandırıldı. Elə buna görə də BMT-nin səlahiyyətli nümayəndələri baş vermiş hadisələri öyrənmək məqsədi ilə Naxçıvana gəldilər. Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri Heydər Əliyev nümayəndə heyətini qəbul edib, onlara erməni silahlı birləşmələrinin Muxtar Respublikanın ərazisində törətdikləri ağır cinayətlər barədə geniş məlumat verdi. Nümayəndə heyətinin üzvləri bu məlumatı bütün dünya ictimaiyyətinə çatdırdılar. Er-

məni daşnaklarının basqınları çox böyük itkilərlə nəticələnsə də bu, Sədərəyin, Günnütün, Havuşun, Kərməçatağın, Şadanın, ümumiyyətlə, Muxtar Respublikanın qeyrətli oğul və qızlarının iradəsini sarsıda bilmədi. Sədərək Ermənistan sərhəddində belə gərgin vəziyyətin yaranması qonşu ölkələrin, Türkiyə və İranın başçılarını da narahat edirdi. Ermənilərin Naxçıvana təcavüzləri ilə bağlı Süleyman Dəmirəl Ermənistan prezidenti Levon Ter-Petrosyan ilə telefonla əlaqə saxlamış və ondan təcavüzü dayandırmağı tələb edərək demişdir ki, əks təqdirdə acınacaqlı nəticələr baş verə bilər. ABŞ prezidenti C. Buş ilə də telefon danışığı olmuşdu. S. Dəmirəl erməni təcavüzü nəticəsində bölgədə yaranmış vəziyyəti ona izah etmişdi. Naxçıvan Ali Məclisinə sədr seçilmiş dünya şöhrətli bir insan, müdrik siyasətçi Heydər Əliyevin Muxtar Respublikada olması, Ermənistan rəhbərləri ilə tez-tez apardığı məqsədyönlü danışıqlar Şərurun sərhəd kəndlərinə basqınların qarşısına siper çəkməklə, dağıntılara, nahaq qan tökülməsinə, quldurluğa, qarətçiliyə son qoyulmasına kömək edirdi. Bu nəhəng siyasətçinin şərrurlulara ən böyük köməyindən biri də bu oldu ki, başçılıq etdiyi Naxçıvan Ali Məclisi Sədərək kəndinin 28 avqust 1990-cı ildən ayrıca rayon kimi fəaliyyət göstərməsi barədə qərar qəbul etdi. Həmin qərarla Sədərək rayonunun ərazi bölgüsünə Sədərək, Dəmirçi, Kərki, Maxta, Qarabürç, Kərimbəyli və Axaşad kəndləri daxil edildi. Sədərəyin ayrıca rayon kimi fəaliyyət göstərməsinin əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, bu kənd müharibə zonasında rayon mərkəzi kimi qeydə alınmış, idarələrin, müəssisələrin və orada işləyən işçilərin sayı xeyli artmış, nəticədə əhalinin başqa yerlərə köçüb getməsinin qarşısı alınmışdı.

Bəli, yuxarıdakı rəsmi məlumatda bildirildiyi kimi, Seyidov İlkin Mirnəzir oğlu 19 may 1992-ci ildə Sədərək uğrundakı döyüşdə qəhrəmancasına həlak oldu. Şəhidin məzarı Naxçıvan şəhərindəki Şəhidlər xiyabanındadır. O, iki il ərzində Naxçıvan Muxtar Respublikasının sərhədi boyu – Ordubaddan Sədərəyədək böyük bir

ərəzidə döyüş yolu keçmiş, düşmənin xeyli sayda canlı qüvvəsini məhv etmişdi.

Subay idi. Ailəsi – atası Seyidov Mirnəzir, anası Seyidova Rəhilə, qardaşı Seyidov Yalçın Mirnəzir oğlu hazırda Naxçıvan şəhəri, Nizami küçəsi 34, ev 23 ünvanında yaşayırlar.

Bu, İlkinin qısa və şərəfli ömrünü ifadə edən rəsmi tarixçəsidir. Təbii ki, onun kimi igid oğullarımızın adları qədirbilən xalqımız tərəfindən zaman-zaman kitablarda, filmlərdə, xatirələrdə əbədiləşdiriləcək, qiymətləndiriləcək. Mənim aləmində bu yöndə atılan hər kiçik addım gələcək qələbəmizin, uğurumuzun, unutqanlıqdan çəkdiklərimizin, ürəyiyumşaqılıqdan başımıza gələnlərin, aşırı tolerantlığımızdan istifadə edənlərin bizə yaşatdıqları üzüntülərin, içimizdəki insan sevgisinin həddini aşmasının qarşısını almaq, düşməni layiq olduğu yerdə oturtmaq, hətta oturmağa qoymamaq üçün atılan addımdır. Hələ lap qədimdən, verdiyi qanunlarla məşhur olan birinci Babil xanədanlığının altıncı hökmdarı (b.e.ə 1728-1686), insan hüquqları kodeksi layihəsi müəlliflərindən olan Hamurapi deyirdi ki, keçmişini unudan onu yenidən yaşamağa məhkumdur! Düşmənlərimizin bizə qarşı xəyanətləri ilə zəngin olan keçmişimizi unutmayacağıq ki, onu yenidən yaşamayaq. Çirkin siyasət nəticəsində ölkəmizə çağırılmamış qonaq kimi yerləşdirilən mürdar düşmənin ayağı torpaqlarımıza dəyəndən başladığı düşmənçilik siyasətini zaman-zaman unuduğumuz, yeri gələndə qurd, yeri gələndə quzu libası geyinən düşmənin hiylələrinə uyduğumuz və tarix boyu vurduqları saysız-hesabsız yaraları sarıdıqdan sonra yenə onları bağışlaya bilməyimiz böyüklük adlansa da, artıq yetər! Düşməne düşmən gözüylə baxacaqsan ki, yerini tanısın. Bütün beynəlxalq normaları pozan, önəmli təşkilatların qətnamələrini – BMT Təhlükəsizlik Şurasının Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə dair 30 aprel 1993-cü ildə qəbul edilmiş 822 sayılı ilk qətnaməsini, 29 iyul 1993-cü ildə qəbul edilmiş 853 sayılı ikinci qə-

naməni, 1993-cü il 14 oktyabr ayında qəbul olunmuş 874 sayılı üçüncü qətnaməni və 1993-cü il noyabrın 11-də qəbul olunmuş 884 sayılı dördüncü qətnaməsini heçə sayan erməni tərəfi həyasızlıqlara bu gün də davam edir, münaqişənin davam etməsi ilə bağlı vəziyyətin yenidən müzakirəyə çıxarılmasına səbəb olurlar. Amma artıq hər kəsə gün kimi aydındır ki, bu müzakirələrin heç bir əhəmiyyəti qalmayıb, çünki dünya birliyi xristian-müsəlman – türk ayrışdırıcı siyasətinə göz yummaqda davam edir.

Şairə Nəzakət Məmmədli “Şəhid zirvəsi” poemasında ürək ağrısıyla soruşur:

...Hani bu dünyanın haqq dəyənləri?!
Ədalət sevənlər niyə danışmur?
Niyə işğalçının əməllərinə,
Dünyanın nifrəti, hiddəti daşmur?

Haqqın əlləriylə açılmır, niyə,
Gözlərdən asılmış riyə pərdəsi?
Dünyanın qulağı kar olub, nədir? –
Niyə çatmur ona yurdumun səsi?!

Bu sual dünyaya çox verilib, qəlbi yurd dediyimiz bu torpaqla vuran vətənpərvər el qızı! Görmədiklərini, bilmədiklərinimi sanırıq? Müsibətlərimizi görməzdən gəlirlər, ədalətsizliyi görmək istəməzlər, haqq səsimizi duymaq istəməzlər...

Xalq şairi Qabil isə bu görməzliyə, duymazlığa çarəni Vətənə sipər olan əsgərləri bildi və üzünü tutdu, onlara səsləndi:

Uzanır danışığılar, imzalanır sənədlər.
Xəritədə ələmə göstərilir sərhədlər.
Səsimizə səs verir dünya başbilənləri;
Ümid sənədir ancaq, Azərbaycan əsgəri!

*Dəyirmi masalarda izi var dirsəklərin,
Ağla sığan söhbəti, sözü var dəstəklərin.
Yardım bağlamasında özü var dəstəklərin,
Lap ləl-cəvahir olsun hər yardımın dəyəri,
Ümid sənədir ancaq, Azərbaycan əsgəri!*

*Diplomat cənabların hər biri hörmətlidir,
Bu məqamda ölkəmə təşrifi qiymətlidir,
Səyi təqdirə layiq, rəyi ədalətlidir,
Gözdən-nəzərdən salan kimdir ki, bu işləri?
Ümid sənədir ancaq, Azərbaycan əsgəri!*

*İşğal altında qalır torpağımız-daşımız,
Nələr görmür gözümüz, nələr çəkmir başımız...
Qarışıb bir-birinə baharımız-qışımız,
Çadır göstərmək olub hər çatana peşəmiş.
Sərgi olmasın deyə bu Mil-Muğan düzləri,
Ümid sənədir ancaq, Azərbaycan əsgəri!*

*Ali qonaqlar gəlir dünyanın hər yerindən,
“Ürək yanır”, “göz dolur” Şəhid qəbirlərindən.
Düşünüb daşınram, özlüyümdə dərindən;
İntiqam ala bilməz, məzarları bəzəyən ehtiram çiçəkləri
Ümid sənədir ancaq, Azərbaycan əsgəri!*

*Söhbətlər çözələnir, bir şey görünmür hələ,
Heyətlər təzələnir, bir şey görünmür hələ,
Müddətlər təzələnir, bir şey görünmür hələ,
Açılmır ki, açılmır düyünü bu torpağın.
Qor alışa bilərmə, od saçmasa çaxmağın?
İldırımlardan belə, umma bu zərrələri,
Ümid sənədir ancaq, Azərbaycan əsgəri!!!*

Dünyada sülhsevər xalq kimi tanınan və problemlərin dinc yolla həllinə üstünlük verən ölkə rəhbərliyi də dəfələrlə bəyan edib ki, torpaqlarımızı heç kimə güzəştə getməyəcəyik, çünki xalqımızın səbir kasası dolub artıq. Bundan sonra düşmən qorxsun! Türk özünə gələndə böyük olur. Türk yuxudan oyananda, o yatan zaman at oynadan düşmən girməyə siçan oyuğu axtarar. Oyanır artıq millət, hiyləsini anlayıb qarı düşmənin. Və bu yolda “uf” demədən canını qurban verən oğullar düşmənin kin-küdurət dolu qəlblərini parçalamağa hazır vəziyyətdədirlər. Bunu 2-5 aprel 2016-cı il döyüşü də sübut etdi. Aprel ayının ilk günlərindən başlayaraq ermənilərin cəbhə xəttində yeni bir təxribata əl atması və nəticə etibarilə Qarabağ uğrunda savaşın yeni bir mərhələyə qədəm qoyması nə qədər təəssüfedicisi olsa da, son proseslər Azərbaycan xalqı, dövləti üçün bir o qədər də qürurverici oldu. Belə ki, ermənilərin təxribat xarakterli hücum cəhdlərinə cavab olaraq Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin əks hücumu keçməsi və uzun illərdən bəri erməni işğalı altında olan bir neçə yaşayış məntəqəmizi işğaldan azad etməsi, düşməne həm texnika, həm canlı qüvvə baxımından zərbə vürməsi Azərbaycan Ordusunun gücünü, potensialını ortaya qoymuş oldu. Qısa müddət ərzində Azərbaycan Ordusu tərəfindən sarsıdıcı cavab zərbələri alan ermənilər atəşkəs təklifi ilə çıxış etdi. Bununla işğalçı ölkə tək-cə statistik rəqəmlər deyil, real həyatda da Azərbaycan qarşısında gücsüz, aciz olduğunu bir daha nümayiş etdirdi. Bunu tez-tez keçirilən beynəlxalq idman yarışları zamanı hayların məğlubiyyətində də görürük. Heç şübhəsiz ki, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin əldə etdiyi nailiyyətlər Azərbaycan xalqı, onun müxtəlif təbəqələrini təmsil edən ayrı-ayrı peşə, sənət sahibləri, ictimai-siyasi təşkilat və qurumlar tərəfindən də alqışlanır, təqdir olunur və yeni uğurlara imza atırlar.

Əlçatmaz zirvədi şəhidlik yolu

İlkin ailədə insana sevgi yönündə tərbiyə almışdı. Aldığı o gücü, o sevgini, o məhəbbəti anası qədər sevdiyi Vətənə, torpağa verməyə hazırdı. Hərə bu sevgini bir cür yaşayır, bir cür büruzə verir. O, bu sevgini ömrünü yarım qoyub, amalı yolunda qurban getmək, Şəhidlik məqamına yetişməklə göstərdi. Saf milli mövqeli insanlar məqamı gələndə özlərini – canlarını düşünmürlər. O can artıq onların amalına, məqsədinə aparan bir vasitə rolunu oynayır həmin an onlar üçün...

Biz vətənpərvər ruhda düşünsək, ömrümüzü şəhidlərin ömrünə borcluyuq. Biz onların şəhidliklərinə şahidik, onların qəhrəmanlıqlarına şahidik. Dövrümüzdə baş verən müharibənin, haqsızlığın, günahsız ölümlərin şahidiyik. Şəhid zirvəsindəkilərin o məqama yetişməsinə tamaşa edən seyrçiyik, ömürlərinin bitməsini təsdiqləyən zamandaşıq. Həm də, bəlkə də heç bir zaman o zirvəyə yüksələ bilməyəcək qədər də acizik. Biz şahid olduq Mübariz İbrahimova, Əlif Hacıyevə, Çingiz Mustafayevə, Şirin Mirzəyevə, Asif Məhərrəmovaya, Salatın Əsgərovaya, Əliyar Əliyevə... İlkin Seyidova və yüzlərlə uca zirvədə olanlara. Bizim yaşımızın üstünə yaş gəldi – böyüdük, onlar həmişəlik gənc qaldılar. Biz onların yaşını keçdik, amma yollarını gedə bilmədik, çünki hər kəsin gedə biləcəyi yol deyil şəhidlik yolu!..

Ölümü şərəfləndirənlər

Hər gün yüzlərlə, minlərlə insan köçür bu dünyadan, göydə ulduz axarmış kimi. Yerdə qalanlar isə sanki onlar kimi olacaqlarından xəbərsizdilər. Danışıda hər kəs deyir ki, bu torpağın üstü varsa, altı da var, amma heç kim altını fikirləşmir, torpağın altında təsəvvür etmir özünü. Bəlkə də var, amma çox az olur be-

lələri. Ölüm heç kimə xəbər eləyib gəlmir. İcazə istəyib içəri girənlərdən deyil. Nə də dəvət olunanlar arasında görə bilməzsınız. Hər gün ətrafımızda, sağımızda, solumuzda görünər, görərik, amma tez unudarıq onu. Özümüzlə yansıtmırıq. Hər yeni ölənə də əlimizi ağzımıza apararaq təəccüblənər, sanki gözlənilməyən bir şeymiş kimi “filankəs də öldü!” deyib, təəssüflənərik. Hətta müharibədə ölənə də hər kəs təəccüblənir, halbuki müharibə elə ölümün özüdür. Morfoloqiya sinonim sözlər olmasalar da, məntiqlə eynimənalı sözlərdir müharibəylə ölüm. Müharibədə qazanan olmur. Yox, olur – qazanan ölüm olur! Dünyanın gözəlliklərini doyunca görməyən, nemətlərindən ürəyincə dadmayan, həyatdan kam almayan gəncləri, vətənpərvərləri, qeyrətliləri, igidləri, təəssübkeşləri aparır Ölüm... elə yaşda aparır ki, adam yaşadığı üçün xəcalət çəkir. Xəcalət çəkir ki, bəlkə o körpənin yerinə mən olsaydım, o bir az çox yaşasaydı, həyatın pəncərəsindən baxmadan getməsəydi...

*Şəhid məzarlarını
Mərmərə bükdük,
Daş qoyduq başlarına
Qalxa bilməsinlər
Üzümüzlə tüpürməyə...
Bu yaşına görə
Şəhidlər xiyabanında
18 yaşlı baş daşları
Utandırdı məni.
Məndən kiçikdi hələ
Məndən öncə doğulanlar
“əmi” deyib
üstümə qaçır başdaşları
bir əsgərin ölüm günü...*

Gənc şair Emin Pirinin üsyankarcasına ifadə etdiyi bu şeiri diqqətimi çəkdi və bir çox şəxsi mənafeyini xalqın rifahından üstün tutan, müqəddəs saydığı yalnız pul, var-dövlət olan, nə şəhidinə, nə ağsaqqalına, nə qadınına... qiymət verməyən nadürüslərə ünvanlandığı bəllidir. Düşmən caynağındakı torpaqlarımızı, əsirlikdə əzablar içində çabalayan və hər gün bir möcüzə baş verəcəyi, azad olunacaqları günü hələ də xəyal edən, bəlkə də artıq ümidləri çoxdan – özlərindən əvvəl ölmüş olan əsir qadınlarımızı, ölüncəyə qədər işlədilər, alçaldılar əsir kişilərimizi, düşmən tapdağı altında inləyən torpaqlarımızı, cənnətməkan Qarabağımızı unudaraq rahatca yaşamağa davam edə bilən insanların üzünə tükürür və çox sərt deməsinə baxmayaraq bir gənc yazarımızın bunları düşünməsi, bu ağrını içində hiss etməsi, o “şəhid olmuşların əmisi yaşına gəlib çıxmasından xəcalət çəkməsi”, utanması “sevindirir” məni. Xalqın gözündən pərdə asaraq özünü sözdə vətənpərvər kimi göstərən, zamanı gələndə isə sözümdən qaçan, dar gündə simasızlaşan belələrini elə Naxçıvanın və bütün türk dünyasının mənəvi sərvəti olan ölməz Məmməd Arazın təbirincə ifadə edək:

*Uzaqdan baxıram ağappaq, təmiz,
Yaxına gəlirəm, qurd düşüb qara...*

Kimliyimizdən asılı olmayaraq unutmağa haqqımız yoxdur o torpaqları! Yurd itkisi ilə barışmaq onu könüllü olaraq düşməne bağışlamağın eynisidir...

* * *

İlkinin o döyüşdə ilk şəhid olduğu haqda düşünərkən ağıma gəldi ki, görəsən, şəhidlərin ilki kim olub yer üzündə, ilk dəfə kimə şəhid deyilib (Təbii ki, Adəm peyğəmbərin oğulları Habillə Qabilin bir-birini öldürməsindən söhbət getmir)? Maraqlıdır, din uğrundamı, torpaq uğrundamı? Yəqin ki, torpaq uğrunda, çünki torpaq dindən

əvvəl yaranıb, din yer üzünə yolundan çıxmış insanları islah etmək üçün göndəriləndə artıq insanlar torpaq üstdə çox günahlara batmışdılar. Bu günahlardan çəkinən, çəkindirənlərsə bu yolda həyatlarından keçərək şəhid sayıldılar. Cənnətdən ayrılıb, bu sürgün məkanına göndərilən insanlığın müqəddəslik, xilas möcüzəsidi şəhidlik.

Fikir adamı Xose Martini deyir ki, dünyada ən çətin sənət insan olmaqdır. İnsan olmaq! Bu, təkcə dünyaya adam olaraq gəlmək deyil. Böyük Yaradanın insan deyib, yer üzünün əşrəfi saydığı varlıq bəzən hərəkətləriylə ən vəhşi heyvandan da təhlükəli ola bilər. Bunu çörəyimizi, suyumuzu yeyib-içərək üzümüzə gülüb, kürəyimizə xəncər saplayan mənfur qonşularımız zaman-zaman sübut ediblər bizə. Xocalı faciəsində isə dünya bu vəhşiliyin pik həddini gördü, dəhşətə gəldi...

İtalyalı şair Davide Qualtierinin "Xocalı" şeirindən:

*Şərqdən gələn qonağın
yükü hekayət olar –
amma mən eşitdiklərim...
inanmıram dünyada
belə cinayət olar!*

İtalyan şairi fikirləşir ki, şərqlilərin “yükü” ancaq eşq hekayətidir. Bəlkə də Şərq deyəndə ancaq “Min bir gecə”ni xatırlayırdı. Ona görə də Xocalı soyqırımını haqqında eşidəndə heyrətə gəlmişdi şair. Daha onu bilmirdi ki, şərqlinin ürəyi nağıllarda söyləndiyi kimi, yalnız qadın eşqiylə deyil, ondan daha yüksəkdə duran Vətən eşqiylə döyünür. Bu hekayət daha əzəlidir və əbədidir. Şərqlidə Allaha böyük inam, inanc var və bu inancdan doğan sonsuz səbir var, təmkin var, əfv etmək var, səxavət var. Amma bir gün bütün bu sadalananları heçə sayıb, şərqlini görməzdən gələndə, əzməyə qalxanda, bax, o zaman şərqli coşan qanı ilə nələrdə biləcəyini təsəvvür belə etmir italyalı şair. Həm də bilmir ki, indi Şərq bir

neçə əsr əvvəlki Şərq deyil, çar Rusiyasının mənfur “Parçala, hökm sür” siyasəti nəticəsində Şərqə erməni virusu yayılıb, ən çox yoluxan da bizim türk torpaqlarıdır. Amma bu torpağın da İlkini var, Mübarizi var, adlarını sadalamadığım yüzlərcə qəhrəmanı var və onlar bu virusa vaksin olacaq, onu gec-tez məhv edəcəklər.

Maksim Qorki isə deyir: “İnsan məğrur səslənir!” Bu fikri oxuyanda, əksinə, insanın içinə bir ümid toxumu səpilir. İnsanın yaradılmışların ən alisi olduğuna inanmaq istəyirsən və həyatda belə insanlara rast gələndə bu fikri içindən təkrar keçirib rahatlayırsan. İçin göy üzü qədər nurlanır. Çünki o nur İlkini, Mübarizləri və yüzlərlə igidlərimizi böyüdən, ona övladlıq, vətəndaşlıq missiyası verən Odlar Yurdu Azərbaycan deməkdir. Azərbaycanın sipəri isə məhz anında silaha sarılmağa hazır olan qəhrəmanlarıdır. Bu qəhrəmanlıq salnaməsi təkcə ayla, günlə yox, anlarla yazılır. Elə İlkinin qəhrəmanlığı da onlardan biridir.

Sən məni hey röyalarda gör, ana..

*Şəhid balam, bayram gəlib,
Həsrət qaldım o qamətə.
Behişt sənin, bayram sənin,
görüş qalsın qiyamətə...*

M.Şəhriyar

Yenə yağmur incə-incə çisələyəcək, yenə torpaq yaz gəlincə çiçəkləyəcək. Sən məni hey röyalarında gör, anam! Gör ki, oğlun bir məzarda dincəlidir... zaman-zaman azğın düşmənlə vuruşaraq yorulub... Üzülmə, ana...

Bu, bir nəğmədir – həzin, kədərli, ürəyi söküb yerindən çıxaran nəğmə. Ana ürəyinin qaysaq bağlamayan yarasını qanadan bir nəğmə.

Gün kimi doğmuşdu anasının ömrünə, gün kimi. Gül kimi oxşamışdı anası boyunu, gül kimi. “Mən sənə gül deməzdim, gülün ömrü az olar”, – demişdi anası gözünün ilk ovu balasına.

“Əgər dərdin tüstüsü olsaydı, bütün dünyanı tüstü bürüyərdi”, – deyib bir dərdli müdrik. Dünyamızı tüstü bürüyüb, həm də insanlar çatıb bu ocaqları öz həmcinslərinin yanına qovrulmaları üçün. Ən çox da analar yanına tutuşurlar bu odda, analar boğulurlar bu tüstüdə. Çünki zərifdirlər, çünki ürəkləri sevgiylə, mərhəmətlə doludur, kinə, nifrətə yer saxlamırlar o ürəkdə. Ana məhəbbəti orada o qədər yer tutur ki, digərlərinə yer qalmır. Balasının ayağına daş belə dəyməməsi təlaşıyla qoruyur onu, istidən, soyuqdan, pis göz-dən-nəzərdən, yanlış addımdan... Amma bir gün o “sözəbaxan uşaq”: “Sən gözlə, ana, məni Vətən çağırır!” – deyib, çıxır ananın sözündən və o çağırışa yollanır. Ana da arxasınca sakitcə, məlul-məlul baxa-baxa qalır. Çünki oğlu elə bir çağırışa tələsir ki, ana onu o müqəddəs çağırışdan, o şərəfli yoldan saxlamaq iqtidarında deyil, istəsə də saxlaya bilməz. Çünki o çağırış anasının anası olan Vətəni yad əllərdən qorumağa çağırırdı, namusa, qeyrətə çağırırdı!

İlkin o çağırışı çoxdan duyurdu və çoxdan hazırkı yola çıxmağa.

“Dünyaya gəlməyin xəbərsiz oldu, Dünyadan getməyin xəbərsiz olmaz”

...1992-ci ilin əvvəllərində ermənilər bütün Qarabağda dəhşətli cinayətlər törədirdilər. Bu qanlı hadisələr Xankəndidə yerləşdirilmiş keçmiş SSRİ-nin 366-cı motoatıcı və 81-ci alayının iştirakı ilə həyata keçirilmişdi. Fevralın 13-17-də erməni silahlı dəstələrinin Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndinə silahlı hücumu zamanı 118 nəfər (uşaq, qadın, qoca) əsir götürülmüş, kəndin Bəylik bağı adlanan yerində 33 nəfər qaradağlı camaatı ermənilər tərəfindən

güllələnmiş, eyni zamanda öldürülən və yaralı halda olanlar bir yerdə təsərrüfat quyusuna tökülərək diri-diri basdırılmışdı. Əsirlərin bir hissəsi Qaradağlı-Xankəndi yolu üzərində yerləşən erməni kəndlərində maşınlardan düşürülərək hamının gözü qarşısında güllələnmişdi. İki nəfər Zəki bulağında, 2 nəfər Cəmiyyət kəndində öldürülmüşdü. Əsirlikdə olan 68 nəfər kənd sakininə ermənilər əzab və işgəncələr verərək onları amansızlıqla qətlə yetirdilər. Dörd nəfər müxtəlif zaman fərqiylə şəhid edildi. Beş nəfərin taleyi bu günə qədər məlum deyil. Xankəndi və Əsgəranda iki aydan artıq saxlanılan 54 nəfərdən 18-i əsirlikdən qayıtdıqdan sonra ermənilərin verdikləri ağır işgəncə və əzabların nəticəsi olaraq vəfat etdi. Əsirlikdə saxlanılanlara qarşı vəhşi, vandalizm hərəkətləri ilə davranılması, insanların başlarının kəsilməsi, diri-diri basdırılması, dişlərinin zorla çıxardılması, ac-susuz saxlanması, işgəncə verilərək öldürülməsi insanlığa qarşı törədilmiş ən ağır cinayət hadisəsi idi. Qaradağlı kəndində iki ailənin hər birindən 4 nəfər öldürülmüş, 42 ailə öz başçısını itirmiş, 140-a yaxın uşaq yetim qalmışdır. Ümumilikdə, əhalisi ermənilər tərəfindən soyqırırma məruz qalmış bu kənddə 91 nəfər, yəni kənd sakinlərinin hər 10 nəfərindən biri qətlə yetirilmişdir. Öldürülənlərdən 21 nəfəri ahıl və qocalar, 10 nəfəri qadın, 8 nəfəri məktəbli olmuşdur. Kənddə olan 104 sakin və 14 əsgər sonuncu gülləyə qədər dörd gün düşmənlə mübarizə apardı. Qeyri-bərabər döyüşlərdə biri qadın olmaqla 14 nəfər həlak oldu. Kəndin 800 nəfərə yaxın sakinini məcburi köçkün düşdü. İşğal nəticəsində Qaradağlıda 200 yaşayış evi, 1 mədəniyyət evi, 320 yerlik orta məktəb, 25 çarpayılıq xəstəxana binası və çoxlu sayda digər sosial obyektlər dağıdıldı.

Ermənilər eyni vəhşilikləri Qarabağın digər bölgələrində də törətmişdilər. Qarabağ, ən əsası Qaradağlı, Cəmilli, Malıbəyli, Xocalı qisası ürəyini yandırır-yaxan İlkinin içində püskürən kin, nifrət düşmənin qeyrət qalamız olan Sədərayə hücumu zamanı daha dözülməz oldu...

İlkin Seyidov Naxçıvan şəhərində dünyaya gəlmişdi. Uşaqlığı təkcə valideynlərinin yaşadığı Naxçıvanda deyil, nənə-babasının yaşadığı Şərur rayonunun İbadulla kəndində də keçmişdi. Ona görə də o kənd həyatını da şəhər həyatı qədər bilir və sevirdi. Kəndin ağır zəhmət tələb edən həyatı onun üçün maraqlı idi. Həm də kənd həyatı torpağın özü demək idi. Torpağın insan ruhuna, cisminə özünün istəyib-istəməməsinə baxmayaraq keçməsi, hopması idi. Zəhmətlə becərilən torpaqdan alınan bəhərin şirinliyini kənddə daha real olaraq görür, hiss edirsən. Bağdan-bostandan dərdiyin təbii nemətlərdən keçir torpağın dadı da, kimliyi də insanın canına. Kənddə öyrənirsən ki, Dədə Qorqud boşuna deməyib: “Əkib-becərmədiyın torpağı qorumağa dəyməz, qoruya bilmədiyın torpağı da əkib-becərməyə”. Kənd uşaqlarına qoşulub meyvə dərmək üçün ağaclara dırmanması, ot toplamaqdan tutmuş, kənd həyatının bütün təsərrüfatla bağlı müşahidəsi onun bir az da çevik, cəld olmasına zəmin yaradırdı.

İlkin bunları o kəndin havasından, suyundan, təbiətindən və ən çox da böyüklərin torpaqla bağlı söylədikləri bir-birindən dəyərli fikirlərdən yaddaşına köçürür və getdikcə bu torpaq onun üçün daha da müqəddəsləşirdi. Bu yurda olan məhəbbətinin məcrası genişləndikcə beynində şair Əbülfət Mədətoğlunun “And yeri” şeiri təkrarlanır, fərəhlə “Nə yaxşı bu yurdda doğulmuşam!” – deyə düşünürdü:

*And yerimsən, Azərbaycan torpağı,
Səndən uzaq gözüm, könlüm sızlayar.
Vağanyar biləyimin yarpağı –
Barmaqlarım salxım-salxım buzlayar.*

*Daş asılar ayağından ömrümün,
Günün, ayın əzab yükü bel əyar.
Sənsizliyin hökmünə mən nə deyim? –
Ürəyimi qarış-qarış belləyar.*

*Axıb gedər ulduzların karvanı,
Araz kimi gözə batar günahlar.
Gün gələr ki, iki para könlümün –
Yanğısına bu el-oba gün ağlar...*

Və gənc yaşından Naxçıvanın harasından baxsan apaydın görünən, bir xalqı ikiye bölməkdə günahkar sayılan Araz çayına baxaraq gələcəkdə bu xalqı “o tay-bu tay” bəlasından, Arazı isə yer-siz günahlandırılmaqdan xilas edəcəyini xəyal edərdi...

Orta məktəbi Naxçıvan şəhərində yaxşı qiymətlərlə bitirmişdi.

Məktəbi bitirdikdən sonra 1987-89-cu illərdə Sovet Ordusu sıralarına hərbi xidmətə yollandı. Nümunəvi xidməti ilə başqalarından seçilirdi. Ancaq xalqının mənfur qonşulardan çəkdiklərini duyduqca əsəbiləşir, sinirlərinə hakim ola bilmir, acığını birlikdə qulluq etdikləri erməniləri döyməklə çıxırdı. Amma qisas hissi bununla səngimir, tezliklə vətənə dönüb bu dar gündə ona arxa, dayaq olmağı hər şeydən çox istəyirdi. Hər keçən gün bu istək daha da artır, ancaq günlər sanki acığa daha gec-gec keçir, sanki sürünürdü...

Əsgərlikdən Naxçıvana döndükdə artıq çox şey dəyişmişdi. Heç nə əvvəlki kimi deyildi – Qarabağda müharibə ocağı alovlanmış, əski yurd yerlərimiz, indi ermənilərin olan torpaqlarımızda soydaşlarımız işgəncələrə məruz qalaraq öldürülmüş, qocalarımız, qadınlarımız təhqir olunaraq qovulmuşdu. Hələ 1988-ci ildən də əvvəl başlamış qaçqın köçü Azərbaycana səpələnmişdi. Artıq Ermənistan ərazisində bir nəfər də olsun azərbaycanlı qalmamışdı. Cənnət diyarımızda çağırılmamış qonaq olan düşmən eyni zamanda Nəqşi-Cahanımızı da rahat buraxmırdı. Tamahları tükənməyən qarı düşməni geri oturtmaq, burnunu əzmək vaxtı çatmışdı, amma siyasətin min bir oyunu üzündən bunlara nail olmaq hələ ki, mümkün deyildi. Qisas hissi ilə alışıb-yanan mərd oğullarımız bir hücum əmrinə amadə idilər.

Belə bir zamanda gəldi İlkin Seyidov Naxçıvana. İdmanla məşğul olması onda özgüvən yaratmışdı. Canındakı tərəri, qollarındakı gücü Vətənin müdafiəsinə həsr etmək istəyirdi. Orta məktəbi yaxşı qiymətlərlə bitirməsinə, şairlik, rəssamlıq qabiliyyətinə baxmayaraq o, ali məktəb haqda deyil, yalnız vətənin müdafiəsini düşünürdü. Bu fikirlə də Naxçıvanda təşkil olunmuş Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsində qulluq üçün müraciət etdi və gözəgəlimli xarici görkəmi, vətən sevgisi, xalq məhəbbəti çağlayan qəlbi, torpaqlarımızın azad edilməsi üçün döyünən ürəyi bu istəyinə nail olmasına stimül yaratdı.

Bütün olanlara görə sanki o günahkardı. Vətənin bu halına görə özünü, qeyrətli oğullarımızı qınayırdı. İçindən keçənlər sanki “Vətən, bizi bağışlama!” deyən vətənsəvər şairəmiz Nəzakət Məmmədlinin könül yangısıyla üst-üstə düşürdü.

*Qarabağın yağların tapdağı,
Meşələrin yalquzaqlar oylağı,
Yaman olduq yad dillərin qınağı,
Vətən, bizi bağışlama!..*

*Ağ günümdən bircə-bircə seç günü,
Göydən niyə daş yağmadı “Köç günü”?!
Köçküniyəm yüz illərin, köçkünü,
Vətən, bizi bağışlama!..*

*Baxışları gül-çiçəyi kəsirdi,
Gəzməyəndə, dağı-daşı küsürdü.
Yurd yerləri, aman Allah, əsirdi...
Vətən, bizi bağışlama!!!*

*Budanıbdı – nə sağ qalıb, nə sol var,
Mənim üçün nə ağa var, nə qul var...*

*Xan Arazdan Təbrizəcən nə yol var?!
Vətən, bizi bağışlama!*

*“Cıdır düzü” deyib, könül dağladım,
“Şuşa” deyib, sellər kimi çağladım.
Xarı Bülbül qaldı xara, ağladım,
Vətən, bizi bağışlama...*

*Yağmalandı ocaqlarda varın, hey...
Kafirlərə qismət oldu barın, hey...
Dədəm Qorqud, çatlamazmı görün, hey...
Vətən, bizi bağışlama!*

*Zəhər dadır ayrılığın qar dadı,
Ərənlərin varsa əgər, hardadı?
Qız-gəlinin əsir düşüb, dardadı,
Vətən, bizi bağışlama!!!
Avandımı alan alıb, tərs tutub,
Dar yaxandan min dilbilməz kəs tutub.
Harayından bu dünyanı səs tutub,
Vətən, bizi bağışlama!*

*Dağın-düzün yenə bizim olunca,
Verən verdi, səni yaddan alınca,
Qanın axıb, bu qan yerdə qalınca...
Vətən, bizi bağışlama!*

*Qəzəbini öz içində hörən, gəl!
Qara başın Babək kimi verən, gəl!
Koroğlutək meydanlara girən, gəl!
Bəlkə Vətən bağışladı bizləri.*

*İrəvanda gur səsimiz döyünə,
Qarabağda bayrağımız öyünə,
Ayaqyalın gedim o toy-düyünə,
Öpsün Vətən torpağını gözlərim,
Dəysin Vətən torpağına dizlərim...*

Zirvən mübarək, şəhidim!

Sanki Əliğa Kürçaylı şəhid üçün deyir:

*Dost, qoca dünyada zirvə sözü var,
Ora nə ox çatar, nə güllə çatar.
Zirvələr önündə gücsüzdür düşmən,
Zirvə bir qaladır, zirvədəyəm mən.*

Torpağı qorumaq da imandandır. Torpaq uğrunda savaş da cihaddır. Torpaq uğrunda ölən şəhiddir. Torpaqlarımız zaman-zaman parçalanıb, bölünüb, işğal edilib və təəssüf ki, biz bu parçalanma, bölünmə, işğal haqda dədə-babalarımızdan eşitdiyimiz bəs deyilmiş kimi, bir də özümüz şahidi olduq. Ən ağrılısı, qəbulədməzi də odur ki, yeganə dövlətlik ki, öz dədə-baba torpaqlarımızla həmsərhədik...

Bu qədər şəhidlərimizə, itkilərimizə, qaçqın-köçkünlərimizə rəğmən torpaqlarımız yenə də düşmən tapdağında inləyir. Oğullarımız var, gücləriylə döyüşsələr də, qəhrəmanlarımızın sayı artsa da, torpaqlarımız yenə fəvqəl güclərin əliylə işğaldadır. İgid Azərbaycan oğlu Fred Asif (Asif Məhərrəmov) 1992-ci il dekabr ayının 7-də respublika prezidenti Əbülfəz Elçibəy tərəfindən "Milli Qəhrəman" adı ilə təltif olunan zaman bu addan imtina etdi. Cavabı isə çox qəti və məntiqli oldu: "Azərbaycanın böyük bir ərazisi işğal olunub, xeyli insan əsir götürülüb. Mən sinəmə medal taxıb, "qəh-

rəmanam” deyə öyünə bilmərəm. Müharibəni qələbə ilə başa vurarıq, bayrağımızı İrəvana sancarıq, ondan sonra qəhrəman məsələsinə baxarıq”.

Türkiyəli tanışım Ahmet Varol bir əhvalat danışdı mənə. Onu da deyim ki, bu rəvayət deyil, yaxın zamanda olmuş real bir hadisədir.

1996-cı ildə Bingöldə 26 əsgəriylə şəhid düşən asteğmen (ən kiçik rütbəli zabit – F.R.) Sunay Civanın nəşi silahını buraxmayınca onu silaha sarılmış halda morqa götürmək məcburiyyətində qalırlar. Morqa gələn döyüş yoldaşları da onun silahını kilidlənmiş barmaqları arasından açıb götürə bilmirlər. Yalnız şəhid asteğmen Sunay Civanın komandiri, “Əsgər, görev bitdi!” əmrini verincə boşalan barmaqların arasından silahı ala bilmişdilər. Nə qədər təsiredici, möcüzəli bir hadisədir. İnsanın inancı tam olunca, uğrunda canını qurban verməyə hazır olduğu amalı bəlli olunca beyninə, qanına, mərkəzi sinir sisteminin idarəsinə hakim olan o çağırış ruhuna belə təsir edə bilmişdi əsgərin! İlahi bir gücdür bu, Allah bu qüdrəti onlara verib. O komandirin inancına görə, Allahın əmriylə hərəkət edər şəhidlər. Bu, elə bir inandırıcıdır ki, Allah onu müsəlmandan başqa heç kimə nəsib eləməz. Türkdən başqası bu inancı qəbul etməz. Niyə dünya türkdən bu qədər qorxur? İmanla savaştığı üçün, ölümü haqq olaraq qəbul etdiyi, ondan qorxmadığı üçün. Ölümün üzərinə “Allah” kəlməsiylə, imanla, inancla getdikləri üçün. Pulla tutulmuş muzzdlu döyüşçülər ona görə qorxub qaçirlar türk əsgərinin qarşısından.

Yaddaşımda iz salmış bir hekayəni də, bu fikrimlə əlaqəli olduğu üçün anlatmaq istəyirəm. El-obanın igid bir oğlu olur, onları hər bir çətinlikdən, pislilikdən qoruyur. Bu, şeytanın xoşuna gəlmir və onunla mübarizəyə başlayır. Onu yolundan döndərməyə çalışır, el-obası üçün can yandırmamağa, özü üçün yaşamağa səsləyir, ancaq onu yolundan çəkindirə bilmədiyinə görə döyüşməyə başlayırlar. Torpağının üzərində güclü olması, Vətəninə, elini arxasında hiss etməsi igidin biləklərinə qüvvət verir, millətinin dərd-səri –

haqq işi uğrunda döyüşdüyü üçün içindəki inam sayəsində şeytanı məğlub edir. Məlun şeytan Axirətə qədər pisliyindən əl çəkməyə cəyinə and içib. O, igiddən qorxaraq kənardə dayanır və deyir:

– El-oban sənə nə verir ki, bu qədər onlara can yandırırısan, qədrini bilən yoxdu, ac-yalavac yaşayırsan, minbir zəhmətlə güclə qarnını doyurursan. Sən mənə deyəni eşit, hər səhər yuxudan oyandıqında yastığının altında yüz axça qızıl görəcəksən.

İgid onun təklifini rədd edib evinə yollanır. Səhər yuxudan oyandıqında yastığının altında gördüyü yüz axça onu bir az düşündürür. Sabahısı gün yenə yüz axça... və yavaş-yavaş zəhmət çəkmədən maddi durumu yaxşılaşan igidin var-dövlətə meyilliyi başlayır. Beləliklə, hər sabah oyananda ilk işi yastığının altını yoxlamaq olur. Artıq el-obanın dərd-səri onu maraqlandırmır, üstünə köməyə gələnləri qapıdan əliboş qaytarır, hər kəsə laqeyd qalır. Bir müddət belə davam edəndən sonra bir sabah oyanıb adəti üzrə yastığın altına baxdıqda qızılları orada görmür və hirsli şeytanın üstünə cumur. Şeytan məmnun şəkildə kənardə oturub onu gözləyir. Əlbəyaxa döyüşürlər və şeytan ilk həmlədə onu yıxıb sinəsinin üstündə oturur. Oğlan buna çox təəccüblənir və şeytana, onu öldürmədən bu sirri açması üçün yalvarır:

– Necə oldu ki, mən səni əvvəl bir zərbə ilə məğlub etdiyim halda indi sənə gücüm çatmır?

Şeytan gülərək deyir:

O vaxtlar sənənin amalın, inancın vardı, ayağının altında torpağını, başının üzərində Allahını, ətrafında xalqının güvənini hiss edirdin və onlar üçün döyüşürdün. İndi isə nəfsin üçün döyüşürsən...

Bəli, oğul arxasında Vətəni, torpağını, xalqını, el-obasını hiss edəndə ölümün üzərinə qorxmadan gedə bilir və bu yolda ölüm onlar üçün şərəf işi sayılır. Mənim qəhrəmanım İlkin də belə igidlərdəndi – vətəni, torpağını canından çox sevən, (havadarları olmasa, özünü qorumağa belə, qüdrəti çatmayan) düşmənin onun torpağını işğal etməsinə qeyrətini sığıdırmır, dözə bilmirdi. Hansı

yolla olursa-olsun, onların xalqımıza vurduğu zərbələrin intiqamını almağa çalışırdı. Bu yoldan onu döndərməyə çalışan da yoxdu, çünki İlkinin qətiyyətinə ailədə hər kəs bələd idi. O, qarşısına bir məqsəd qoydusa, əməl edəcəkdə! Bu yolda nə desələr, mənasız olacaqdı. Ona görə susdu anası. Heç kim qarşı çıxma bilmədi onun istəyinə. İcini yeyən qəzəbi, nifrəti tezliklə vətənə dönərək düşməndən çıxmaq istəyirdi. Nə Sovet Ordusu sıralarında olarkən evə yazdığı məktublarda bildirdiyi kimi, oradakı düşmən ölkədən olan əsgərlərdən çıxdığı – azacıq sinirini sakitləşdirən intiqamı, nə də hərbi xidmətdən tərxis olunub evə gələn kimi ya orduya, ya polis sıralarına qəbul olmaq arzusunun söylərkən onun işinə qarışan, etiraz etməyə çalışan olmadı. Çünki bu etirazın heç bir faydası olmayacaqdı...

Uzun müddətdi ki, idmanla məşğul olurdu. Qolunda hiss etdiyi güc və ürəyində düşməni məğlub edəcəyinə əminlik ona yerində rahat oturmağa imkan vermirdi. Nəhayət, o, Naxçıvan Muxtar Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinə müraciət etdi və Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinə üzv oldu. Buna həm hündür boyu, sağlam idmançı bədəni ilə fiziki durumu, həm vətənpərvərliyi, həm əsgərlikdə öyrəndiyi hərbi xidmət təcrübəsi imkan verirdi.

Qovuşan ruhlar

İlkinin şəhidliyindən 26 il keçir. Ailənin hər bir üzvünə bu itkinin müxtəlif cür təsiri var. Ata ağır yataq xəstəsi, ana olduğundan çox-çox yaşlı görkəmdə, qardaş güvəni yıxılmış halda... Amma bir təskinlikləri var, onların əzizləri bu torpağın azadlığı uğrunda canını qurban verib və bu torpağın üzərində ən çox yaşamaq haqqı olanlardan biri də bu şəhid ailəsidir.

Biz ziyarətə gedəndə atası ağır yataq xəstəsi idi İlkinin. Öncədən şəkillərdə gördüyüm əvvəlki cüssəsindən əsər-ələmət qalma-

mışdı, əriyib bir dəri, bir sümük olmuşdu. Oğul dərdi atanın belini bükər deyirdilər, nümunəsi gözümün qarşısında idi. Mirnəzir Ağa həyat mübarizəsindəydi. Bilmirəm, o gerçəkdən mübarizə aparmaq istəyirdimi? Yoxsa igid oğlunu itirmiş hər ata kimi bu ölümlə barışmayıb, onun yanına tələsirdi?..

Danışmırdı, eləcə susaraq baxırdı şəhid atası. Sözü bitmiş kimi, sözün əhəmiyyəti olmayan bir yerdəymiş kimi. Viktor Hüqo deyir: “Ağlamaq üçün gözdən yaşmı axmalıdır?” ...Atanın göz yaşları içinə axırdı. O göz yaşlarının acısı, göynərtisi damarlarında axan qana hopmaqla ürəyindən başlayaraq damarlarıyla qövr edərək bütün əzalarına qədər gedib çatırdı. Vətənə bir igid oğul verməklə həm qürur, həm də dərd yaşayan atanın bu ikili hissədən yorulduğu o qədər bəlli idi ki... Sanki yaşamırdı artıq, bu fani dünyanın qaragözlü, gülərüzlü, istiqanlı, cəsəətli, iradəli, əzmlı, bacarıqlı, qorxmaz bir oğulu udmasından sonra onun üçün həyat artıq durmuşdu, mənasını itirmişdi. Bəzən bədənindəki ağrıyla övlad acısı bir-birinə qarışanda canını götürüb bu fani dünyadan getməyi elə istəyirdi ki... amma ömrü Allah verib və Ağa, seyid nəslinin inanlı nümayəndəsi olaraq bunu gözəl anlayırdı ki, bu, bizim istəyimizlə olan şey deyil...

Sabahısı gün yenə baş çəkməli olduq İlkin Seyidovun ailəsinə. Bu dəfə fərqli görünürdü atası. Dünənkinə nisbətən bir az gümrəhdı, dirçəlmiş kimi idi. Tez-tez gəldiyimiz, şəhid ailəsinə yad etdiyimiz, oğlunun xatirəsini əbədləşdirmək üçün kitab yazmaq istədiyimiz üçün təşəkkür edirdi. Əsl təşəkkürün belə igid, vətənsevər oğul yetişdirib, tərbiyə etdikləri üçün ona, xanımına düşdüyünü söyləsək də, bu imanlı təvazökar insan təşəkküründən qalmırdı...

Biz içəri girəndən özünü güclə təmkinli tutmağa çalışsa da, buna nail ola bilmirdi. Çənəsinin, əllərinin əsməsi, gözlərinin yaşarması içində çağlayan əzab, ağrı təlatümünün, nisgil, qubar selinin hər an çağlamağa hazır olduğunu göstərirdi. Kövrək auradan

təsirləndiyindən verilən sualları anlayacaq durumda da deyildi. Sakit təbiətə malik olduğu hər halından bəlli olan atanın ağır bir yükü – oğul dağını zorla daşdığı hamımıza bəlli idi. O böyük dərdin qarşısında otaqdakı hər kəs susmuşdu, heç kim təskinlik üçün söz tapmırdı. Əslində deyiləcək, onu ovuda biləcək bir söz də yoxdu lüğətimizdə... Əli sevimli balasından üzülən, böyük ümidlərlə sabahını düşündüyü övladının keçmişini haqda xatirələr danışmaq məcburiyyətində qalan ataya hansı söz təskinlik verə bilərdi ki...

Herodot deyir: “Dinc dövrdə atalar oğulların, müharibə dövründə oğullar ataların çiyində o dünyaya gedir”. Məncə, bir ata üçün dünyada bundan ağır dərd ola bilməz, amma bundan da böyük, qürurverici itki də yoxdur! Xəstə yatağında əziyyət çəkən atanın da arzusu oğul çiyində son mənzilə getməkdə, amma sən saydığını, say, gör fələk nə sayır...

Doğrudur, övladını, əzizini itirən hər bir şəxs daxilən özünü təmkinli saxlamağa, dəyanətli olmağa çalışır. Səsi titrəyə-titrəyə, amma içdən gələn sevgilə: "Vətən sağ olsun, Vətən üçün böyütdük" və sair desələr də, dərd içdən qurd kimi yeyir ürəklərini.

Masanın üstündə qalaqlanmış şəkillərə baxaraq susub qalırıq. Qəhrəmanın hansı şəkli nə zaman çəkdiyi, yanındakıların kimlər olması haqda ailə üzvlərindən məlumat almalıydım ki, kitabda şəkilaltı sözləri yazaq. İlkinin qardaşı Yalçının xanımı Gülşən şəkillərə məyusluqla baxaraq suallarımızı cavablandırır.

Ata isə dirçəlib oturduğu yataqda sanki "Şəhid atası" heykəlini yaratmışdı. Bu ağır yükəndən çiyinləri əyilən şəhid atasının ümitsiz, böyütdüyü ağacdən meyvə dərmək arzusunda olan, lakin əliboş, peşman dönən bağbansayağı görünüşü vardı. Nəhayət, belini qıran bala dağından bir cüt çeşmə açıldı. Gözlərini silərək zəif, yorğun, bir az da ağrının yaratdığı inilti səsle danışmağa başladı.

Atanın qəlbinin göynərtisini, sızıltısını hər birimiz içimizdə hiss edirdik – nəfəsimiz daralır, içimiz sızlayır, atanın üzünə baxmaq gücümüz qalmırdı. Susan insandan qorx, deyirlər. Hər an part-

lamağa hazır olan bomba kimi olurlar. O qədər söyləyəcəkləri olur ki, belə adamların, içindəkiləri çatdırıb boşalda bilməyəcəklərini, yaxud dinləyicinin buna səbri çatmayacağını düşünərək susurlar.

Danışmağa başlamışdı Şəhid atası. Sanki vaxt bitəcək, fikrini çatdırma bilməyəcək kimi tələsirdi. Dünəndən susub duran insan illərlə içində yığılıb qalanları bir anda söyləməyə çalışırdı.

Əvvəl əliylə işarə edərək zəif səsle məni yaxına çağırır:

– Adın nədi? – soruşur.

Deyirəm.

– Əvvəlcə zəhmət çəkib buraya qədər gəldiyinə görə, oğlumun Vətən qarşısındakı borcunu qiymətləndirərək onun haqqında kitab yazmaq fikrinə düşdüyünə görə sənə təşəkkür edirəm. Oğul ata üçündür, qız ana üçün. Ata öləndə onu oğul çiyində qəbiristanlığa aparır, ananı, atanı qız ağlayıb urvatlı edir. Bu mənə qismət olmadı. İlk 1990-cı ildə əsgərlikdən gəldi. Heç yerdə qərar tutub rahat oturma bilmirdi. Mənə dedi ki, Ağa, Kəlbəcər, Xocalı, Laçın, Zəngilan, Ağdam, Füzuli... əldən gedib. Xahiş edirəm məni ya polis sıralarına işə düzəldin, ya da hərbiyə, yoxsa ürəyim partlayacaq. Mən də razılıq verdim düzəldi DİN-ə, polisə. İl yarım orada qulluq edəndən sonra Sədərəkdə vəziyyət pisləşdi, bunları döyüş bölgəsinə apardılar. Orda çox gərgin durum hökm sürürdü (nəfəs alması çətinləşir, öskürərək davam edir). Getməmişdən əvvəl nişanlanmışdı. Dedi ki, bu ağır günlər keçsin bir həftəyə gəlib toy hazırlığına başlayacam. Gecə əllərinə xına da qoymuşdu. Həmin gün çox ağır döyüşlər oldu Sədərəkdə. Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsi ön sıralardaydı. Oğlumun komandirinin dediklərinə görə, onu saxlaya bilmirlərmiş, daha çox düşmən məhv etmək üçün əlindən gələni edirmiş. Düşmən postuna yaxınlaşıb qumbaranı birbaşa səngərə atırmış ki, sağ qalanı olmasın. Elə o döyüşdə də onu snayper gülləsi ilə vurdular. Görünür, kor olası düşmən bu igidi izləyirmiş... (güclə çıxan zəif səsi bir az da cırlaşır, qəhər boğur) düz ürəyindən vurmuşdular... getməmişdən

mənə əminliklə demişdi ki, ata, bir gülləm qalsa, özümə vuracam, amma erməniyə əsir düşməyəcəm!.. Yoldaşları gətirdilər, əli xınalı-xınalı torpağa verdik... – bir az fasilə verir. – Qızım, Allah tutduğun orucuları (oraya gedişimiz Ramazan günlərinə təsadüf edirdi – F.R.) da, qıldığın namazlarını da qəbul eləsin, həyatda ən böyük nemət olan cansağlığı arzulayıram sənə. Eşidirsən, qızım, insana hər şeydən – vardan, dövlətdən əvvəl cansağlığı lazımdı. Balalarına xoşbəxtlik arzulayıram. Biz çəkdik, başqa kimsə övlad dağı çəkməsin, inşallah!

Nəfəsini güclə alsın da davam edir, içimə rahatlıq verən seyid dualarını əsirgəmirdi. Zəif cüssəsi, saralmış siması ilə yatağında bir az dirçəlib (hər qalxmaq istədiyində ailə üzvlərindən biri cəld qolundan tuturdu) sözünə davam edir:

– Qadanızı alım, mənim balamı yad eləmişiniz, zəhmət çəkib evimə gəlmisiniz, Allah razı olsun!..

Bu ailədə keçirdiyim hər dəqiqə, hər an mənim iliyimə işlədi. Göz yaşlarım da, qürur hissim də onlarla doğmalaşdı. Elə bil mən də öz doğmamın, əzizimin acısını yaşayırdım. Bu, tək-cə dərdin bizi qovuşdurması deyildi. Bu, həm də millətimə aid qürurun bizi bir şəhidin – İlkin Seyidovun ruhu ətrafında birləşdirməsi idi. Mən ayrılıanda nə qədər atanın gözlərinə baxmağa çalışsam da, bacarmadım. Çünki mənim üçün çox ağırdı, hiss edirdim ki, o gözlərin nuru tükənir, ata özü nura çevrilir artıq...

... Bir neçə gün sonra Bakıda şəhid atası Mirnəzir kişinin ölüm xəbərini aldım. Çox məyus olsam da, onun bu dünya əzabından – həm bala dağından, həm sonsuz əziyyət verən xəstəlikdən xilas olmasını düşündükcə, Allah dərgahında ata-anasına şəfaətçi olan şəhid oğlunun və imanının, inancının onu əbədi rahatlığa aparacağı inamıyla bir az rahatladım.

Allah qəni-qəni rəhmət eləsin!

Sədərək - qeyrət qalası

1990-cı ilin yanvar ayının əvvəllərindən etibarən Ermənistanın silahlı terrorçu-quldur dəstələri Naxçıvan Muxtar Respublikasına sərhəd boyu açıq-aşkar silahlı hücumlar təşkil edir, terror-təxribat aktları törədirdilər. Məqsəd Muxtar Respublikada yaşayan əhali arasında vahimə yaratmaq və əhalinin bölgəni tərk edərək qaçmasına, ərazinin işğalına nail olmaqdan ibarət idi. Həyata keçirilən bu cür təxribat aktlarının, bir çox hallarda isə açıq silahlı hücumların qarşısını əsasən Daxili İşlər Nazirliyi, xüsusən də Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsi alırdı. XTPD-nin əməkdaşları gecə-gündüz – qarlı-şaxtalı havalarda, keçilməsi çətin olan hündür dağlıq ərazilərdə müqəddəs Vətən torpağının keşiyini çəkir, qanlı döyüşlərdə onlara layiqli cavablar verirdilər. Həmin vaxt düşmən müxtəlif növ iriçaplı silahlardan, hətta ağır artilleriyadan istifadə edirdi. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ermənistan tərəfindən tamamilə blokadaya alınmışdı.

Heydər Əliyevin “Şərq qapısı” qəzetinin 9 dekabr 1992-ci il tarixli nömrəsində dərc edilmiş çıxışından: “...Muxtar Respublikanın sərhəd kəndləri dəfələrlə silahlı təcavüzə məruz qalmışdır. Lakin biz hamımız yaxşı bilirik ki, əsas ağırlıq həmişə Sədərəyin üzərinə düşmüşdür.

Sədərək kəndində vəziyyət tamam başqadır. Burada əsl müharibə gedib, atışmalar olub. Tək sədərəklilər deyil, çox naxçıvanlılar da burada şəhid olublar. Biz şəhidlərin xatirəsini əbədiləşdirməli, onların ailəsinə xüsusi qayğı göstərməliyik. Bu qayğı həm hökumət tərəfindən, həm ictimai təşkilatlar tərəfindən, həm də ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən olmalıdır...”.

Məşhərdə ana balanı, bacı qardaşı, kişi qadınını... tanıma-yacaq, deyilir müqəddəs kitabımızda. Qaçqınlıq məşhər deyildi, amma ona çox bənzəyirdi. Qonşu Nübar nənənin “Ay camaat, mənə qoyub getməyin!” naləsi qulaqlarımda əbədi səs heykəlini

qurub, o səsi qulaqlarımdan silə bilmirəm. Ondan sonra çox səslər eşidib qulaqlarım – toy, musiqi səsi, çayın şırıltısını, quşların cəhcəhini, körpə qığılıtısını, bir sözlə, əhvalı xoş edən, dərd-səri, çətinlikləri müvəqqəti də olsa, unutturən səslər, amma onların heç biri ağbirçək Nübar nənənin səsini batıra, qulaqlarımdan apara bilməyib, əslində özüm eşitmədiyim, yaxınlarımdan dediyinə əsasən təsəvvür etdiyim o səsi... Yəqin eşitsəydim, görsəydim, ürəyim dözməz, əsəblərim tab gətirməzdi bu mənəzərəyə...

...Uzun müddət əsirlikdə əziyyət çəkmiş bir qadının danışdıqlarını birbaşa dinləmək üçün möhkəm ürək lazımdı – başına gətirilən hər bir hadisəni dinlədikdən sonra, aylarca düşünüb həzm etmək mümkün deyildi. İnsan olaraq yaradılmış erməni adlı canlı belə vəhşilikləri necə edə bilir, İlahi! Nədir türkə qarşı bu qədər nifrətin səbəbi, mənbəyi? Və insan olan canlı bu qədər işgəncəyə necə dözə bilərmiş, İlahi! Döymək, saçlarından tutub sürümək, kəlbətinlə dirnaqlarını, dişlərini çıxararaq işgəncə vermək, zorlamaq, təhqir etmək, yaxınlarının gözü qarşısında alçaltmaq... Vəhşi erməni doktoru Zori Balayanın 13 yaşlı türk uşağının diri-diri dərisini soyaraq, üstəlik divara mıxlayaraq nə qədər yaşaya biləcəyini test etməsi belə, “dünyanı” silkələmədi...

Xocalıda edilmiş soyqırım yalnız türkə, türk dünyasına deyil, bütün dünyaya, bütün insanlığa qarşı edilmiş vəhşilik idi. Bunu açıq-aşkar görüb susanlarsa türkün, müsəlmanın, ümumiyyətlə, insanlığın düşmənləridirlər. Artıq bu savaş erməni-azərbaycanlı məcrasından çıxmışdı və dünya müsəlmanlarına, əsasən də türklərə qarşı yönəlmiş bir savaş olduğu açıq-aşkar ortada idi.

Bütün bu olanlara dözməyən oğullarımız savaşa atıldıqda gözlərinin qarşısında əsirlikdə olan qadınlarımız, təhqir olunan qocalarımız, zorlanan qız-gəlinlərimiz vardı. Ona görə də evdə qoyub getdikləri yaxınlarını, hətta canlarını belə, düşünmədilər...

İlkini, (indi Ermənistan adlanan) dədə-baba torpaqlarımızdan qovulanlar, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətindəki hadisələr

narahat edərək içindəki qəzəbi alovlandırırsa da və oraya gedərək düşməndən etdikləri vəhşiliklərin qisasını almağı düşünsə də, doğma torpağı Naxçıvana – Sədərəyə düşmənin əl uzatması onu orada qalmağa məcbur edirdi. Atəş açarkən hər bir düşmən əsgərindən Qarabağ, Xocalı, Cəmilli, Bağanıs Ayrım... və başqa yurd yerlərimizdə şəhid edilmiş yüzlərcə insanın qisasını almış kimi içi sərinləyirdi. Daha çox düşmən məhv etməklə sanki dünyaya yayılmış erməni adlı – insanlığa darışmış virusu təmizləməyə çalışırdı. Ona görə də atəşi boşa getməsin deyə düşmən səngərinə daha çox yaxınlaşır, canını təhlükəyə atdığıнын fərqlində belə olmurdu. Komandiri Şulan Abışovun sözlərinə görə, döyüş zamanı onu saxlaya bilmirdilər. Sürünərək düşmən postuna yaxınlaşaraq, qumbaranı lap yaxından birbaşa onların səngərinə tullamaqla gəbərəcəklərinə əmin olmaq istəyirdi İlkin.

Bir evdən çıxıb, bir elin oğlu olanlar...

Milli-mənəvi dəyərlərimizə üz tutanda bir daha məlum olur ki, xalqımız ana ilə Vətəni həmişə bərabər tutub, onları bir-birindən ayırmayıb. Laylasında da, bayatısında da, nağıl və dastanlarında da vəsf edib ananı, Vətəni. Ozanlarımız, aşıqlarımız söz qoşub anaların, Vətənin şərəfinə, şairlərimiz, yazıçılarımız əsərlər, kitablar həsr ediblər. Xalq şairi, ölməz Məmməd Araz Qarabağ savaşı başlayandan sonra üzünü hər birimizə tutub yazdı:

*Bu gün gərək
Hər anımız Vətən! – desin!
Qılıncımız, qalxanımız
Vətən! – desin
Ölənlərin əvəzinə
Qalanımız Vətən! – desin.
Vətən! – desin*

*Qəlbimizin hər duyğusu,
hər vurğusu
Vətən! – desin.
Fərqi yoxdur, harda olaq,
Zamanımız, məkanımız
Vətən! – desin
Çox yatdıq, çox mürgülədik,
Qoca millət!
Mürgülədik: qoşa-qoşa
Dağlarımız oğurlandı.
Çaylarımız, göllərimiz
oğurlandı.
Düzlərimiz, çöllərimiz
oğurlandı.
Oğurlatdıq!
İndi saysaq saya sığmaz,
Daha nələr, nələr oğurlanıb.
Yer üstündə xəzinələr,
Yer altında dəfinələr
oğurlanıb!
Qoca millət, hər andımız,
Amanımız,
Əgər varsa,
Zərrə qədər imanımız,
İmanımız Vətən! – desin.
Hər yaxşımız, yamanımız
Vətən! – desin.
Əli kəsik, dili kəsik
Uşaqlar var – hələ dustaq,
Körpə dustaq - Vətən! – deyir.
Bu nə külək, bu nə bulud,
Bu nə yağış, bu nə qardı?*

*Didərginlər üzərində
susub durdu,
Vətən! – dedi,
Mürgülüsən, qoca millət:
Daha möhkəm, daha ötkəm
gəlsin səsin,
Vətən! – desin!
Qoca millət,
Bu gün gərək
Hər anımız Vətən! – desin.*

Təsadüfi deyil ki, oğula düşmən çəpəri deyirlər. “Evimdə əsgər böyüyür”, yaxud, “o gün olsun əsgər getsin” kimi ifadələr çox işlənilir xalq arasında. Vətənə sipərdir oğullar. Ən dar günündə “Vətən!” deyib hayına, sorağına yetən, onu qorumaq üçün sinəsini qalxan edəndi oğullar.

“İnsan necə yaşayırsa, elə də ölür” ifadəsi ilə heç vaxt razılaşmamışam. Amma qəhrəmanımın həyatı, yaşayışı, döyüş yolu, insanlığı, qısa ömründəki fəaliyyəti haqda məlumat alandan sonra şəhadətini də düşünəndə bu ifadənin yanlış olmadığını təsdiqlədim içimdə. Mərd yaşadı İlkin, cəsərtli, qorxmaz oldu, az yaşıyla özünə hörmət, rəğbət qazandı. Yaşadığı şəhərdə, məhəllədə, oxuduğu məktəbdə, qulluq etdiyi kollektivdə və nəhayət döyüşdüyü hərbi hissədə hər kəsin sayğısını hiss etdi.

İlkinin döyüş dostlarının onun haqqında söylədiklərini dinlədikcə o qeyrət, sədaqət anının birləşdirdiyi insanların doğma qardaşdan daha yaxın olduqlarını anlayırsan. Ayırı-ayrı ocaqdan çıxmışdılar, amma müqəddəs amalın uğrunda bir yumruq kimi birləşmişdilər. O amal ki, onları qisasa, intiqama səsləyirdi. Onları bu qədər birləşdirən, doğmalaşdıran bu yaxınlığın mayasında Vətən dərdi, yurd təəssübkeşliyi dururdu. Bu ər igidlər arxada qalan ana vətəni, doğma torpağı, qız-gəlini, ağsaqqal-ağbirçəyi qorumağı öz-

lərinə namus borcu bildilər. Borcu yerinə yetirərkən kişilik məktəbinin əvvəl öyrənciləri, sonra ustadları olan bu igidlər döyüşləri ilə də, ölümləri ilə də nümunə oldular. Döyüşə atılarkən qəhrəman olmağı düşünmədilər. Ağllarına da gətirmədilər ki, bir zamanlar onların haqqında kimlərsə xatirə danışacaq, kitab yazacaq, o günləri xatırladan şəkil istəyəcək. Xatirə şəkli çəkdirməyə belə vaxtları, həvəsləri olmadı. Onları düşündürən yalnız və yalnız torpağımıza soxulmuş azğın düşmənin başını əzməkdi. Ona görə də İlkinin döyüş zonasında çəkilmiş şəklini istəyəndə “yoxdur”, dedilər. Daha çox düşmən məhv etmək, daha da irəliyə gedərək mövqe dəyişmək istəyi ilə alışıb-yanırdılar. Düşmənin bu həyasızlığı, Ermənistandan yurddaşlarımızın qovulması, üstəgəl Qarabağda törətdikləri cinayətlər, vəhşiliklər şərəflərinə, qanlarına toxunurdu. Şulan Abışov deyir: “Bizi elə şeylər maraqlandırmırdı. Nəinki şəkil çəkdirmək, heç kim evə getmək belə, istəmirdi”. Bu yerdə Aqil Abbasın “Dolu” romanındaki sözləri xatırladım: “Döyüşçülər iki cür olur, həqiqətən döyüşənlər və tankın üstündə şəkil çəkdirənlər”...

Onların dəstəsində Nadir Mirzəyev, Ziyafət Novruzov, Səbuhi İsmayılov, Vilayət İsmayılov, Arzu Qasimov vardı. Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinin üzvləri olan bu igidlər kənardan təklif olunan əsgər qüvvəsini də istəmirdilər: “Özümüz bu dığaların öhdəsindən gələrik!” – deyirdilər. Gəldilər də...

İndi Qazi adını şərəflə daşıyan bu igidlər yenə də vətənin müdafiəsinə qalxmağa hər an hazırdılar. Müharibə əmri verilərsə, gənclərin irəlidə olmasını istəmirlər: “Biz təcrübəliyik, öndə biz olmalıyıq. Onlar bizim təcrübəmizdən yararlanmalıdırlar”, – deyirlər.

İlk dəfə Dağlıq Qarabağın azərbaycanlılar yaşayan kəndlərinə o vaxtlar OMON adlandırılan könüllülər gəlmişdilər. Doğrudur, sonradan OMON-çular artıq rəsmiləşdi, onlar Daxili İşlər Nazirliyinin tərkibində xüsusi bir qurum oldular. Və yadımdadır ki, o zamanlar daxili işlər naziri olan mərhum Məhəmməd Əsədovun əmri ilə yaradılmış həmin quruma general Ramiz Xosrov oğlu

Məmmədov rəhbərlik edirdi. Bu «uşaqlar» ölümün üstünə gözüyumuğu gedirdilər. Onların adı da, sorağı da düşmənin bağırını çatlıdırdı. Sadə dildə desəm, bu lay divar oğlanların canında bir pələng, bir şir gücü var idi. Təəssüf ki, sonradan bu qüvvəni siyasətə qatdılar, siyasiləşdirdilər. Şükür ki, indi hər şey öz axarındadı, öz yerindədi.

Həmin vaxt könüllülərdən ibarət xüsusi qrup ön cəbhəyə, yəni düşməndən qisas almağa can atırdı. İlk şəxsən Xocalı qətliamını törədən caniləri elə Qarabağda özü məhv etmək, güllələmək istəyirdi. Bu istəklə də o, xəyal qurur, döyüşə necə atılacağını səbirsizliklə gözləyirdi. Sanki onun içindəki bu istək yuxarı aidiyyəti qurumlara da gedib çatmışdı və günlərin birində Naxçıvan DİN-ə Bakıdan əmr daxil oldu – Xüsusi Təyinatlılar paytaxta çağırılır! Qarabağdakı döyüşlərdə iştirak üçün. Komandir Şulan Abışovun rəhbərliyi altında Xüsusi Təyinatlılar tez bir zamanda Bakıya gəldilər. Onlar nazirliyin təlim bazasında yerləşərək Qarabağa yola düşəcək anı səbirsizliklə gözləməyə başladılar. Lakin ermənilərin Naxçıvan sərhədlərində fəallaşaraq vəziyyəti gərginləşdirməsi hadisələrin gedişinə təsir etdi. Yəni, Naxçıvanda vəziyyəti nəzərə alan DİN rəhbərliyi Şulan Abışova döyüşçüləri ilə dərhal Naxçıvana qayıtmaq əmri verdi. İstəyi çin olmayan İlk buna təəssüflənsə də, doğulduğu bölgənin durumu, real vəziyyəti onu bu təəssüfə arxa plana keçirməyə vadar etdi. Düşündü ki, növbəti əmrlərin biri ilə onlar Qarabağa da yollanarlar. Lakin onun arzusunu komandiri yerinə yetirdi. İlkə qismət olmayan arzunu Şulan Abışov öz qəhrəmanlığı ilə gerçəkləşdirdi...

Düşmən torpaq iddiasına düşəndən sonra həyasızlığı getdikcə artmağa başladı. Təkcə Dağlıq Qarabağda, onun ətrafında deyil, Naxçıvanda da artıq silahlar susmurdu. Demək olar ki, Ermənistanla sərhəd bölgədə vəziyyət təhlükəli bir həddə gəlib çatmışdı. Ermənilər Səderək istiqamətində hər gün təxribatlar törədirdilər. Bax, belə bir vaxtda Naxçıvan Muxtar Respublikasının

Daxili İşlər Nazirliyinin tabeliyində Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsi yaradılmışdı. Əsasən könüllülərdən, silahla davranmaq bacarığı olanlardan ibarət olan bu dəstə nazirliyin əməkdaşları tərəfindən təlimlərə cəlb edilir, onların döyüş qabiliyyəti yüksəldilirdi. Və Xüsusi Təyinatlılar da artıq Naxçıvanın müdafiəçiləri sırasına daxil edilmişdilər. Şulan Abışov bu müraciətdən xəbər tutan kimi dərhal nazirliyə gəlmiş və qısa söhbətdən sonra onu Xüsusi Təyinatlıların sıralarına qəbul etmişdilər. İndi o, bir vətənsəvər övlad kimi öz döyüş dostları ilə birlikdə səngərdəydi. Artıq Sədərək, Havuş, Yuxarı Buzqov, Kərməçataq, Şada, Batabat, Bəyəhməd, Kirid və digər sərhəd kəndlərinin qorunması uğrunda gedən döyüşlərdə Xüsusi Təyinatlıların göstərdiyi şücaət təkcə Naxçıvanda yox, onun hüdudlarından kənar da danışılırdı. İndi Şulan Abışov Xüsusi Təyinatlıların çavuşu kimi daha məsuliyyətli, daha diqqətli olmağa çalışır, onun komandanlığı altında olan döyüş yoldaşlarının hər biri üçün daxili bir məsuliyyət hissi yaşayırdı. Döyüş dostları kimi o da həm torpaq uğrunda döyüşür, həm də ona bir komandir kimi inanan dostlarının taleyi üçün narahat olurdu. Özü-özünə hesabat verir, özü-özündən bu cavan oğlanlar üçün əlavə diqqət, əlavə cəmiyyətlilik tələb edirdi. Onun hər kəsə olan münasibəti döyüş dostlarına yaxşı məlum idi. Onlar da komandiri həm böyük qardaş, həm dost, həm də komandir kimi çox istəyir, güvənirdilər. Elə Sədərək kəndindəki Qaraburun və Miltəpə uğrunda gedən ağır döyüşlərdə Şulan Abışov iki dəfə yaralandı.

Amma unutmamaq lazım deyil ki, məhz Şulan Abışov, İlkin Seyidov, Nadir Mirzəyev, Ziyafət Novruzov, Səbuhi İsmayılov, Vilayət İsmayılov, Arzu Qasimov kimi oğulların cəsarəti, qeyrəti, şücaəti, fədakarlığı Sədərəyin müdafiəsini təmin etmişdi və Azərbaycanın bugünkü inkişafına zəmin olmuşdu. Axı hər kəs ayrılıqda bir fərddi, bir zərrədi. Amma o fərdlər, o zərrələr birləşəndə, bir araya gələndə artıq bu ordudu, bu gücdü, bu, həm də Azərbaycandı!

Şulan Abışovla söhbət edirik. Bu söhbət zamanı fikrimiz yenedən Naxçıvana, Sədərək hadisələrinə tərəf yönəlir. O, birlikdə döyüşmüş Xüsusi Təyinatlıları xatırlayır. Onların arasında qəhrəmanlığı ilə fərqlənən, hamıya can yandıran, necə deyərlər, hamıdan çevik olan İlkin barəsində söhbət açır və İlkinin adını çəkəndə gözləri yaşarır. İçini yandıran bir ahla vurğulayır:

– İlkin od parçasıydı! Sovet Ordusunda xidmət keçmişdi, idmançıydı. Bir anın içərisində səngərdə yerini elə dəyişirdi ki, düşmən onu hədəfə ala bilmirdi. Sürünə-sürünə düşmənin beş addımlığına qədər gedirdi. Atdığı qumbaralar birbaşa səngərin içərisinə düşürdü. Ona görə də düşmən snayperləri onu izləyirdilər. Axır ki, onların bu qara niyyəti baş tutdu. Nişanlı olan, yaxın günlərdə ailə quracağını hamımıza öncədən söyləyən İlkin məhz snayper gülləsilə şəhid oldu. Bu günün özündə də onun adı gələndə, onu xatırlayanda özümə yer tapa bilmirəm. Və inana bilmirəm ki, İlkin şəhid olub... inana bilmirəm ki, o cür oğulu itirdik...

Nadir Mirzəyev:

– İlkinlə mənim çox yoldaşlığım olub. Bir xatirəni danışım. 1993-cü il mayın 3-də mən yaralanmışdım. Ayın 6-7-si gəldi yanıma xəstəxanaya. Gördüm ki, əli sarıqlıdır. Görüşdü, dedi dağa gedəcəm, Sədərəyə... döyüşə... Dedim əlin yaralıdı necə atacaqsan gülləni? Sarıqdan çıxan kiçik barmağını göstərib dedi ki, bununla atacam. Rəhmətlik elə mərd oğuldu. Hardasa baş gırləyə, yaxud bu gün gəlmişəm evə, qalım dincəlim, sabah gedərəm, deməzdi. Şəhid olanda onu Ceyhun gətirdi. Dediynə görə, qucağında gətirdiyi İlkinin gözləri göy üzünə zillənmişdi. Sanki Tanrıya doğru uzanan yolun əvvəlini axtarırdı, şəhidlik zirvəsinə ucalmaq üçün...

Bizdə elə bir ruh vardı ki, heç ölüm haqda düşünmürdük. Ancaq öldürməyi, torpağımıza uzanmış əlləri dibindən kəsməyi düşünürdük. Özümüzdə o qədər güc, təpər hiss edirdik ki, bizə

kömək üçün verilən əsgərləri belə qəbul etmirdik ki, özümüz öhdələrinədən gələrik. Əsas da ona görə qəbul etmirdik ki, gələnlər gənc əsgərlərdi, döyüş təcrübələri yoxdu.

İlkin haqqında onu deyim ki, o çox təmiz oğlandı. Həm daxili dünyasında, həm xarici görkəmində, geyim-kecimində səliqə, təmizlik əsas şərtlərdəndi. Onun şəhidliyi qoçaqlığından, qorxmazlığından oldu. Həm döyüşüb, həm özünü qorusaydı... Bu insanın xarakterində qorxu deyilən şey yox idi...

Ziyafət Novruzov:

– Ən balacaları mən idim. İlkinlə Mil postunda tanış olduq. O, məndən bir-iki yaş böyükdü. Hərdən oturub söhbət eləyəndə də fikri ancaq düşməndə idi. Deyirdi ki, mən sadəcə düşmən tərəfə güllə atmaqla kifayətlənmək istəmirəm. İstəyirəm ki, mən atdığım güllə boşa getməsin, gözlərimlə görüm ki, düşməne dəydi və o, yıxıldı. O zaman sakitləşə bilərəm. Şəhid olan zaman da gizlənilməzdi. Qabağa çıxaraq düşməni hədəfə alıb, özünü unutmuşdu. Elə bu duruşda da snayper gülləsinə tuş gəldi. Bəlkə də arzusuna çatdı – düşməni məhv etdiyini gördü... Həmin gün onlar yuxarıdaydılar – dağın başında. Xəbər gəldi ki, İlkin vurdular! Yaralanıb, dağdan endirirlər, dedilər. Amma sonra məlum oldu ki, şəhid olub. Cəmi 23 yaşı vardı, amma sanki qat-qat artıq yaşda idi. Bizə elə ağıllı məsləhətlər verirdi, elə müdrik söhbətlər edirdi, döyüşən uşaqların elə qayğısına qalırdı, hər biri üçün elə narahat olurdu bunun ürək-dən, səmimi olduğuna şübhə yeri də qalmırdı. Təəssüf ki, onunla yoldaşlığım çox qısamüddətli oldu. Belə bir oğulla dostluq bir ömür boyu davam edə bilərdi...

Mahir Rzayev:

– Erməniləri Ucubiz dağından da qovub endirdik aşağı. Döyüşün qızğın yerində patronlarımız qurtardı. Dönüb İlkinə dedim ki, patron qurtarır, səndən cəldi yoxdur, qaç patron gətir.

Söz ağzımdan çıxmamış patron dalınca qaçdı. QAZ-69 maşınıni sürərək patronu götürüb geri dönməyi, dağa dırmanmağı çox çəkmədi. Orada çox güclü döyüş oldu. O gün yanımızda bizimlə bərabər döyüşən əsgərlər də vardı. Milli Ordunun əsgərlərindən, şərurlu döyüşçülərdən neçə-neçə yaralı əsgərləri İlkin güllə altından çıxardı. Hər kəs orda bir amal uğrunda döyüşürdü, canını düşünən yox idi. Hər kəs qalibiyyət üçün bir şeylər etməyə çalışır, ürəklə döyüşə can atırdı. İlkin də onlardan biri idi. İgid oğlandı, hər kəsə yardım etməyə çalışırdı, qalib gəlməyə, düşməni məhv etməyə tələsirdi və bu yolda gücündən artığını etməyə çalışırdı, amma təəssüf ki, o döyüş onun son döyüşü oldu.

Onun haqqında çox danışmaq olar. Bircə onu deyim ki, aslan ürəylə, Vətən sevgisiylə, düşməne nifrətlə güllə qabağına atılan igid oğullarımızdan biriydi İlkin...

Səbuhi İsmayılov:

– Ucubiz dağının hündür zirvəsindəydi postumuz. Başqa vaxtlar oraya bir saata ancaq çıxmaq olurdu. Döyüş günü isə cəmi yarım saata hər kəs ordaydı. Döyüş həvəsi, intiqam, düşməne sonsuz nifrət bizə güc vermişdi. Həm də döyüşə-döyüşə qalxmışdıq o dağa. İlkinin vurulması qəlbi intiqam hissiylə alışıb-yanan oğullarımızı bir az da qisasa səsləmişdi sanki. Bir saatlıq yolu yarım saata, həm də güllə yağışı altında necə çıxdığımızı sonralar təəccüb edirdik. Çünki bizi buna vadar edən qüvvə vardı – İlkin öləsi oğul deyildi!!!

Vilayət İsmayılov:

– Şəhidlər xiyabanında yatanların hər biri bizim üçün İlkin olub. Mən İlkin Seyidovla Sədərkək döyüşündən çox əvvəl, 1987-ci ilin noyabr ayında Rusiyanın Primorsk vilayətinin bir kəndində tanış olmuşam. Mən orada hərbi xidmətdə olarkən İlkin də məndən altı ay sonra oraya hərbi xidmətə çağırılıb. Bir elli, eyni torpağın ye-

tirməsi kimi tanış olduq, yaxınlaşdıq. Dörd aydan sonra İlkinlə mən Primorskın ayrı bir kəndində yaxın hərbi hissələrə düşdük. Deyirlər həyatda təsadüf deyilən şey yoxdur. Quranın bildirdiyinə görə, bir yarpağın budağından qopub düşməsi belə, Allah-Təalanın bilgisi və iradəsi daxilindədir. Kainatdakı möhtəşəm sənət, hikmət və nizam təsadüfə rədd edir. Dünyada hər bir şeyin idarə olunduğunu qəbul edən, təsadüfün də idarəolunan olduğunu qəbul etməlidir. Dünyanın istər öz oxu, istərsə də Günəş ətrafında sürətlə fırlanması, bu böyük sürətə baxmayaraq həyatın öz axarı ilə davam etməsi, gecə-gündüz, yaz-payız, yay-qış hadisələri kamil elmin və sonsuz qüdrətin ifadəsidir. Bütün bunların təsadüfən baş verməsi qeyri-mümkündür. Yəni, kainatdakı möhtəşəm sənət, hikmət və nizam təsadüfə rədd edir. İstənilən təsadüf hesab etdiyimiz heç olub getmir, özündən sonra bir iz qoyur. İnsanın başına gələn bir hadisə onun həyatında müəyyən bir dəyişikliyə səbəb olur, gələcəyini dəyişir, fikirlərini dəyişir, ona həyat təcrübəsi qazandırır. Bu baxımdan İlkinlə görüşüm də təsadüf yox, Allahın istəyi ilə olan bir rastlaşma idi və onun kimi bir insanla tanış olmağım həyatıma vurulmuş bir naxışdı...

Biz hər həftə görüşərdik. İlkin komandirlərinin çox böyük hörmətini qazanan bir oğuldu. Tale elə gətirdi ki, bir də baxdıq forma geyib bir sırada durmuşuq. Döyüşdük, amma müharibə hələ bitməyib, düşmən hələ at oynadır və biz də həm Vətən qarşısında, həm də şəhid ruhların qarşısında bitməmiş qisasımız üçün Ali Baş Komandanın əmrini gözləyirik. Vətən bir işıqdır, biz də ona aşiq olan pərvanələr. Hər an o işıq üçün pərvanə olmağa, özümüzü onun yolunda qurban verməyə hazırıq. Şəhidlər xiyabanında yatanlar hər biri ayrılıqda bir pərvanədir. Bugünkü gənclərə arzu edirəm ki, bu pərvanələri unutmasınlar və onlardan Azərbaycanımız üçün pərvanə olmağı öyrənsinlər. Azərbaycan gənclərindən təvəqqe edirəm ki, bu üçrəngli bayrağımızın bir dəfə qalxıb, bir daha enməyəcəyinə əmin olsunlar. Son damla qanımıza qədər enməyə qoymayacağıq, çünki o bayraqda bizim şəhidlərimizin qanı var.

Baxıb xatırlama, xatırlayıb bax...

Uşaq yaşlarından başlamış, şəhid olduğu günə qədər zaman müddətində çəkilmiş az sayda şəkillərinə baxırıq İlkin Seyidovun. Dostları arasında, məktəb illərində, qohum-əqrəbə ilə, idmanla məşğul olduğu anlarda və əsgərlik – müharibə illərində çəkilən şəkillər şəxsən tanımadığım, əslində indi hamının tanıdığı bu Vətən oğlunun qısa həyat yolunun anonsu oldu mənim üçün.

Cüssəli bədəni, qartal baxışları, məğrur çöhrəsi şəhid İlkin Seyidovun düşmən gözünə ox olduğunu açıq-aydın göstərir.

26 il keçir İlkinin şəhidlik tarixindən. Bu 26 ildə qırx il qocalıb ata-anası...

Belə oğul itirən ata-anaya da, canından çox sevdiyi Vətənə də "Başın sağ olsun!" deməkdən başqa söz tapmıram və ümid edirəm ki, İlkin də daxil olmaqla bütün şəhidlərimizin qisası alınacaq, torpaqlarımız azad ediləcək və bu gün oğul itkisindən beli bükülən şəhid valideynləri o azadlıqda övladlarının payı olduğu üçün qürur duyacaqlar və o qələbə bu gün ürəklərini yandırır-yaxan bala yangısının üzərinə su səpəcək, sərinclik gətirəcək...

Şəhidlər onsuz da Allahın rəhmətindədirlər.

Peyğəmbərə ən yaxın qonşu, ata-anasına şəfaətçidir şəhidlər.

Yurd sevgisi, torpaq təəssübü, yüksək vətəndaş fədakarlığı... budur vətənsəvərlərin amacı, amalı. Böyük anlamı əhatə edən Vətən sevgisi şəxsi sevgiləri bir az kölgədə qoyur Vətənin dar günündə.

* * *

Əlimdə bir məktub var. Onu mənə İlkinin qardaşının xanımı verib. Bu, İlkindən qalan, onu təqdim edən, əlinin izi, nəfəsinin ətri, gözünün nuru hopmuş və illərin saraltdığı vərəqlərdir. O vərəqlərə toxunduqca mənə elə gəlir ki, İlkin qarşımda dayanıb. Sanki özü öz məktubunu oxuyur mənə.

Ailəsinin durumunu öyrənmək üçün yazdığı məktubda qar-
daşından ətraflı vəziyyəti soruşduqdan sonra Azərbaycan musiqisi
olan kaset (o vaxtlar “kaset” adlanırdı) göndərməsini istəyir qar-
daşından...

Əsgər məktubu

*Əsgər məktubları alıram hərdən,
Məhəbbət, cəsarət, dəyanət dolu.
Neçə tərifçinin təriflərindən
Bir əsgər məktubu gərəkli olur.
Əsgər nə istəyir? –
Bir təzə nəğmə.
Nəğməsiz darıxır əsgər tüfəngi.
Bir əsgər qəlbində qopan zümzümə
Bir Vətən daşını isidəcəkdir.*

*Bir əsgər yazır ki, “sərhədçiyəm mən.
Əlimdə tüfəngdir, dilimdə şeir.
İnamla, qeyrətlə qorunur Vətən.
Bunlarsız silahlar lal-kardır”, – deyir.*

*Bir nəğmə əsgərin dodaqlarında,
Sərhəd küləyinə həmsöhbət olar.
Bir nəğmə əsgərin barmaqlarında
Tətiyə söykənən cəsarət olar.*

*Əsgər məktubunda torpaq göyərir,
Meşələr uzanır ufüqlərəcən...*

Məmməd Araz

İlkin bölük komandiri idi. Sovet Rusiyasında qeyri-millətlərə pərdəarxası qısqanc münasibət olduğu bir zamanda necə nüfuz qazanmalı, qoçaq, cəsərtli olmalıydın ki, bu qədər əsgərin nəzarəti sənə tapşırılsın. İlkin 1988-ci ildən başlayaraq ermənilərin gizli fəaliyyətinin aşkara çıxdığını və bu işdə onlara yardım edən havadarlarını görürdü və bu səbəbdən də içində baş qaldıran nifrət rəhbərliyi altındakı qeyri-millətlərdən olanlara münasibətinə təsir edirdi. İçində humanistlik yaşayan İlkin eşitdiklərindən sonra əzəli düşmənimiz olan ermənilərə münasibətdə sabitliyini saxlaya bilmir, onları əməllərinə görə tez-tez cəzalandırırdı. Bu fikirləri birbaşa və yaxud da dolayısıyla yazdığı məktubla qardaşına çatdırırdı. Məktublarda Vətəndə baş verən hadisələrdən narahatlıqla yanaşı bir övlad diqqəti, saygısı da aşkar görünürdü. Məlum olurdu ki, doğduğu ocaqdan min kilometrə uzaqda olmasına baxmayaraq o, yenə ata-anasını, doğmalarını düşünürdü. Ona görə də bu sətirlər diqqətimi çəkdi: “Qardaş, Ağam necədi? Anam nə edir, evdə salamatlıqdır mı?”

Tarixdən dərs almayan onu yenidən yaşamağa məhkumdur

Ötən əsrin 90-cı illərini xatırlayanda sanki tarix yenidən gözümüzün önündə canlanır. Azərbaycanın düşmənlə sərhəd bölgələrindəki gerçək vəziyyətlər bir-birinə o qədər oxşardı ki, buradakı insanların qəhrəmanlıqları sanki bütöv, yetkin bir obrazdır. Çünki hamı torpağını, yurdunu, əzizlərinin uyuduğu məzarlıqları sevir, onlara saygı duyur və onun üçün silaha sarılır. Bu mənada istər Naxçıvanda, istər Kəlbəcərdə, istər Laçında, istər Füzulidə, Qazaxda, Tovuzda... hər yerdə hər kəs ayrı-ayrılıqda əsgər idi. Hər kəs ayrı-ayrılıqda elinin sipəri idi. Təəssüf ki, vahid mərkəzdən idarə edilmənin olmaması ordunun gücünü azaldır, onu ayrı-ayrı adamların maraqlarının təsiri altına salırdı. Ona görə də şəhidlərimiz də

artırdı. İşğal olunan ərazilərimizin ölçüsü də. Həmin tarix xatırlandıqca bizi üzsə də, etiraf etməliyik ki, biz bunları yaşamışıq...

Naxçıvan bölgəsində Azərbaycanca qarşı soyqırımlar (Rəsmi sənədlərdən götürülmüş faktlar)

Azərbaycan tarixinə nəzər salanda bir daha bəlli olur ki, hələ XIX əsrin əvvəllərində imzalanmış (2 sentyabr 1829-cu il) Türkmənçay və Ədirnə müqavilələri ilə Cənubi Qafqaza, o cümlədən Şimali Azərbaycana 130 min erməni ailəsi köçürüldü. Səfəvi dövründəki Çuxursəd bəylərbəyliyi ərazisində, İrəvan və Naxçıvan xanlıqları torpaqlarında “Erməni vilayəti” adlı qondarma region yaradıldı. Bu köçürmə siyasətinin əsasında çar Rusiyasının Şərqi müsəlman ölkələrinə və ilk növbədə Osmanlı dövlətinə qarşı düşmənçiliyi dayanırdı.

29 may 1918-ci ildə İrəvan şəhərinin Ermənistanın paytaxtı elan edilməsinə Azərbaycan Milli Şurası onların sülh vədlərinə inanaq razılıq verdi. 130 min kv.km Şimali Azərbaycan ərazisinin 10 min kv.km-də, yəni Qərbi Azərbaycan torpaqlarında birinci dəfə erməni dövləti yarandı. Birinci respublika – ADR-in ərazisi 114 min kv.km olmuşdur (1918-1920-ci illərdə).

1917-1991-ci illər keçmiş sovet dönəmində ilhaq və işğal edilən Şimali Azərbaycan torpaqları aşağıdakılardır:

10 avqust 1920-ci ildə Şərur-Dərələyəz bölgəsi Ermənistana verildi. Sovet Rusiyası və Ermənistan respublikası arasında ədalətsiz, antiazərbaycan sazişi imzalandı.

1921-1922-ci illərdə Moskvanın ədalətsiz hökmü ilə əhalisinin böyük əksəriyyəti azərbaycanlılardan ibarət olan Borçalı mahalının mərkəzi hissəsi Gürcüstana verildi.

Sovet imperiyası dövründə birinci respublikanın – ADR-in 114 min kv.km ərazisi 86,6 min kv.km-ə qədər azaldıldı.

Naxçıvan ərazisi də Sovet dövründə ədalətsizliklərə məruz qaldı. Dövlət içində dövlət, respublika daxilində respublika – Naxçıvan Muxtar Respublikası yaradıldı. Bunu sovetlər bilərəkdən etdi. Çünki bu, gələcəkdə separatizmə yol açan və unitar dövlətçiliyə təhlükə yaradan qaynaq olmalı idi.

9 yanvar 1924-cü ildə Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi Naxçıvan MSSR yaradılması haqqında Dekret imzaladı. 1991-ci ilin dekabrında Azərbaycan Respublikası bu idarəetməni ləğv etdi. Naxçıvan MR yaradılarkən ərazisi 6 min kv.km-ə yaxın idi. Lakin Moskvanın antiazərbaycan siyasətinin, məkrinin nəticəsində Naxçıvana məxsus bir çox ərazilər azalaraq 5,5 min kv.km-ə endirildi. Bu azmış kimi 1929-1930-cu illərdə Ordubad və Zəngilanın bir sıra kəndləri hesabına yaradılan Mehri rayonu Ermənistan SSR-ə verildi. Nəticədə Naxçıvan Azərbaycanın əsas hissəsindən ayrı salındı. Hazırda Azərbaycan Respublikası onun ayrılmaz hissəsi olan qədim Naxçıvanla birbaşa quru sərhədə malik deyildir.

1917-1920-ci illərdə erməni-daşnak silahlı dəstələrinin Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdikləri qanlı faciələr növbəti kütləvi soyqırımlardan biri idi. Rusiyada çarizmin devrilməsi ermənilərin Azərbaycan ərazisində törətdikləri türk-müsəlman soyqırımlarının yeni dalğasının başlanmasına təkan verdi. 1917-ci ilin əvvəllərindən 1918-ci ilin martınadək təkə İrəvan quberniyasında 197 Azərbaycan kəndi erməni silahlı qüvvələri tərəfindən dağıdıldı və boşaldıldı. Onların da müəyyən hissəsi həmin quberniyaya daxil olan Naxçıvan qəzasına və digər qonşu qəzalara aid idi. Zaqafqaziya Seyminin Azərbaycandan olan təmsilçiləri bütün bu vəhşilik və zorakılıq hərəkətlərinə ciddi etirazlarını bildirmişdilər.

S.Şaumyanın vasitəçiliyi ilə sovet Rusiyasının himayə və yardımına nail olan ermənilər, xüsusilə də Andronikin silahlı quldur dəstəsi 1918-ci ilin iyun-avqust aylarında Naxçıvan mahalının dinc türk-müsəlman əhalisinə heç bir çərçivəyə sığmayan vəhşiliklə divan tutdular. Andronikin yürüşü zamanı ermənilər Yaycı kəndinin əha-

lisinin güclü müqaviməti ilə üzləşsələr də, oranı viran qoymuşdular. Onlar Culfada Araz çayının üzərindəki körpünü yandırmış və Ordubadda 2000 türk-müsəlmanı qətlə yetirmişdilər. 300-ə qədər adam Arazı keçərkən boğulmuşdu. Yayıcı kəndində ermənilər tarixdə bənzəri olmayan vəhşiliklər törətmişdilər (insanların kürəyinə qaynar samovar bağlanması, hamilə qadınların qarınlarının xəncərlə yırtılması və s.).

Digər bir erməni silahlı dəstəsi 1918-ci ildə “Yaqon” ləqəbli quldurun başçılığı ilə Naxçıvan şəhərindən 40 kilometr şimalda yerləşən Almalı yaşayış məntəqəsinin əhalisini qıraraq, öz tarixi yurdlarından didərgin salmışdı. Təxminən 2000 kişi öldürülmüş, xeyli gənc qadın əsir aparılmışdı. Osmanlı ordu hissələrinin Kazım Qarabəkir paşanın komandanlığı ilə Naxçıvan bölgəsinə gəlişi mahalın əhalisini daha irimiqyaslı qırğınlardan xilas etdi.

1919-cu ilin əvvəlində erməni polkovniki Doluxanovun başçılıq etdiyi silahlı qüvvələr Şərur-Sədərək ərazisində onları duz-çörəklə qarşılayan dinc əhaliyə qarşı zorakılıqlar törətdilər. Müsəlmanlar yaşayan 8 kənd mühasirəyə alındı. Dəmirçi kəndi dağıdıldı və qarət olundu, 60 nəfər həbs olunaraq İrəvana göndərildi, 200 nəfər Arazı keçmək istəyərkən çayda boğuldu. Yerli əhali ilə toqquşmada ağır itkilər verən erməni hərbi hissəsi geri çəkilməyə məcbur oldu.

1919-cu ilin birinci yarısında Naxçıvan mahalında həyata keçirilən ingilis və erməni idarəçiliyi zamanı da mahalın azərbaycanlı əhalisinə qarşı ağılaşmaz zorakılıqlar edildi. Təxminən iki aylıq “erməni idarəçiliyi” (1919-cu il may-iyul) müddətində yalnız Naxçıvan şəhərində 330-dək axtarış aparılmış, 500-600 nəfər həbs olunmuş, 100-150 nəfərə isə dəhşətli işgəncələr verilmişdi. Bölgənin yerli əhalisinin “erməni idarəçiliyi”nə qarşı bir həftəlik üsyanının (19-25 iyul) uğurla nəticələnməsi, yəni daşnak silahlı dəstələrinin mahaldan çıxarılması yeni soyqırımların qarşısını aldı.

Ermənilərin yürütdükləri “yandırılmış torpaq” etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində Naxçıvan mahalı 1918-20-ci illərdə böyük qaçqınlar problemi ilə üz-üzə qaldı. Bir tərəfdən ermənilərin İrəvan ətrafından və Zəngəzurdan qovduqları türk-müsəlman əhali Naxçıvana pənah gətirmiş, digər tərəfdən isə, Andronikin yürüşü və “erməni idarəçiliyi” zamanı bölgənin xeyli yerli sakini Cənubi Azərbaycana üz tutmuşdu. Erməni hərbi hissələrinin Ordubad mahalına 1920-ci ilin martındakı hücumları da çoxsaylı dinc əhalinin qırılması ilə nəticələnmişdi.

Naxçıvan mahalının türk-müsəlman əhalisi Şimali Azərbaycan Rusiya tərəfindən yenidən işğal olunduqdan sonra, Sovet hakimiyyətinin ilk çağlarında da ermənilərin törətdikləri soyqırımlarına məruz qalmışdı. Belə dəhşətli qırğınların biri 1920-ci ilin yay aylarında həyata keçirilmişdi. Erməni silahlı qüvvələrinin Zəngəzur-Vedibasars-Şahtaxtı-Şərur istiqamətindəki qanlı yürüşü zamanı həmin ərazilərin dinc əhalisinə qarşı törədilən vəhşilik və zorakılıqlara dair rəsmi araşdırma-təhqiqatlar aşağıdakı dəhşətli faciələri üzə çıxarmışdı:

Zəngibasarda 48 kənd tamamilə yandırılmış, 400-dən çox uşaq, 150 qoca kişi və qadın öldürülmüş, 100 xəstə yandırılmış, 816 qaçqın Arazda boğulmuş, 160 000 isə Cənubi Azərbaycana keçərək, orada evsiz-eşiksiz qalmışdı; Vedibasarda 118 kənd yandırılmış, 900 nəfər artilleriya atəşləri ilə öldürülmüş, 6 qadın əsir aparılmış, 300-dən artıq uşaq və qoca qətlə yetirilmişdi. Dərələyəzdə 74, Şərur və Şahtaxtıda isə 76 kənd yandırılmışdı. Şərurda 810 xəstə yatağındaca qətlə yetirilmiş, 144 qadın əsir götürülmüş, 72 nəfər top atəşlə məhv edilmiş, 154 qoca və qadın öldürülmüşdü. Şahtaxtıda isə 3 qadın əsir aparılmış, 35 uşaq, 14 qoca kişi, 8 qadın və 9 xəstə qətlə yetirilmişdi.

Bütövlükdə, 1918-1921-ci illərdə erməni quldur dəstələri Naxçıvan bölgəsində 73727 nəfər türk-müsəlman əhalisini vəhşicəsinə qətlə yetirmişdilər.

Bütün bu mahallardan 50.000 iri və xırdabuynuzlu mal-qara aparılmışdır. Onların 500 minlik əhalisi tamamilə yoxsul vəziyyətə düşmüşdü. Kütləvi qırğın və talanlardan Cənubi Azərbaycana qaçanların 45 mindən çoxu aclıqdan və xəstəliklərdən tələf olmuşdu. Qaçqınların 70 mini Cənubi Azərbaycanda, 400 min nəfəri isə Naxçıvanda, onun ətrafındakı ərazilərdə yurdsuz-yuvasız qalmışdı.

1921-ci ilin yanvarında Naxçıvan əhalisinin referendum əsasında Azərbaycanın tərkibində qalmaq arzusunu qəti şəkildə bildirməsi Moskva və Qars müqavilələri ilə (1921) diyara Azərbaycanın tərkibində muxtariyyət statusu verilməsi və Naxçıvan Muxtar Respublikasının (1924) yaradılması ilə bölgədə türk-müsəlmanların soyqırımına qismən son qoyuldu. Lakin “Böyük Ermənistan” yaratmaq kimi sərsəm xülyalarla yaşayan erməni şovinistləri sonralar da bu siyasətdən əl çəkməmiş, zaman-zaman bütün XX əsr boyu açıq və gizli şəkildə vəhşiliklərini davam etdirmişlər (30-cu illərin qanlı repressiyaları, 40-50-ci və 80-ci illərdə azərbaycanlıların öz tarixi torpaqlarından – Qərbi Azərbaycandan deportasiyası və s.).

1990-93-cü illərdə Ermənistanın Naxçıvan Muxtar Respublikasına silahlı təcavüzü nəticəsində muxtar respublikanın Şərur-Sərdərək bölgəsində qanlı döyüşlər getmiş, bu döyüşlərdə 108 vətənpərvər şəhid olmuş, 500-ə yaxını yaralanmış, 500-ə yaxın yaşayış evi, ictimai-inzibati bina, sosial obyektlər dağıdılmışdı.

“Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında” Azərbaycan Respublikası prezidenti Heydər Əliyevin 1998-ci il 26 mart tarixli fərmanında erməni millətçilərinin Azərbaycanın digər bölgələrində olduğu kimi Naxçıvanda da xalqımıza qarşı dəhşətli soyqırımları törətdikləri qeyd olunmuşdur.

İlkin Seyidov

**Məktəb illəri – ömrümün ən şirin,
qayğısız illəri...**

Müharibə veteranı ilə görüş

Batabatda unudulmaz bir gün

Batabatda pioner dergsind

İlkin müəlliməsi Zemfira xanımla (5 nömrəli məktəb)

Uşaqlıq dostu

Ayrılmaz dostlarıq biz...

Motosikl İlkinin sevimli əyləncələrindən biri idi

**İlkinin dayısı Eldara bağışladığı
yeganə xatirə şəkil**

Qayğısız uşaqlıq

Qonşusu, dostu, əsgər yoldaşı Samirlə

Sovet Ordusu sıralarında andıçmə mərasimi

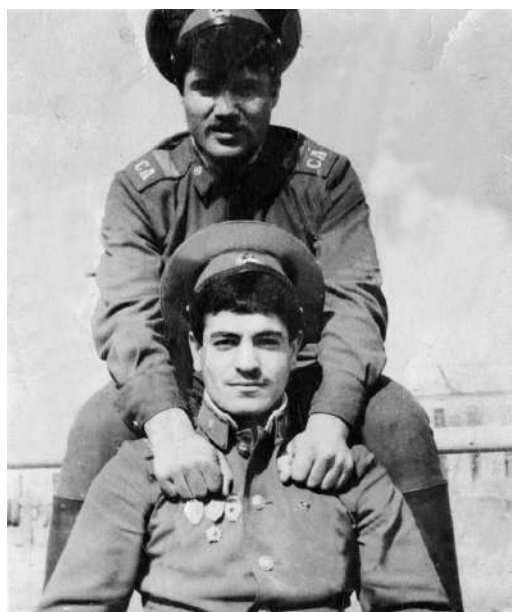
Sovet Ordusunda xidmət edərəkən

**İlkin sevimli xalası
Nailə xanımla**

İlkin Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsində

İlkin Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinin üzvləri arasında

Səni unuda bilmirik...

İzdiham şəhid İlkin Seyidovu son mənzilə yola salır

Müqəddəs sükut

**Şəklin müəllifi
Yalçının dostu Ramindir**

**İlkinin erkən dünyadan
köçən yeganə bacısı İradə**

Başımı dik tut, Şehid anası!

Dərdli şəhid atası

**Şəkildə (soldan): Yalçın, balaca İlkin,
Gülşən xanım, Rəhilə xanım, Mirnəzir kişi,
qonşuları və döyüş yoldaşları Sahib və Canpolad**

**Onu tanımayanlar da
ziyarətinə gəlirlər**

**Ananın sükutuna
qoşuldum**

Şəkildə (soldan): qardaşı Yalçın, şair Əbülfəz Ülvi, Naxçıvan Ali Məclisinin üzvü, yazıçı-publisist Fərəc Həməzəyev və Əməkdar jurnalist, şair-publisist Əbülfət Mədətoğlu

Ziyarət məqamında

Ağla, qərənfil, ağla...

İlkin Seyidovun ailəsi

Balaca İlkin nənə və babası ilə

**Milli Aviasiya Akademiyasının tələbəsi
İlkin Seyidzadə nənə və babası ilə**

Mirnəzir Ağa nəvəsi Amin ilə

Seyid Mirnəzir Ağa

Ođul dærdindæn yatađa dűsműş Őhid atası

Rəhilə ana nəvələri İlkin və Aminlə

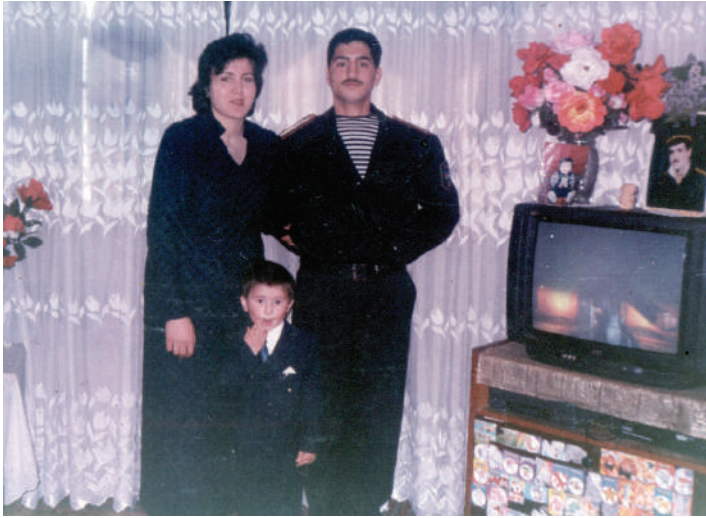
Əmim kimi qəhrəman olacam!

Yalçın Seyidov xidmət zamanı

**Arxada: İlkinin qardaşı Yalçın, həyat yoldaşı Gülşən xanım,
dayısı Eldar Səmədov və onun həyat yoldaşı Fizzə xanım**

Sən həmişə bizimləsən...

İlkin Seyidzadə ata-anası və qardaşı ilə məzun günündə

Şehidin ruhu yaşıyan məkən

Azərbaycan dövlətçiliyinə sədaqət ruhu ilə

Şəhidlər muzeyindən

**Milli Aviasiya Akademiyasının tələbəsi
 lkin Seyidzadə**

**Rəhilə ana yaxın qonşusu
Əzimə xanımla**

**İlkinlərin dil-ədəbiyyat
müəllimi Əmanət
Musayeva**

İlkinin dayısı İlyas müəllim ömür-gün yoldaşı Mehriban xanımla

Şəhid İlkinin müəllimi Tofiq Seyidov xatirələr qoynunda

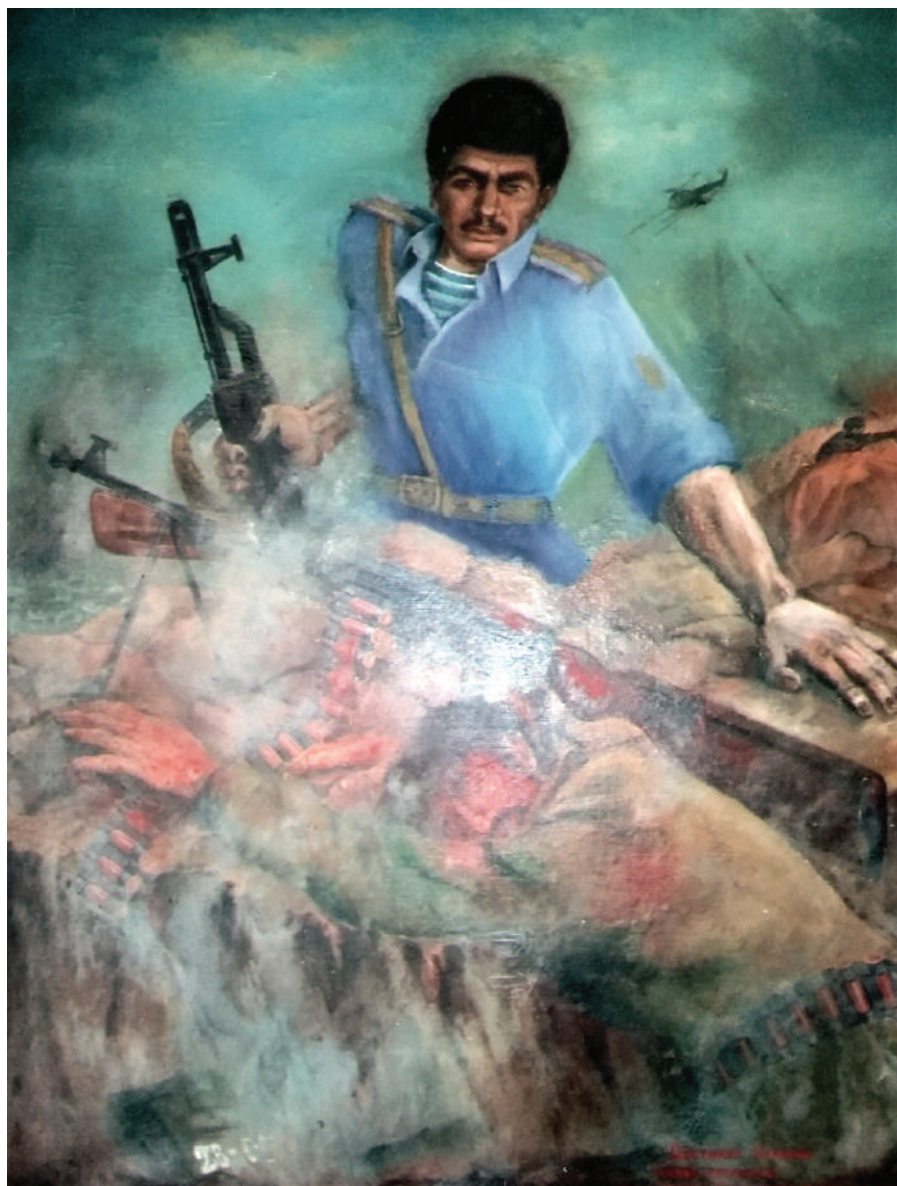
Bu yerdə yeni, əzəmətli məktəb binası ucaldılacaq

**Xatirə Kitabı Redaksiyasının baş redaktoru,
şairə Nəzakət Məmmədli və tələbə İlkin Seyidzadə**

**Kitabın müəllifi Fəridə Rəhimli tələbə
İlkin Seyidzadə ilə söhbət edərkən**

Кәтәна көчмүш шәһид образы (рәссам İsmayıl)

İlkinin təsvir etdiyi “ANA” obrazı

İlkinin əl işləri

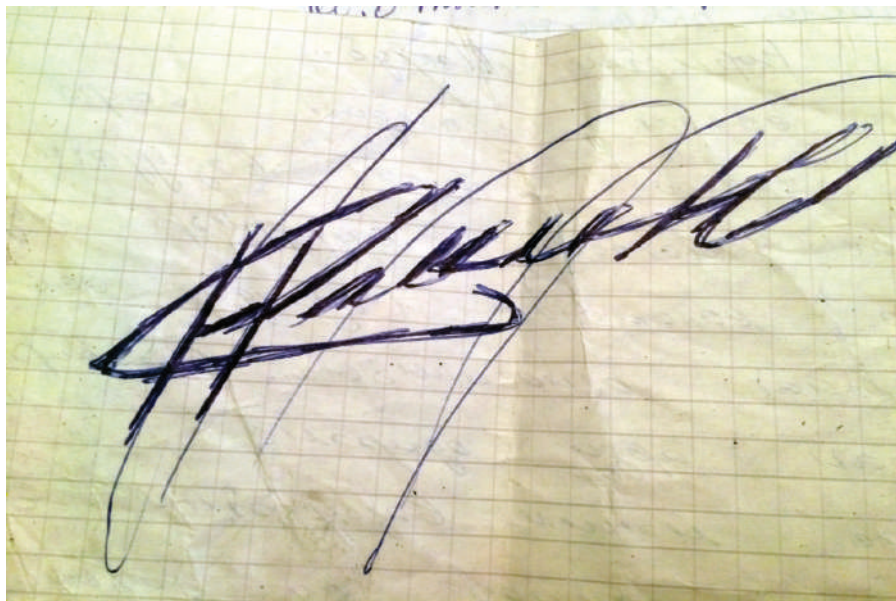

Bir xatirə dəftərinə bənzəyir ömrüm...

Şəhid İlkin Seyidovun heç vaxt silinməyəcək imzası

Naxçıvan Muxtar Respublikası İkinci Dünya müharibəsi illərində

Naxçıvan Muxtar Respublikasından İkinci Dünya müharibəsində 29 min 500 nəfərdən çox insan faşizmə qarşı mərdliklə vuruşmuş, şücaət göstərmişlər.

İkinci Dünya müharibəsi cəbhələrində 15 min 500 nəfərdən çox naxçıvanlı döyüşçü həlak olmuş, 3691 nəfəri itkin düşmüşdür.

Faşizmə qarşı müharibədə göstərdikləri şücaətə görə 3 nəfər naxçıvanlı – Qəzənfər Əkbərov, Abbas Quliyev və Nəcəfqulu Rəfiyev Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşlər.

8 nəfər Lenin ordeni, 1 nəfər I, II, III dərəcəli “Şöhrət” ordeni, 102 nəfər “Şöhrət” ordeninin ayrı-ayrı dərəcələri, 106 nəfər I və II dərəcəli “Böyük Vətən müharibəsi” ordeni, 315 nəfər “Qırmızı Ulduz”, 29 nəfər “Qırmızı Bayraq” ordenləri ilə təltif olunmuşdur.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının 8 Milli Qəhrəmanı, o cümlədən 108 şəhidi var. Milli Qəhrəmanlar:

Mirəsgər Seyidov, Kərim Kərimov, Səyavuş Həsənov, Əmiraslan Əliyev, Yusif Mirzəyev, Fəxrəddin Cəbrayilov, Əli Məmmədov, Məhərrəm Seyidov.

Qarabağ kafe deyil...

...Bu bahar kəndə getdim, içimdəki uşaqlıq, gənclik xatirələrimi yağlı düşmənin tapdaladığı kəndimə. Uşaqlıq xatirələrimi andıracaq kiçik bir detal axtardım, tapa bilmədim. Yolum bağlıydı uşaqlığıma, gəncliyimə gedən səmtə. Düşmən o yolu tək cə silahla deyil, həm də tikan-qanqalla xatirələrimin izlərini itirməklə bağlamışdı. Kəndimizə gedən yoldan başqa heç nə əvvəlki kimi deyil. Düzdü, o zamanlar torpaq yoldu, indi asfaltdı, amma yeni yolu köhnə yolun üstü ilə çəkdiklərindən ayaqlarım o yolu tanıdı.

Bərpadan sonra evimizin yerində tikilən ev də ata evimi xatırlatmır. Həyətdəki güllərin, ağacların, tikililərin heç biri əvvəlki deyil, bir ağacı belə saxlamamışlar qansızlar. Bir ağacı belə! Heç olmasa o ağacın altında oturub ötən günlərə dönə bilərdim bəlkə...

Həyətdə oturub, ötən günləri gözlərimi yummaqla xəyalıma gətirirəm – Füzuli rayonunun Mirzənağılı kəndinin 1993-cü ilədək olan günlərini. Arada uzaqdan eşidilən atəş səsləri xəyalımın qırılmasına səbəb olsa da, yenə o günlərə geri dönürəm. Nə yaxşı ki, xatirələr var! Doğrudur, ağrıdıydı, üzüntülüdü, qubarlıdı. Ən gözəl anı belə xatırlayanda qüssə burulğanına düşür insan – bilmir sevin-sin, yoxsa kədərlənsin. Bir dərdli müdrikin sözlərini tez-tez xatırlayıram: Əgər dərdin tüstüsü olsaydı, bütün dünyanı tüstü bürüyərdi. Mənim, o həyətin ortasında oturub dağılmış, viran olmuş, sonra yenidən düşməndən geri alınıb, abadlaşmış yurdumun dərdini çəkməm bəlkə mənasız görünə bilər kimlərsə, çünki o ağrını hiss etmək üçün o yaşantılar içinizdən keçməlidir. Kimin yurd yeri dərdi, göynərtisi, torpaq, el-oba itkisi varsa, o anlayar məni. Bu itki elə, bala itkisi qədər acıdı. Amma o yurdun düşmən əlindən keçib yenidən sənə qaytarılması, mənə görə, sanki tilsimi qırılmış, möcüzəsi faş edilmiş illüziyaçının varlığı kimidir – kimsəyə maraqlı deyil. Çünki həmin tilsim mənim uşaqlığımı, gəncliyimi keçirdiyim o yerlərdə idi – mənim gözümün-könlümün sevdiyi, alışdığı, ürəyimə, beynimə həkk olunmuş, hər bir guşəsi bir sevgi, bir yaşam mənbəyi olan yerdə.

İran İslam Respublikası ilə həmsərhəd olan zonaya üz tuturam. Bəlkə bir xatirənin izini taparam deyər. Həyətin aşağısına enirəm – Araz çayının bir qolu olan, Qarasu adlanan çaya tərəf. Uşaqlıq çağlarıma gedən yolu, cığırı tikan, qanqal basıb. “Gözüyümü taparam” dediyim yolu, ha baxıram ayırd edə bilmirəm (Mina təhlükəsi xəbərdarlığı da var!). Kəndin aşağısında sonradan salınmış cıgır məni Cocuq Mərcanlı kəndinə tərəf aparır. Cıgır məsciddə bitir. Bu kənddə heç vaxt məscid olmayıb. Ürəyə

hüzür verən azan səmindən sonra kənd camaatının oraya axışacağına zənn etsəm də, mənimlə gedənlərdən başqa heç kimsə gəlmədi. Mən bəzilərinin fəxrlə dedikləri: “Şuşadakı Gövhər Ağa məscidinin eynisini Cocuq Mərcahlıda tikdik” fikrini anlamaqda çətinlik çəkirəm. Yaxud, Ağdamdakı məşhur “Çay evi”nin... Sizə də elə gəlmirmi? O torpaqları geri almadan onun surətlərini çıxarıb dar çərçivəyə sığışdırmaqda nə mənə görürsünüz? O müqəddəs torpaqlardakı yer adlarını restoranlara, şadlıq evlərinə, marketlərə verməklə işbazlar vətənpərvər olduqlarını nümayiş etdirdiklərini zənn edirlər. Amma şəxsən məndə ikrah hissi oyadır və mənə bu adların qoyulmasını qadağan etmək lazımdır. Bir neçə ildən sonra, indi o torpaqlardan uzaq düşmüş uşaqlarımızdan, gənclərimizdən Qarabağ, Şuşa, Laçın, Kəlbəcər... soruşanda şadlıq evi, restoran, gecə klubu, market ünvanı göstərəcəklər. O zaman onları başa sala bilməyəcəyik ki, Qarabağ kafe deyildi...

Bu torpaqlar da Zəngəzur, Dərələyəz, Borçalı, Dəmir qapı Dərbənd, Basarkeçər, Zəngibasar, Təbriz... kimi unudulmasın deyər, özünü Vətənə qurban deyən oğullar düşməyə “Dur!” deməlidir.

Mən bu fikirləri şəhid İlkinin xatirəsi ilə bağlı işlədiyim kitaba ona görə əlavə edirəm ki, səfər etdiyim Naxçıvanda işğal olunmuş yerlərimizin adı ilə bağlı kafelər, restoranlar, şadlıq evləri görmədim. Bunun özü əslində çox böyük bir nümunədir və mənim düşüncəmə görə həmin işğal altında olan yerlərimiz əsirdilər, girovdular, onların azad olmasını düşünmək, onun uğrunda mübarizə aparmaq lazımdır, nəinki onları unuduran “adqoymalar”, “ad yaşatmalar”...

Amma hələ ki, sənin qisasını ala bilməmişik, Vətən! Sənin bütövlüyünü bərpa edə bilməmişik. Buna böyük dünyanın ikili standartları və “arxalı köpəkləri” imkan vermirlər. Lakin biz də öz günahlarımızı artıq anlayırıq. Bilirik ki, Şah babamız Xətai nəsihətini, vəsiyyətini bu gün üçün etmişdi: “Ey türk oğlu, dilinin bir kəlməsini

dünyanın ləl-cəvahiratına, bir ovuc torpağını dünyanın var-dövlətinə dəyişmə! Onu qoru və gələcək nəsillərə çatdır”.

Hələ ki, nəsihətinə əməl edə bilməmişik, Şah babam! Qoruya bilmirik. Düşmən xaindir, sinsidir, başqalarının kölgəsində at oynadır. Erməni mərmisiylə dağıdılan təkə quru torpaq deyil, dildir, dindir, adət-ənənədir, soy-kökdür və düşmənin də çalışdığı bunlara nail olmaqdır. Lakin əmin ol ki, biz artıq özümüzə dönmüşük, biz 1994-cü ilin Horadiz döyüşlərində, 2016-cı ilin Lələtəpə savaşında, 2018-ci ilin Naxçıvan – Günnüt əməliyyatında düşməne kimliyimizi göstərdik. Biz artıq Böyük Qələbənin yolundayıq. Bizi heç kim və heç nə durdura bilməyəcək. Bayrağımız işğal olunmuş torpaqlarımızda dalğalanacaq. O zaman şəhid ruhları çiyin-çiyinə öndə dayanıb bayrağımızı əsgər salamıyla salamlayacaqlar!

Əmin Abidin təbircə desək:

*Sən bizimsən, bizimsən, durduqca bədəndə can,
Yaşa, yaşa, çox yaşa, ey şanlı Azərbaycan!"*

Şəhid ocağının işığı

Şəhidin qardaşı Yalçın Seyidov 1976-cı ildə dünyaya gəlib. İlkən şəhid olan zaman onun 16 yaşı olub. Həmin günü belə xatırlayır: “Səhər həyətimizə Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinin üzvləri və təcili yardım maşını gəldi. Məsələnin nə yerdə olduğunu məhəllədə anladım, ilk anama zəng vurdum, yaralanıb dedim. Anam gələrkən qonşuların həyətdə bir yerə toplanmasından anladı qardaşımın şəhid olduğunu və bayıldı.

Qardaş faciəsini yaşamaq çox ağır olmuş... çəkməyən bilməz. İlkən sağkən arxamda möhtəşəm bir dağ dayandığını zənn edirdim. Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinin üzvü, sağlam, idmançı, qorxmaz olmasıyla qürur duyur, dostlarımın həsədini hiss edirdim. Ağlıma

da gətirmədiyim o müdhiş hadisə həyatımı alt-üst etdi. Aldığım bəd xəbərlə arxamdakı nəhəng dağın necə çökdüyünü gördüm. İcimdə qorxunc bir boşluq yarandı. Gələcəkdəki arzularımın çoxu onunla bağlı idi. Sabahlarımı onun məsləhətləri ilə ölçüb-biçirdim. İki qardaş o qədər birgə xeyallar qurmuşduq ki, indi də xatırlayanda özümə yer tapa bilmirəm. Əminəm ki, o sağ olsaydı, həyatımız indikindən tamamilə fərqli olacaqdı...

Onun üçün qərubsəyəndə qaçıb gedirəm Şəhidlər xiyabanına, xəyalən dərdləşib, onun təsəllisini alıram. Amma bu təsəllidə bir az təmkin, bir az da soyuqqanlıq var, əvvəllər isə qardaşım od-alov parçası idi...

Onunla həmsöhbət olarkən hiss edirəm ki, dünənimdə qalan İlkinlə indi xiyabanda həmsöhbət olduğum İlkin arasında bir zaman fərqi var. Qardaşım indi müdrikləşib, dünyaya şəhidlik zirvəsində baxır və mənim onu anlamam üçün onun zirvəsinə qalxmam lazımdır...

Dəqiq əmin olduğumsa budur ki, Vətən hansı an çağırırsa, mən də qardaşımın zirvəsinə doğru gedən yolu keçməyə hazırım!”

Yalçınla söhbət edirik. Qardaşımın şəhidliyindən illər sonra onun doğum günündə Yalçının ata olması – oğlunun doğulması təsadüf deyil bəlkə də. Bununla Yaradan Rəhilə anaya Vətənə bağışladığı şəhid oğlunun əvəzinə bir sağlam oğul-nəvə bəxş eləmişdi və adını İlkin qoydular. Əmisinin üzünü görməməsinə baxmayaraq hərəkətləri, davranışı, vətənpərvərliyi, yurd, torpaq sevgisi şəhid İlkinin eynidir, deyirlər. Həm də indi əmisinin yolunu davam etdirərək dövlətçiliyin qorunmasında əməyini, biliyini sərf etmək üçün Milli Aviasiya Akademiyasında təhsil alır.

Yalçın danışdıqca diqqətlə onun üzünə baxır, simasında İlkinin cizgilərini axtarıram. Elə səmimi, ütüsüz danışır ki, istər-istəməz ona qarşı insanda rəğbət oyanır. Üzündəki o sadə, məsum ifadə, danışığındakı bir az ötkəmliklə, içindəki vulkanı nizamlayan təmkinlə onunla – “tanış olduğum” gündən bəri fotosundan “çıxıb gələrək”

mənimlə söhbət edən İlkində çox bənzərlik görürəm. Qəlbindəki ilə dilindəkinin bir olduğu, ürəyindəki təpər, mərdanə manerası o qədər əminlik yaradırdı ki məndə, düşünürdüm, belə oğullar vətənə arxa ola bilər. Belə oğullara güvənib vətəni, sərhədlərimizi onlara əmanət etmək olar. Elə uzun müddət Naxçıvan DİN-də baş çavuş kimi qulluq etməsi də təsadüfi deyil Yalçın Seyidovun. O, danışdıqca İlkini düşünürdüm. Əgər sakit təbiətli özündən kiçik qardaşı hər şeyə rəğməm bu qədər vətənsəvərsə, onda coşqun, dəliqanlı İlkinin necə biri olduğunu onunla müqayisədə təsəvvür edirdim...

Naxçıvanın od ələnən havasında bizi hava limanında qarşılaması anından başlayaraq, qardaşının məzarı üstə, Şəhidlər muzeyinə, İlkinin oxuduğu məktəbə gedərkən onun qonaqlar üçün nə qədər narahat olduğunu gördükcə bu insanların, yəni naxçıvanlıların qonaqpərvərliyinə, qonağa diqqətinə, qayğısına bir daha əmin olurdum. O qədər işin arasında vaxt eləyib bizi Naxçıvanın görməli yerləri ilə tanış etməsi də o diqqətin bir hissəsi idi...

Bu ailədəki sakitlik, bir-birinə qayğı ilə yanaşmaq, böyük-kiçiyin yerini bilmək kimi nümunələri gördükcə sevinirdim ki, yaxşı ki, əski adət-ənənələrimizi yaşadan ailələr hələ var. Qayıntasının qulluğunda can-başla duran gəlini Gülşəni, oğlu Yalçını, nəvəsi Amini, həyat yoldaşı Rəhilə xanımı, kimsəyə əziyyət vermədən ehtiyaclarını özü həll etmək istəyən ağır xəstə Mirnəzir kişini müşahidə etdikcə bu ailənin təməlində adət-ənənəyə hörmətlə bərabər, soydan, kökdən, seyid nəslindən gələn bir əsillik də olduğunu fərqləndirdim. Hər kəs bir-biriylə sakit danışır, bir-birinə mehriban müraciət edirdi. Bu sakitliyin, mehribançılığın kökündə ailə tərbiyəsinin, ailə təməlinin möhkəmliyi dayanırdı.

Ümumiyyətlə, insanlar niyə qışqıraraq danışır? Hirsliyəndə nədən yüksək səslə danışırıq? Türkiyə yazarı Hakan Menküçün yazdıqlarını oxuyuram: “Yaşlı bir müdrik öyrənciləri ilə gəzərkən çay kənarında hirsli bir-birlərinə bağıran bir ailə görür. Şagirdlərinə dönüb: “Nədən insanlar hirsli bir-birlərinə bağırırlar?”

– deyə soruşur. Şagirdlərdən biri: “Çünki hirs-lənəndə sakitliyimizi itiririk”, – deyir. Bunu dinləyən müdrik: “Amma acığımız tutan insan yanımızdadırsa, niyə bağırırıq ki? Ona sözü-müzü, fikrimizi daha alçaq bir səslə çatdır-a biləcəyimiz halda niyə o qədər yüksək səslə bağırırıq?..”

Şagirdlərdən səs çıxmayınca müdrik izah etməyə başlayır: “İki insan bir-birinə hirs-ləndiyi zaman qəlbləri bir-birindən uzaqlaşar. Bu uzaq məsafədən qəblərinin səsini bir-birinə eşitdirmək üçün bağırmaq məcburiyyətində qalırlar. Nə qədər çox əsəbiləşərlərsə, arada açılan məsafəni qapatmaq üçün o qədər bağırma-ları gərək olur. Bəs iki insan bir-birini sevdiyində n olur? Bir-birinə bağırmaq yerinə sakitcə danışırlar. Çünki qəblər bir-birinə yaxındır. Arada məsafə ya yoxdur, ya da çox azdır. Yaxşı, iki insan bir-birini daha da çox seversə nə olur? O zaman artıq danışmazlar, sadəcə pıçıldaşarlar. Çünki qəbləri bir-birinə daha da yaxınlaşmışdır. Artıq bir müddət sonra danışmalarına belə gərək qalmaz, sadəcə bir-birlərinə baxmaq yetərli olar”.

Budur, bir-birini gerçək anlamda sevən iki insanın yaxınlığı, yaxud insanların. Daha sonra müdrik, öyrəncilərinə baxaraq belə davam edir: “Buna görə də mübahisə etdiyiniz zaman aranızda məsafə girməsinə imkan verməyin! Aranızda məsafə yaradacaq sözlərdən uzaq durun. Əks halda məsafənin artdığı elə bir gün gələr ki, geri-yə dönüb bir-birinizə yaxınlaşacaq yolu tapa bilməzsiniz. Hirs külək kimidir, bir müddət sonra sakitləşər, amma artıq bir çox budaqları qırılmışdır... Budaqlarınız qırılmadan sevginizin, sevdiklərinizin qiymətini bilin!”.

Bəli, İlkin Seyidovun ailəsi belə bir ailədir – ailə bağının, ailə birliyinin, ailədə bir-birinə sevginin dəyərini, qiymətini, ölçüsünü bilən bir ailə. Və İlkinin vətənsəvərliyi, təəssübkeşliyi, torpağı üçün canını verməsi təsadüf ola bilməzdi. Çünki belə bir mühitdə doğulmuşdu, tərbiyə almışdı, o ruhda böyümüşdü. Atalar boşuna söyləməyiblər ki, ot kökü üstə bitər.

Təbii ki, bəzən istisnalar olur, nankor, naxələf övladlar da çıxıb belə ailələrdən...

Dərdin də, sevincin də şəriki – qonşu

“Yaxın qonşu, uzaq qohumdan irəlidir”, – belə deyiblər dədə-babadan. Ən əziz adam yaxın qonşun olur çox zaman. Qohumun başına gələndən xəbər tutub yetişənə qədər qonşu artıq hayına çatmış olur. Belə məsəl də var ki: “Qonşun pisdirdi, köç, qurtar”. Yəni, yaxşı qonşun yoxdursa, yaşam da çətin olur (erməni qonşularımız ən sınıanmış nümunədir).

İlkin Seyidovun yaşadığı binadakı qonşuların onu necə xatırlaması, yad etməsi də maraqlı idi mənə üçün. Bir evdə doğulub, bir elin oğlu olan şəhidimiz haqda qonşuların fikrini də eşitmək istədim. Bina təmir olunduğu üçün qonşuların çoxu ayrı-ayrı yerlərdə, kirayə evlərdə məskunlaşmışdılar. Ən yaxında kirayədə oturan Əzimə xanıma baş çəkməli olduq.

Qapını Əzimə xanım özü açır. Gözləri yaşlıdır. Jurnalistlərin gəlişini, İlkin haqqında soruşacaqlarını eşitdikdən bəri İlkinli günlər dəfələrlə gözləri önündən kino lenti kimi keçib. Xatırladıqca həmişəki kimi, bu yaraşlıq cavanın dünyadan vaxtsız gedişinə yanxır, göz yaşlarını saxlaya bilmirdi.

Əzimə Balaşovanın 75 yaşı var, həyat yoldaşı gənckən rəhmətə gedib. 6 övladı, 15 nəvəsi, 6 nəticəsi var. Söylədiyinə görə, 1967-ci ildən o binada yaşayır.

– 1970-ci ildən Rəhiləgil bizə qonşu gəlirlər, – deyir. – İlkin gözümüzün qabağında böyüyüb. Vətən yolunda qurban getdi uşaq... Erməni torpağıma addım ata bilməz! – deyirdi. Qeyrəti yol vermirdi onların belə özbaşınalığına, – Əzimə xanım qəhərlənir.

İlkinin anası Rəhilə xanım onun haqqında məlumat verir:

– İllərdi birevli kimi, çox mehriban dolanırdı. Elə İlkinin yanında da qırxdan gün evin işlərini, qonaqları qarşılama-filan hər şeyi

qonşum Mötəbər xala və Xuraman həll etdilər. Sənəddə adı Əzimədir, ancaq hamımız Xuraman deyirik.

Çox həyəcanlıdır Əzimə xanım. Sualları tam dinləmədən cavab verməyə tələsir. İlkən haqqında danışdıqlarını elə tələskənliklə söyləyirdi ki, sanki geciksə unudacaqdı.

– Gözümüzün önündə böyüyən uşaqdı. Çox tərbiyəli, qanacaqlı, cavan, hətta mən deyərdim, o yaşda müdrik bir insandı. Atasına qarşı, qonşuya, dosta qarşı çox mehribandı. Dilindən kimsəni incitməzdi. Nə gün gördü ki... (ağlayır) təzə pöhrələnirdi. Hələ yeni başlayırdı həyatı anlamağa. Böyüdü-böyümədi müharibə başladı...

Yerində rahat otura bilmirdi. Ermənilərin bu xəyanəti onu haldan çıxarırdı. Naxçıvanda ermənilər də çox idi. Dinc yanaşı yaşayırdıq. Kim düşünə bilərdi ki, onlar gizləncə belə planlar qururlar. Bu yuxarı binada (əliylə göstərir) Robert adlı bir erməni yaşayırdı, poçtda işləyirdi. İlkən səngərdə əlində avtomat onun bizə qarşı döyüşdüyünü görmüşdü və bu onda tarix boyu çörəyimizi yeyib, bizə xəyanət edən xain düşmənə qarşı nifrəti ikiqat artırmışdı. Bax, belə vicdansız, qansız millətdi erməni...

İlkin bizi elə kəskinliklə, əminliklə sakitləşdirir, rahatlatmağa çalışırdı ki: Erməninin ayağı Naxçıvana dəyə bilməz, Xuraman xala, biz canımızı verərik, amma Naxçıvanı vermərik erməniyə! – deyirdi. Elə də oldu, Naxçıvanı vermədi, amma canını verdi... snaypernən necə vurmuşdular ürəyinin başından,.. – qəhər boğur onu, – gözümün qabağında,.. – yenə ağlayır, sözünü bitirə bilmir. Rəhilə xanım da ona qoşulur, elə mən də... Toxtayıb yenə davam edir. – Həmin gün mən işdəydim. Dəmiryolunda işləyirdim, Bakıya, İmişliyə baxırdıq. Oğlum Coşğunla Yalçın gəldilər yanıma və dedilər ki, ana, İlkən şəhid olub, gətiriblər. İnan, bədənim əsdi, işlərimi yarımcıq atıb evə qaçdım...

Ağırdı... Anası üçün daha ağırdı, amma İlkən elə oğuldu ki, yalnız anasını deyil, hamımızı yandırdı onun gedişi. Rəhiləyə hə-

mişə təsəlli verirəm, səbir diləyirəm, neyləyək, hamımız gedəcəyik, deyirəm. Amma o, çox tez getdi. Ağır dərddir, dözmək çətindir.

Xalq şairi Osman Sarıvəlli deyir ki:

*Vaxtsız ölənlərə biz ağlasaq da,
Təbiət ah çəkib ağlamamışdır;
Ömrün uzunluğu haqda bizimlə
Əcəl müqavilə bağlamamışdır.*

Belə sözlər demək, təskinlik vermək istəyirəm ona, amma heç bir təskinlik bala itkisinin yanğısını sərirlədə bilməz...

İlk vaxtlar dövlət tərəfindən, ictimai təşkilatlardan, yuxarılardan, müxtəlif yerlərdən, hətta məktəblərdən də çox gəlib-gedənlər oldu, sonra yavaş-yavaş seyrəldi gələnlər. Şəhidə görə təqaüd kəsdilər ailəyə. Sonradan şəhidlərimizin sayı artdı. Nə qədər igid oğullarımız Şəhidlər xiyabanının sakininə çevrildilər.

Hər il 20 Yanvarda şəhidlər anılır, başçıdan tutmuş idarə işçiləri, məktəblilər, hətta bağça uşaqları belə, əllərində güllərlə xiyabana gəlib, şəhidləri ziyarət edirlər. Bu, Naxçıvanda artıq ənənə halını alıb.

Oğlum da müharibə veteranıdır. 1993-cü ildə gedib, 1997-ci ildə evə qayıdıb. Vətən yolunda xidmətini əsirgəməyənlərin xatirəsi əziz tutulur Naxçıvanda, onlara dövlətin qayğısı böyükdür. Sədərk ərazisi erməniyə çox yaxındı. Həm də düşmənin burada mövqeyi yüksəklikdə yerləşdiyindən bizim oğullara döyüşmək daha da çətinləşirdi. O cür ağır şəraitdə döyüşüblər bizim naxçıvanlılar. Sədərk qeyrət qalası oldu, bir namərdi içəri buraxmadı...

Haşiyə: Naxçıvana hər səfərimiz yadda qalan, maraqlı hadisələrlə tarixiləşir. Bu dəfəki səfərimiz xüsusilə önəmli oldu. Özü də təkcə bizim üçün deyil, bütövlükdə xalqımız, dövlətimiz üçün...

Hələ Naxçıvandan Şərura gedərkən yolboyu edilən söhbətlərdən öyrəndik ki, məhz həmin günlərdə Naxçıvandakı ordumuz uğurlu bir əməliyyat keçirib. Qısamüddətli və sürətli əməliyyat nə-

ticəsində ermənilərin öz nəzarəti altında saxladıkları Günnüt kəndi və yüksəklik düşməndən təmizlənib. Həmin yüksəklik ordumuzun nəzarəti altına keçib, sadəcə müəyyən hərbi-strateji baxımdan bu barədə rəsmi açıqlama verilmir.

Amma yerli əhali artıq məsələdən xəbərdar idi. Biz Naxçıvandan geriyyə qayıdarkən elə təyyarədəcə Respublika Müdafiə Nazirliyinin rəsmi açıqlamasını dinlədik. Bu şad xəbər bütün sənişinlərin alqışları ilə qarşılandı. Hər kəs Ali Baş Komandana, Naxçıvanda döyüşən əsgərlərimizə minnətdarlığını ifadə edirdi.

Rəsmi məlumatla görə: “Mayın son günlərində Şərur rayonunun Günnüt kəndi və ətrafındakı mühüm strateji əhəmiyyəti olan yüksəkliklər Əlahiddə Ümumqoşun Ordunun əks-həmlə əməliyyatları ilə işğaldan azad edilib. Bununla da ordumuz daha əlverişli mövqelərə sahiblənib, “Xunut” dağı və “Ağbulaq” yüksəkliyi, daha sonra isə “Qızılqaya” dağı və “Mehridağ” işğaldan azad edilərək Dərələyəz mahalının Arpa kəndi (ermənilər adını dəyişdirərək “Areni” qoyublar) nəzarət altına keçib. Ümumilikdə 11 min hektara yaxın ərazi nəzarət altına alınıb. Bu ərazinin isə 8 min hektardan artığı əkin üçün, xüsusilə dəmyə əkinçiliyi üçün yararlı ərazilərdir. Şərur rayonunun Günnüt kəndini nəzarətdə saxlamağa imkan verən, dəniz səviyyəsindən 1683 metr hündürlükdə yerləşən Qızılqaya yüksəkliyinin ən böyük strateji əhəmiyyəti isə İrəvan-Ye-xeqnadzor-Gorus-Laçın-Xankəndi avtomobil yoluna ordumuza nəzarət etməyə imkan verməsidir. Ərazinin etibarlı müdafiəsi və təminat məqsədi ilə 50 km yeni yol çəkilməmiş, 50 km-dən artıq yararsız yollar isə bərpa edilmişdir. Strateji əhəmiyyətli Arpaçay Su Dəryaçasının taktiki cəhətdən etibarlı mühafizəsinin təşkili üçün hakim yüksəkliklərdə yeni müdafiə mövqeləri qurulmuşdur.

Bu zirvənin geri alınması yəqin ki, İlkinin və digər şəhidlərimizin narahat ruhuna bir rahatlıq, qürur hissi yaşatdı. Onların da ruhu sevindi ki, uğrunda qurban getdikləri o zirvələr bizim olub və olacaq!..

– Həm qarıbir qonşu, həm rəfiqə kimi çox yaxınıq anasıyla, – Əzimə xanım söhbətinə davam edir, – İlk demək olar ki, əlimdə böyümüşdü. Çox vətənpərvər idi, döyüşə də könüllü olaraq getdi. Görün neçə il keçib, amma unuda bilmirəm, elə bil öz balamdı. İlk adı gələndə varımdan yox oluram. Çox yaxşı oğul idi, çox yaxşı övlad idi, hərtərəfli yaxşı...

Kiçik yaşlarında məktəbdən gələrkən anası işdə gecikəndə İlk də, kiçik qardaşı Yalçın da mənim evimə gələr, bizdə oturub analarını gözləyirdilər. Körpəliyindən necə ağıllı idisə, böyüyəndə də eyniydi. Əlimizdən getdi, eldən getdi İlk...

Arzu eləyirəm ki, belə ağırları heç bir ana bir daha yaşamasın, bayrağımız daim uca olsun, müharibə olmasın, – deyir ağbırçək Əzimə xanım. – Dünyanı qarışdırmaq istəyən qüvvələr var, balalarımızdan uzaq olsun onların şərləri! Amin!

Heyif o sevgiyə, o məhəbbətə...

İlkin haqqında danışan hər kəs sözarası “nişanlıydı, bir həftə sonra toyunu edəcəkdik” deyərək yanıb-yaxılırdı. Bir də... qızın hələ də ailə qurmadığını deyirdilər. İyirmi altı il keçməsinə baxmayaraq gəncliyini sevgisinə qurban edən o qızla tanış olmaq qismət olmadı mənə. Amma onun haqqında düşüncələrim davam edir. Yaraşlıq, sevimli, ətraf tərəfindən sevilən, incə ruhlu, eyni zamanda qoçaq, vətənpərvər bir gənci sevəsən, onunla xoşbəxt gələcəklə bağlı sonsuz xəyallar qurasan və... ölüm xəbərini alasan. Bunu düşünmək belə, ağırdır. O qızın daşlara çırpılan arzularını, puç olan xəyallarını, ömür boyu çəkəcəyi həsrəti, ümitsiz bir gələcəklə yaşamaq əzabını düşündükcə sevginin nə qədər böyük bir güc və eyni zamanda işgəncə olduğuna bir daha inanırsan...

Qızın üzünü görməsəm də, adını bilməsəm də sadə bir Azərbaycan qızının nələr çəkdiyi mənə çox tanışdı. Yaxınları qızın qışqıraraq şəhidin qanlı cənazəsinin üstünə atıldığını söylədilər və o

anı gözümlə görmüş kimi onun ürəyinin sızılısını, dərdinin ölçüsünü duyuram, ahının içini necə qarsadığını, yandırır pörşələdiyini görür, içinin göynərtisini hiss edirəm, səssiz naləsini Məstan Günərin qələmiylə eşidirəm:

*Fələk, sənnən düz dolana bilmərəm,
Məni dönüb-dönüb yaralayıbsan.
Yurdumu böldüyün bəs deyildimi,
İndi də eşqimi paralayıbsan?*

*Gəndən durub bəh-bəh deyən çoxuydu,
Qaşlar qara, kirpikləri oxuydu.
Dünyamı darıydu, yermi yoxuydu,
Dağları sinəmdə sıralayıbsan?..*

Sevgisinin dözümlünə heyran qalmışam o qızın. Qovuşacağı günə bir həftə qalmış nakam dünyadan gedən o gəncin yerinə kim-səni qoya bilmədi, amma öz ömrü də çürüdü o Azərbaycan gözəlinin. Artıq ürəyindəki sevgini orda yurd salmış dözümlə dostlaşdırdı.

*İlahi, neynirdim bu məhəbbəti,
Onu göynən uçan quşa verəydin!
Ömrümü çürütdü, dözə bilmirəm,
Bu eşqi dözümlü daşa verəydin!..*

*Uca tutdum mən ki, sənin adını,
Bəs niyə sındırdın qol-qanadımı?
Həsrətdən göynəmək istedadını,
Üzü dönüb puç olmuşa verəydin...*

Məni həmişə düşündürən bir fikir var. Oğullarımız şəhid olurlar, adları sayğıyla çəkilir, xatirələri əziz tutulur, – təbii ki, bu borcumuzdur. Amma arxa planda qalan bir qüvvə də var. Onların

sevdikləri insan, onlara mənəvi güc-qüvvət verən, döyüşməyə də, sağ qalmağa da səsləyən bir qüvvə.

İkinci Dünya müharibəsində də belə qadınlarımız həddən artıq çox olub. İllərlə əsgər yolu gözləyiblər, “qara kağız” alsalar da, inanmayıblar sevdiklərinin yoxluğuna. Çünki sözünə inanıblar, “gözlə, gələcəyəm”, dediyi üçün, gözləyiblər. Çoxu o inamla köçüb bu dünyadan, “Gəlsə, onu gözlədiyimi deyərsiniz...”, deyə vəsiyyət edib, ümidlə dünyalarını dəyişiblər. Bəziləri qarışa da, hələ də yol gözləyirlər...

Qarabağ şəhidlərinin xanımları da o dözümlü yaşayırlar. Mənim aləmində o qızlar, qadınlar da şəhiddirlər, diri şəhidlər!!! Mentalitetimizin gərək bildiyi qanunlara uyğun davranaraq, şəhid İlkinin “şəhid” nişanlısıyla görüşə bilmədim, amma ürəyimdəki **İNSAN** və **ŞƏHİD** siyahısında o qız da yaşayır, dərdlərinə, ələmlərinə rəğmən yaşayır...

Xüsusi Təyinatlı ilk şəhid

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin tərkibində yaradılmış XTPD üzrə üç bölümündə ilk şəhid İlkin Mirnəzir oğlu Seyidov oldu.

Sovet dönəmində rusların bir nömrəli hərbi şəhərciyi vardı Naxçıvanda. Ruslar getdikdən sonra orada OMON-çular (XTPD) yerləşdi. İlkin də bir mənzil götürdü. Məqsədi döyüş ara verəndən sonra ailə qurmaq və bu mənzildə ailəsi ilə xoşbəxt yaşamaq idi. Təəssüf ki, arzusu ürəyində qaldı – döyüşə gedib, dönmədi...

O mənzili mən də ziyarət etdim. İlkinin çəkdiyi rəsmlər, özünün şəkli, Xüsusi Təyinatlılara məxsus hərbi geyimləri, canını qurban verdiyi Azərbaycanın üçrəngli bayrağı, Ulu Öndər Heydər Əliyevin və Ali Baş Komandan, prezidentimiz İlham Əliyevin fotoları, döyüş zamanı kazarmada yatdığı, sonradan o mənzilə gətirilmiş çarpayısı, şəklinin qarşısına qoyulmuş pat-

ron... mənzil torpağı canından artıq sevən Vətən oğlunun bir ev-muzeyi təsirini bağışlayır. Onun döyüş yolu, əsgər yoldaşları haqqında, o illərdə qeyrət qalası Sədərək ərazisinin düşmən qarşısında necə dayandığını təsvir edən eksponatlar da olsa, bu otaq gələcək nəsillərə nümunə olacaq dəyərli bir muzey ola bilər...

Şəhid ruhlarını göy üzündə salamlayacaq şahin

İlkin Seyidovun ailəsində bir neçə dəfə diqqətimi çəkən bir fikir oldu: bir neçə il sonra onun şəhid olduğu gün qardaşının oğlu dünyaya gəldi. Adını İlkin qoydular. Biz şəhidin ailəsini ziyarət edərkən İlkin evdə yox idi. Maraq götürmüşdü məni, görəsən eyni gündə doğulmağın və eyni adı daşımağın insanın həyat tərzinə təsiri olurmu? Əslində, adın insan həyatına həlledici təsiri haqqında çox oxumuşdum.

Yaşa dolduqca insan həyatda heç nəyin təsadüf olmadığına əmin olur. Müqəddəs Kitabımızı oxuyan hər kəsə məlumdur ki, bir yarpağın düşməsi belə, təsadüf deyil... Hər bir yaradılışda da, yaşam tərzində də, ölümdə də bir hikmət gizlənir – şüurumuzun tamamilə dərk etmədiyi, aqlımızın qavramadığı, instinktimizin alışmadığı bir hikmət. Yaradılışla ölüm, ruhla cisim arasındakı mistik bağlantını da real qəbul edə bilmirik bəzən.

Bakıda görüşdük İlkin Seyidzadə ilə. Aviasiya Akademiyasında müdavim olduğumu eşitmişdim. Başqa bir şey bilmirdim haqqında. Eyni adı daşdığı qaragözlü şəhid İlkinə bənzərliyi varmı deyə düşünürdüm...

Gəldi, gördüm, nəinki xarici görünüşündə, eyni zamanda vətənpərvər ruhunda da, tərbiyəsində də əmisinin eyni idi. Bu yerdə “Allah torpağı sanı ömür versin!” – deyərdi nənəm. Kiçik İlkini görəndə də o deyim keçdi ürəyimdən.

Əmisi haqda fikirlərini bilmək üçün onunla həmsöhbət oldum.

– *Özünü təqdim et.*

– Seyidzadə İlkin Yalçın oğlu. 1998-ci il mayın 19-da Naxçıvan şəhərində doğulmuşam. Naxçıvandakı Heydər Əliyev adına tam orta məktəbi bitirmişəm. 2015-ci ildə 400 balla Milli Aviasiya Akademiyasına daxil olmuşam. Hal-hazırda akademiyanın dördüncü kurs tələbəsiyəm, 2020-ci ildə məzun olacağam.

– *Hərbçi olmaq öz içindən keçən arzuydumu, yoxsa əminin yolunu davam etdirmək üçün bu yolu seçdin?*

– Əslində şəhid ailəsində böyüməyim, onun haqqında duyduqlarım, o mühitdə tərbiyə almağım, əminin hər gün göz-gözü gəldiyim şəkli məndə maraq oyatmışdı, sonradan içimdə hərbiçi olmaq istəyini hiss etdim.

– *Sən bir şəhidin adını daşıyorsan. Bu adı daşımaq həm şərəfdir, həm də eyni zamanda məsuliyyətdir. Bu yükün altında sıxılırsan ki?*

– Xeyr, bu mənim üçün həqiqətən bir şərəfdir. Bütün həyatım boyunca çalışacağam ki, o adı daha da ucaldım. Gördüyüm işlərlə, həyatdakı uğurlarımla, öz ailəmin, ümumiyyətlə, insanların arasında onun adından doğan işığı daha da artırmaq üçün əlimdən gələni edirəm, edəcəyəm.

– *Hər bir oğul Vətənə sipərdir, deyirlər. Sən üstəlik hərbiçi olmaq yolunu da seçmişən. Yəni, bu yöndə digərlərindən fərqlənirsən. Bir azərbaycanlı kimi, bir şəhid ailəsi kimi və gələcəyin zabiti kimi Azərbaycanımızın düşdüyü bu vəziyyətin – Qarabağ probleminin çözümünü nədə görürsən?*

– Azərbaycan tarix boyu çox çətinliklərin şahidi olub. Amma bu vəziyyətlərdən çıxmağı da bacarıb. Mən inanıram ki, Qarabağ problemini də biz yaxın gələcəkdə həll edəcəyik. Dövlət başçımızın dünyəvi siyasəti nəticəsində bu məsələnin həll olunacağına böyük ümidimiz var. Amma əgər düşmən tərəf bu məsələnin həllinə sülh yoluyla razı olmazsa, müharibə yoluyla həll etməyə də hazırıq. Bu

mənada əmimin və onun kimi igidlərimizin yolu artıq mənim qarşında bir mayakdır.

– Təsəvvür edək ki, mən heç Naxçıvanda olmamışam, sənin ailəni də tanımıram, bildiyim sadəcə, orada İlkin Seyidov adlı bir şəhidin olmasıdır. Səndən bir naxçıvanlı kimi o şəhid haqqında eşitdiklərini, bildiklərini danışmanı istəyirəm.

– İlkin Seyidov 1969-cu ildə Naxçıvan şəhərində anadan olub. Naxçıvandakı H.Cavid adına 5 nömrəli orta məktəbi bitirib. Onun çox cəsarətli bir adam olduğu, həyatda özünün seçdiyi və inandığı yolla uğurla getdiyi haqqında çox eşitmişəm. Mən onun müəllimləri ilə də tanışam, hətta bəziləri (Əmanət xanım Musayevanın adını çəkir – F.R.) mənə də dərs deyib. Dostları ilə də tanışam. Hər biri onun haqqında böyük hörmətlə danışirlər. İstər təhsil aldığı vaxtda, istərsə də ictimai həyatda dəyərli, ləyaqətli, doğru-düzgün, sözübütöv kişi, eyni zamanda geyim-keciminə, otağına, yatağına, əyin-başına, oturduğu partada belə, həddən artıq səliqə-sahman gözləyən biri olduğunu söyləyirlər. Bütün bunlarla yanaşı, belə söhbətlərdə onun vətənpərvərliyi, yurd, torpaq aşıqı olduğu da qabardılır. Ümumiyyətlə, onun haqqında həmişə yaxşı şeylər eşitmişəm.

Digər bölgələrimizdə gedən döyüşlər əmimə təsir edib və başqa oğullarımız kimi o da düşmənin torpaqlarımıza dəyən mürdar ayaqlarını oradan kəsməyə, namusumuz olan Vətənə əl uzadan düşmənin əlini qoparmağa, başını əzməyə can atanlardan olub. Bunun üçün Qarabağa getməyi arzu edib, hətta yola çıxıb da, amma alınmayıb, çünki həmin vaxt azğın düşmən Sədərək tərəfdən Naxçıvana da hücum edibmiş və əmim doğulduğu torpağın çağırısına səs verərək onun müdafiəsinə qalxıb. DİN-nin Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinin tərkibində döyüşə qoşulub, döyüşlərdə fəal iştirak edib.

Düşməne qan udduran oğullarımızın bir nümunəsi olub əmim, istər əlindəki qumbara ilə düşmən səngərinə yaxınlaşıb,

onları kütləvi surətdə məhv eləmək olsun, istər əsgər yoldaşlarının xilas edilməsi, mühasirəyə düşənlərin oradan çıxarılması olsun, istər qurtarmış patronları, güllələri təcili çatdırmaq olsun – hər birində nümunəvi əsgər olub. Elə o döyüşlərin qızgın yerində əsgərləri mühasirədən çıxararkən düşmənin snayper gülləsinə tuş gəlib...

Mən onun Şəhidlər xiyabanına aparılması, dəfn mərasimini ifadə edən şəkilləri görmüşəm. Naxçıvan xalqı ümumiyyətlə, şəhidlərinə qarşı həmişə çox hörmətlə, sayğıyla, dəyərlə yanaşıbdır. Onun dəfnində minlərlə insan iştirak edibmiş və hər il 20 Yanvarda minlərlə insan xiyabandakı şəhidlərimizi ziyarət edir. Bu, artıq bir ənənə halını alıb.

– Əminin şəhid olduğu gündə doğulmusan. Bu, sənin üçün bir anlam daşıyırmı? Yoxsa bu, bir təsadüfdür?

– Yox, mən təsadüflərə inanmıram. Məncə, Tanrı məni nə-nəmə-babama üz verən ağır itkiyə tapıntı, çəkdikləri acılara bir məlhəm olaraq həmin gün ailəmə bəxş edib. Yəni, bir tərəfdən alan Tanrının digər tərəfdən verdiyini onlara göstərmək, sübut etmək üçün.

– Belə bir deyim var: “General olmaq istəməyən əsgər yaxşı əsgər deyil”. Bu mənada, general olmaq istəyirsənmi?

– Əlbəttə, insan ən uca zirvəyə yüksəlməyi özünə məqsəd seçməlidir ki, heç olmasa ona yaxınlaşa bilsin. Təbii mənim də məqsədim zirvələrə nail olmaqdır. Məqsədimə doğru irəliləyirəm, inşallah, çatacam!

Bəli, bu fikirlər İlkin Seyidzadəninindir, özünü Vətəninə qurban deyən oğullardan ikinci İlkinin.

Respublikanın Əməkdar jurnalisti, Zəngəzur həsrətli Flora Xəlilzadənin ürək ağrılarından: “Əlimiz uzalı qalan... Gözümüz zirvəsini, əlimiz daşını, dodağımız torpağını öpə bilmədiyi yurd yerlərimiz çox uzaqda qalıb. Baxa-baxa, gözləyə-gözləyə, yana-yana çoxumuz özümüz boyda ocaq olmuşuq. Tanrı sönməkdən, kül ol-

maqdan qorusun! Həsərdən əbədi susanları demirəm, çünki onların ruhları da bizimlədir...”.

İnşallah, İlkin və onun kimi oğullarımız Vətənin azadlığı uğrunda əllərindən gələni edəcəklər. Və gənc İlkin “həsərdən əbədi susan” əmisinin arzuladığı – azğın düşməndən təmizlənmiş azad torpaqlarımızın üzərində süzən şahin kimi vətəni yad gözlərdən qoruyacaq! Ona bu uçuşlarda müqəddəs torpaqlarımızdan ucalan dualar və bir də göy üzündə salamladığı şəhid ruhları kömək olacaq...

Dağlar şahidi dağlar

“Ölümsüz olmaq istəyiriksə, ölümsüzlüyə yaxın yerlərdə yaşamalıyıq”.

Aristotel

İlkin getdikdən sonra Rəhilə ananın gecələri xeyirə qalmır, Ucubiz dağı, yuxusuz sabahları xeyirə açılmaz... gözləri iki yanaşı çeşməyə dönüb, qurumaq bilmir. İlkinini yuxuda əzizləyir, oxşayır, boyunu sevir, layla deyir, oyandıqda bunun rəya olduğunu anlayır, yuxusuna ağıyla davam edir. Daha yata bilərməyi ana, gözünə yuxu gedərməyi? Az əvvəl qucağında olan, qoxusunu aldığı, şəvə saçlarını sıgalladığı oğlunu istəyir ana... elə istəyir ki, səhrada dodaqları susuzluqdan cədarlanmış, suya təşnə kimi...

Oğlunun hər yuxusuna gəlişiyə yarası təzələnilir ananın, bala həsrəti içini qovurur, yandırır-yaxır...

Ucubiz dağı, nələr gördün, nələr duydun, nələrin şahidisən, mənimlə paylaş! Sənəndə gəzən o ər oğulların köksünə dağ boyda – özün boyda qürur ola bildinmi?..

Sənin yüksəkliyindən Vətənin geridə qalan, imdad diləyən hissəsini seyr edərək onu qorumaq üçün and içən, sinələrini sipər edən, səni özlərinə arxa seçən oğullara sipər ola bildinmi? Axı, dağdan arxası olanın, daşdan ürəyi olar.

Düşmənin sinəsinə dağ çəkərək əzəli-əbədi torpaqlarımızı geri almağa çalışsan nərgidlərin qanı sinənə axarkən onlara ağı deyər bildinmi? İlkən alından vurulub sinənə sığınarkən, əbədiyyətə, şəhidlik zirvəsinə yol aldığını anarkən ona toxtaqlıq verər bildinmi, Ucubiz dağı?

Yoxsa, o itkilərə sən də dözə bilmirsən, ondan başın belə ağarır?!

*Dağlar, ağ başlı dağlar,
Gözləri yaşlı dağlar,
Yalvarıram, düz deyın,
Sizdən kim aşdı dağlar?*

*Bu dağlar qoşa dağlar,
Verib baş-başa dağlar,
İgidlər səndə gəzib,
Səni yüz yaşa dağlar.*

*Eləmi naşı dağlar,
Sinəmin başı ağlar,
Burda bir qərrib ölüb,
Ocağın daşı ağlar...*

Niyə qoruya bilmədin igidləri, Ucubiz dağı? İlkənə niyə söz eşitdirər bilmədin? Dinləmədi səni, deyilmi? Sənə əyilməyərək, qayalarının arxasında gizlənməyərək düz düşmənin üstünəni şığıdı? Gəbərttdiyi çoxlu sayda erməni dığalarının qisasını almaq üçün onu çoxdan izləyən düşmən snayperinin onu nişan aldığını ağından keçirmədi. Çünki canını unutmuşdu, çünki geridə qalanların ümidi olduğunu dərk edirdi. Çünki canını düşünməsi Vətəni düşünməyə mane ola bilərdi. Bilirsənmi niyə sənə əyilmədi, çünki cüssələri səninki qədər olmasa da, o igidlərin hər birinin ürəyi səndən də böyükdü! Çünki arxalarında Vətəni, ayaqlarının altında Vətən tor-

pağını, sən boyda ürəklərində kişi qeyrətini, tərərini, şir biləklərində intiqama səsliyənlən yenilməz qüvvəni hiss edirdilər. Düşməni əzəcəklərinə şübhələri yoxdu...

Bilirəm, Ucubiz dağı, biz gördüklərimizin min qat artığını sən görmüsən. Necə dözsən, soruşmuram, çünki elə dözdüyün üçün dağsan! Bizlərsə dözə bilmirik, ağrımızı göz yaşlarıyla çıxararaq ürəyimizi müvəqqəti sakitləşdiririk. Yaxud dərin bir ahla! Sənin bu imkanın da yoxdur – sən ağlarsan, selinin qarşısında dayanmaq gücümüz olmaz, sən ah çəkərsən, o ahın tufanından dünya dağlar...

Sus, Ucubiz dağı, ərənlərinin səndən örnək aldıkları təmkini pozma! Qoy sənə bənzəsinlər—dözümdə, səbirdə, mətanətdə, vüqarda, qürurda...

Çünki bu qürur, bu dözümlər, mətanət, vüqar onları ölümsüz etdi. Ölümsüzlüyə gedən yollarıysa səndən keçdi...

“Xınalı Hasan” hekayəsi

İlkin Seyidovun ailəsindən onun haqqında danışan hər kəs son gedişində onun əllərinə, ayağına xına yaxaraq getdiyini söyləmişdilər və bunu hansı səbəbdən etdiyini kimsə söyləməmişdi və bu, mənə bir müəmma olaraq qalırdı.

Bu yaxınlarda Ankarada “Anıt Kabir”də – Mustafa Kamal Atatürkün qəbri və orda yaradılmış möhtəşəm muzeydə olarkən neçə müddətdir mənimlə ruhi bağlantısı olan şəhid İlkin Seyidovu da andım. İgidin əlinə niyə xına yaxması müəmması da orada açıldı mənimçün. Həm də elə bir tərzdə açıldı ki...

Ondan az əvvəl ziyarət etdiyim Cümhuriyyətimizin qurucusu Məmmədəmin Rəsulzadənin məzarı üstə keçirdiyim kövrək anlar, məzar üzərində asılmış üçrəngli bayrağımızın mənə verdiyi anlaşılmaz məhrəm duyğulu hisslər, bayrağımlı öpərkən saxlaya bilmədiyim göz yaşlarım onsuz da qəlbimin sarı simini tərətmişdi. Bir də şəhidimi anmam məni daha da kövrəltdi və qaradaş xalqın nüma-

yəndələrinin buna anlayışlı, səmimi münasibətlərindən mütəəssir oldum...

M.K.Atatürk muzeyində istedadlı, xüsusi hazırlıqlı gid Doruq Gökanın danışdığı hekayəyə yüksək səs tonuyla və peşəkar aktyor qabiliyyəti ilə əlavələr edərək vurğuladığı önəmli anlar beynimə əbədi həkk olundu və orada aldığım mənəvi qidaya bir daha türk olmağımla, türk doğulmağımla fəxr etdim. Hekayə belə idi.

Anası Hasanın əllərinə, ayaqlarına, saçlarına xına yaxaraq döyüşə yollamışdı. Əsgərlər ona gülür, “Xınalı quzu”, “Ana quzusu” deyərək ələ salırdılar. Bundan əsəbiləşən, təsirlənən Hasan anasına məktub yazır: “Ana, qurban olum, burda hər kəs mənə xınalı olduğuma görə ələ salır. Məndən sonra iki qardaşım da cəbhəyə yollanacaq. Səndən xahiş edirəm, onlara da xına yaxıb göndərmə, mənim yaşadığımı yaşatma onlara, qoy rahat döyüşsünlər!”.

Ana Hasana belə bir cavab yazır: “Oğlum, gözümün nuru, xınalı quzum, türk xalqının adətidir, üç halda xına yaxarlar. Bir, Qurban bayramında – qoçu xınalayar, kəsdikdə onun qanından alınlara çəkib Allaha qurban deyərlər. İkinci, gəlinin əl-ayağına xına çəkib, namusu, ismətiylə getdiyi ailəyə qurban deyərlər və nəhayət üçüncü, xınanı yaxıb oğulu döyüşə yollayaraq Vətənə qurban deyərlər! Mən səni Vətənə qurban dedim, oğlum!!! Sən bundan utanmalı deyil, fəxarət duymalısan!..”.

Məktub yetişəndə Hasan ön cəbhədə olduğu üçün onu komandiri açır və məktubdan o qədər təsirlənir ki, onu götürüb Hasanın yanına gedir və... Hasan artıq şəhid düşmüş – Vətənə qurban olmuşdu...

Doruq Gökan danışdıqca muzeydəki təsviri, canlıya bənzəyən Hasanın yerində İlkinə gördüm...

Bəli, İlkin son gedişində xınanı özü yaxmışdı əllərinə və bununla özünü Vətənə qurban demişdi... amma bundan heç kimin xəbəri yox idi...

İlkin nağılı

O nağılı İbadulla kəndində, dayısı İlyas müəllimin həyətində dinlədim...

Naxçıvanlıların qonaqpərvərliyi haqda çox eşitmişdim və bunun bariz nümunəsinin Naxçıvana ikinci dəfə ayaq basanda daha yaxından şahidi oldum. Ev sahibi hər vəchlə qonağı rahat etdirməyə çalışır, yeyib-içməsi, gəzməsi, dincəlməsi üçün əllərindən gələni əsirgəmir. Mən yazdığım bu fikirləri bilavasitə qonağı olduğum ailədə, şəhid İlkinin dayısı İlyas Seyidovun və onun həyat yoldaşı Mehriban xanımın timsalında gerçəkdən yaşadım. Bu ailənin qonağa qarşı həssaslığı, diqqəti, səmimiyyəti özü ayrıca bir mövzudur. O gün isə mənəm də, onların da, bizimlə bir araya toplaşanların hamısının da fikri, ürəyi İlkinin yanında idi. Biz qəhrəmanın işığına toplaşmışdıq. Elə bu ailədə də söhbətimiz İlkindən idi.

Ev sahiblərinin davranışı, bir-birinə diqqət və sayğısı ilk andaca diqqətimi çəkdi. Bir yazı adamı marağıyla onların bu ünsiyyətinin ipucunu tapmağa çalışdım. Söhbət zamanı İlkinin nişanlı olması burada da xatırlandı. İlyas müəllimin sevgiyə, qarşılıqlı anlayışa münasibəti həmin o nişanlı söhbətində qabardıldı, sevginin yaşı olmadığı, onun insana məxsus ən gözəl hiss olduğu vurğulandı.

Sözarası onu da öyrəndim ki, Mehriban xanımla İlyas müəllim orta məktəbdən bir-birinə bağlanmış, yuvalarını o sevgiyə qurmuşlar, indi də oğul-uşaq, nəvə sahibləridirlər və gənclik illərindən başlamış bu təmiz sevgilərinin ömrün sonuna qədər davam edəcəyinə şübhə yeri qalmır. O illərdən dəyişən, yəni istər-istəməz yaşlanan bu insanların yaşlanmayan, dəyişməyən bir xəzinələri vardı – sevgiləri və o sevgi, bir-birinə münasibətdə hər kəlmələrindən bəlli idi.

– Bir dayı kimi İlkinin də sevdiyindən az-çox xəbərim vardı. Təəssüf ki, onun sevgisi də özü kimi xatirəyə çevrildi... – deyir İlyas müəllim.

İlkin haqda, ümumiyyətlə, şəhidlərimiz haqda yazmaq, xatirələrini anmaq hər bir yazarın, hər bir vətəndaşın borcu olmasına rəğmən dəfələrlə təşəkkür edir, minnətdarlıq bildirirdilər.

Şərur rayonunun İbadulla kəndindədir şəhidin dayısı İlyas müəllimin evi. Qeyd edir ki, əslində qəhrəmanımın ayaq basdığı hər yerə getmək, baxmaq, müşahidələrimin mənə verdiyi təəssürlərdən bəhrələnmək istəsəm də, buna tamamilə nail olmadım.

Kənd deyəndə daha çox şəhərdən kəskin fərqlənən, yaşıllıq içində olsa da, susqun, zəhmətli həyatı, bozarmış damları kənardan ağaran kənd evləri göz önünə gəlir.

Şərur rayonunun İbadulla kəndi haqda bunu söyləmək qeyri-mümkündür. Ümumiyyətlə, Naxçıvanı hər cəhətdən dünyanın ən inkişaf etmiş şəhərləri ilə müqayisə etmək olar. Göz oxşayan yaşıllıq, aşırı təmizlik, geniş şüşə kimi yollar Muxtar Vilayətin yaraşığıdır. İbadulla kəndi isə ən müasir mədəni-məişət-iaşə, tibbi, inzibati binaları, səliqəli həyət-bacaları, hər tərəfi bürümüş yaşıllıq zonaları ilə ən müasir şəhərlərlə müqayisə oluna bilər. 310 evdən ibarət bu kənddə icra nümayəndəliyi, 522 yerlik məktəb, məscid kompleksi, ambulator mərkəzi, kənd mərkəzi, polis bölməsi və sair fəaliyyət göstərir.

İlyas müəllim uzun müddət icra strukturlarında çalışmış, sonra məktəb direktoru kimi fəaliyyət göstərmişdir. Onun həvəslə, bir az da fəxrəli ətraf kəndlər olan Qışlaq Abbas, Qarxun, Xanlıq, Dan Yerindəki inkişafı göstərməsi və hər biri haqqında ətraflı məlumat verməsi ürəkaçan idi. Blokada şəraitində bu qədər işləri görmək, kənd yerində bu inkişafa nail olmaq inanılası deyil. Coğrafi mövqeyi sərt olan Naxçıvanda bu gözəllik heyranedici idi.

Arpaçay bu əsrarəngizliyə bir az da gözəllik qatır. Yollarsa sanki xətkəslə ölçülüb çəkilib. Bunlara baxdıqca düşünürdüm ki, demək insan zəhmət çəkərsə, torpağa əyilərsə hər bir gözəlliyə də, bolluğa da nail ola bilər. İlyas müəllimin izahıyla mən yolların kə-

narında əkilən yaşıllığın necə ərsəyə gəldiyini öyrəndim. Deməli, hər bir idarə, müəssisə bir neçə hektar yeri öz öhdəsinə götürür, yaşıllıq, bağ salır, o bağın əkilməsi, becərilməsi, sulanmasını nəzarətə alırlar. Bunu bir neçə hektar sahədən bir yazılıb vurulmuş lövhələrdən də görmək olur: Naxçıvanın DİN, Ədliyyə, Təhsil, Səhiyyə, Mədəniyyət və Turizm nazirliklərinin, Statistika Komitəsinin və sair...

Mənim üçün daha maraqlı olan yol kənarındakı yaşıllığın şam, küknar, çinar ağacları ilə başlayıb, arxasındakı sıralarda isə meyvə ağaclarının əkilməsi idi. Ərik, alça, heyva, iydə və s. ağacların üstü meyvə ilə dolu idi və hər kəs istədiyi qədər o meyvədən dərib apara bilər. Bu mənzərə uşaqlıqda bizə öyrədilən, ümidlə gözlədiyimiz kommunizmi xatırlatdı mənə. Hər kəs özünə lazım olan qədərini götürür, qalanından da digərləri yararlanır. Beş-altı hektar püstə bağında isə xarici ölkələrdən alınmış və təzə basdırılmış tinglərin əksəriyyəti tutmuşdu.

Bütün bu gözəlliyi seyr edə-edə Naxçıvandan Şərura – İbədulla kəndinə nə zaman gəlib çatdığımı fərq etmədim. Narın yağışın ruhuma verdiyi romantik duyğuları bu yaşıllıq daha çox tamamlayırdı.

Qonaq olduğum evin bağını dolaşıram. Xəyalən qəhrəmanımız İlkini bu həyətdə təsəvvür edirəm. Ona görə ki, bura onun baba yurdu idi... Uşaqlıqda buraya gəlmişdisə, demək ki, o gövdəsi qalınlaşmış yaşlı ağaca mütləq dırmanmışdır. O tutdan dərib yemişdir. Cavan ağaclara baxıram, yox... onlar yaşca İlkindən balaca olurlar. O, getdikdən sonra əkilmişlər və İlkini burada gəzərkən yəqin, o ağacların heç izi-tozu da olmayıb.

O yaşlı ağacın İlkinə bağlı yarpaq-yarpaq xəlif pıçıltılarını yenicə pöhrələnən ağaclar nağıl kimi dinləyir yəqin və sanki İlkini görmədiklərinə daxilən üzülmüş kimidilər.

İlyas müəllimdən soruşuram:

– İlkini sizə gəlirdimi?

– Əlbəttə, – deyir.

– Çox qaynar uşaqlığı olduğunu söyləyirlər. Necə davranardı bu həyətdə, çoxmu nadinədi? – soruşuram.

– Əsla, – deyir, – mərifətli uşaqdı. Böyük-küçük yeri biləndi. Dəliqanlı idi, coşğundu, cəsəətli idi, amma böyüklərə sayğısını heç vaxt unutmazdı, – əlini bir az aralıdakı köhnə evə tərəf uzadır, – İlkən bax, o evə gələrdi, ata evimizə...

...Bir həyətdədi evlər. İlyas müəllimin evinin qarşısında dayanıb, onun ata, İlkənin isə baba evinə tərəf baxıram və mənə elə gəlir ki, bu əski evlə yeni evin arasındakı cığırla qaragöz bir uşaq qaçır. Dayanmadan, nəfəs dərmədən gəlir İlyas müəllimin qapısını döyməyə. Gəlir nənəsinin, babasının sözünü, ismarıcını çatdırmağa...

Dayanır yarı yolda. Qarşısındakı alma ağacı barının ağırlığından budaqlarını o qədər əyib ki, onun meyvəsini qoparmadan altından keçmək mümkün deyil. Bu mümkünsüzlüyün yolunu tapır küçük İlkən. Dayanır, budaq yüngülləşib, yolundan qalxsın deyə, əlini uzadıb üçü də bir boyda olan qırmızıyanaq almaları qopardır – “İlkən nağılı”nın sonunda göydən düşəcək üç almanı...

O almalar hələ göydədi, düşməyiblər...

Çünki müharibə bitməyib!

Çünki İlkənin və onun kimi digər şəhidlərimizin qanı alınmayıb!

Çünki torpaqlarımız işğaldan azad edilməyib!

Çünki Naxçıvan blokadadan qurtulmayıb!

Və deməli, İlkən nağılı da bitməyib...

Üç alma isə göydə gözləyir...

Ayrılkən bir daha İlkinə baş çəkdim...

Xudafizləşmək üçün... və ona pıçıldadım ki, rahat yat, tezliklə sənə qələbə müjdəsini gətirəcəm... Mən gətirə bilməsəm də, kimsə gətirəcək, arxayın ol!..

Korrektor:
Texniki redaktor:
Dizayner:

Kamilə Dilbazi
Dilarə Hüseynova
Cəfər Kərimov

Yığılmağa verilmişdir 08.10.2018. Çapa imzalanmışdır
29.11.2018. Kağız formatı 84x106 ^{1/32}. Fiziki çap vərəqi . Tirajı 500.